

The Gleaner

Vol 15 (1979)

Ο «Φιλοκτήτης» του Σοφοκλή διασκευασμένος από τον Νικόλαο Πίκκολο. Η πρώτη παρουσίαση αρχαίας τραγωδίας στο νεοελληνικό θέατρο

Δημήτρης Σπάθης

doi: [10.12681/er.362](https://doi.org/10.12681/er.362)

To cite this article:

Σπάθης Δ. (1979). Ο «Φιλοκτήτης» του Σοφοκλή διασκευασμένος από τον Νικόλαο Πίκκολο. Η πρώτη παρουσίαση αρχαίας τραγωδίας στο νεοελληνικό θέατρο. *The Gleaner*, 15, 265–320. <https://doi.org/10.12681/er.362>

Ο "ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ" ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ
ΔΙΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΝΙΚΟΛΑΟ ΠΙΚΚΟΛΟ
Ἡ πρώτη παρουσίαση ἀρχαίας τραγωδίας στὸ νεοελληνικὸ θέατρο

Τὰ λιγοστά, ἀλλὰ σημαντικότερα γιὰ τὴν ἱστορικὴ τους ἀξία, θεατρικὰ κείμενα τοῦ Ν. Πίκκολου, τὰ γνωρίζουμε μόνο ἀπὸ πληροφορίες ἢ σὲ ξενόγλωσση ἀπόδοση. Γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ «Φιλοκτήτη» τοῦ Σοφοκλῆ, ποὺ παίχτηκε στὸ θέατρο τῆς Ὁδησοῦ τὸ Φλεβάρη τοῦ 1818, διαθέταμε τὰ ἐλάχιστα στοιχεῖα ποὺ εἶχε δημοσιέψει ὁ Λόγιος Ἑρμῆς¹. Κάπως πιὸ γνωστὸ ἦταν τὸ πρωτότυπο ἔργο του «Ὁ Θάνατος τοῦ Δημοσθένους», γιὰ τὸ ὁποῖο τὸ ἴδιο περιοδικὸ εἶχε δημοσιέψει ἐπιστολὴ τοῦ Γ. Λασσάνη με ἐκτενῆ περίληψή τοῦ δράματος². Ἐξάλλου ὑπάρχει καὶ ἡ ἀγγλικὴ του μετάφραση, τυπωμένη στὸ Λονδίνο τὸ 1824³.

Ὡστόσο, μέχρι σήμερα, δὲν εἶχαμε κανένα ἀθηντατικὸ δεῖγμα θεατρικῆς γραφῆς ἀπὸ τὸ μεταφραστὴ καὶ δραματουργὸ ποὺ ἔπαιξε τόσο σπουδαῖο ρόλο στὸ κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ στὰ πρῶτα βήματα τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου στὶς παροικίες τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὶς παραμονές τοῦ Εἰκοσιένα.

Τὸ κενὸ αὐτὸ ἀρχίζει νὰ καλύπτεται τμηματικὰ ἔστω, ἀλλὰ μὲ τρόπο οὐσιαστικὸ, χάρη στὸ ἀντίγραφο τῆς μετάφρασης τοῦ «Φιλοκτήτη», ποὺ βρέθηκε στὰ κατάλοιπα τῶν χειρογράφων τοῦ Φοριέλ. Τὸ

1. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, 194-196 καὶ 271-272. Γιὰ τὶς πρῶτες παραστάσεις στὸ θέατρο τῆς Ὁδησοῦ καὶ γιὰ τὴ θεατρικὴ δραστηριότητα τοῦ Ν. Πίκκολου βλ. Ν. Λάσκαρης, *Ἱστορία τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου*, τ. Α', Ἀθ. 1938, 150-165. Ἐπίσης Γ. Σιδέρης, «Νεοελληνικὲς ἐρμηνεῖες τοῦ Ἀρχαίου θεάτρου...», π. Ἡώς, Ἀθ. 1966, 404-406. Τοῦ ἴδιου, «Τὸ Εἰκοσιένα καὶ τὸ θέατρο», *Νέα Ἑστία*, Χριστούγεννα 1970, 151-191. Τοῦ ἴδιου: *Τὸ Ἀρχαῖο θέατρο στὴ Νέα Ἑλληνικὴ Σκηνή*, Ἀθ. [1976], 15-19. Lidia Martini, *Fortuna Neograeca del Filottete*, Πάδοβα 1974, 75-77.

2. Ἡ πρώτη παράσταση ἔγινε στὶς 19 Σεπτεμβρίου 1818· βλ. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, 575-582. Βλ. καὶ Δημ. Σ. Γκίνης, «Ὁ "Θάνατος τοῦ Δημοσθένους" τοῦ Νικολάου Πικκόλου», *Νέα Ἑστία*, 32, 1942, 991-992.

3. *The Death of Demosthenes. A tragedy in four acts. In prose. Translated from the Modern Greek by Gregorios Palaeologus, of Constantinople*, Cambridge 1824. Ἡ ἀγγλικὴ ἔκδοση δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα.

κείμενο επισημάνθηκε από τον 'Αλέξη Πολίτη, πού τὸ ἔθεσε στὴ διάθεσή μου γιὰ ἐκδοση. Τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ γι' αὐτὸ καὶ γιὰ τὶς πολὺτιμες πληροφορίες πού μοῦ ἔδωσε.

Ὁ «Φιλοκτῆτης» σὲ ἰδιόχειρο ἀντίγραφο τοῦ Φοριέλ, φυλάγεται στὸ Institut de France καὶ περιέχεται στὸν κώδικα 2336,4d, φφ. 430-468. Τὸ χειρόγραφο δὲν ἔχει τίτλο, οὔτε μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστῆ. Ἴσως νὰ ἔχει ἐκπέσει ἓνα πρῶτο φύλλο, στὸ ὁποῖο θὰ ἀναγράφονταν τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα. Ὅπως δὲν ἔχεται εἶναι βέβαιη: στὸ πρῶτο παράφυλλο βρίσκεται ἐπικολημένο ἓνα ἀνυπόγραφο σημείωμα, γραμμένο ὅπως δὲν ἔχεται ἀπὸ τὸν Πίγκολο, ὅπως δείχνει χωρὶς καμμιὰν ἀμφιβολία ἡ σύγκριση τοῦ γραφικοῦ χαρακτήρα μὲ ἐπώνυμα χειρόγραφα τοῦ Πίγκολου.

Παραθέτω τὸ σημείωμα ὁλόκληρο:

«Εἰς τοῦ Φιλοκτῆτου τὴν παρακάλεσιν πρὸς τὸν Νεοπτόλεμον, δὲν ἤξεύρω πῶς ὁ ἀντιγραφεὺς ἔγραψε τὸ "Βάλε με εἰς ὅ,τι μέρος τοῦ πλοίου θελήσης..." ὡς μετάφρασιν τοῦ "Ἐν παρέρῳ θοῦ με". Τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀβλεψία, καὶ παρακαλῶ τὸν φίλον Fauriel νὰ τὴν διορθώσῃ, γράφων "Ἐπαρὲ με μόνον" καὶ δὲν ζητῶ τίποτε περισσότερον." Πολλὰ ἄλλα χρειάζονται διόρθωσιν· πλὴν οἱ Τούρκοι δὲν συγχωροῦν νὰ τὰ στοχαζώμεθα κατὰ τὸ παρόν».

Τὸ ἀντίγραφο γιὰ τὸ ὁποῖο μιᾶς ὁ Πίγκολος δὲν βρέθηκε στὰ χαρτιά τοῦ Φοριέλ, ἀλλὰ τὸ σφάλμα τοῦ ἀντιγραφέα ἔχει περάσει καὶ στὸ κείμενο πού ἀντέγραψε μὲ τὸ χέρι του ὁ γάλλος φιλόλογος.

Τὸ σημείωμα τοῦ Πίγκολου μᾶς δίνει ἓνα ἀδιάψευστο τεκμήριο γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ μεταφραστῆ τοῦ Φιλοκτῆτη. Τὸ κείμενο θὰ παραδόθηκε στὸν Φοριέλ ἀνάμεσα στὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1821 καὶ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1822, ὅσο κράτησε ἡ συνεργασία τῶν δύο φιλόλογων στὸ Παρίσι, πρὶν κατέβῃ ὁ Πίγκολος στὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Πίγκολος βοήθησε τὸν Φοριέλ στὴ συλλογὴ καὶ τὴν ἀντιγραφή τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν⁴, ἀλλὰ ὑπῆρξε πιθανότατα καὶ δάσκαλός του γιὰ τὰ νέα ἑλληνικά⁵.

4. M. Ibrovac, *Claude Fauriel et la fortune européenne des poésies populaires grecque et serbe*, Παρίσι, 1966, 125-126. Πβ. Nicola Kolvev, «La collaboration entre Dr Nicolas S. Piccolos et Claude Fauriel», *Etudes Balkaniques*, 1978, 114-23.

5. Ἀλέξης Πολίτης, *Κοραὶς καὶ Φοριέλ* Ἀθ. 1977 [ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Ἐραμιστῆ, τ. ΙΑ], 278-279. Χρησιμοποίησα ἐπίσης, τὴν μελέτη τοῦ ἴδιου, Ν. Σ. Πίγκολος καὶ Φοριέλ, πού πρόκειται νὰ δημοσιευθεῖ στὸν ἐπόμενο τόμο τοῦ Ἐραμιστῆ.

Ἡ ἀντιγραφὴ ἀπὸ τὸν Φοριέλ τοῦ κειμένου τοῦ «Φιλοκτῆτη» μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε πὼς θὰ ἦταν σχετικὴ μὲ τίς «μαθητικὲς» τοῦ ἀσκήσεις ἢ ὑποχρεώσεις. Ἔτσι, χάρις στὴν ἐπιμέλεια τοῦ Φοριέλ, διαθέτουμε σήμερα τὸ κείμενο τῆς πρώτης διασκευῆς ἀρχαίου δράματος ποὺ ἔγινε γιὰ νὰ παιχτεῖ στὴ νεοελληνικὴ σκηνή. Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις χαρακτηριστικὸ τῆς θεατρικῆς μεταφραστικῆς δραστηριότητος, στὰ πλαίσια τοῦ κινήματος τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἔτσι ὅπως αὐτὴ διαμορφώνεται στὶς παραμονὲς τοῦ Εἰκοσιένα.

Πρὶν κοιτάξουμε τὸ κείμενο, καλὸ εἶναι νὰ θυμηθοῦμε πὼς πρόκειται ἴσως γιὰ τὴν πρώτη θεατρικὴ ἐργασία τοῦ Πίκκολου, ἀλλὰ ὅχι γιὰ τὴν πρώτη μετάφρασή του, οὔτε τὴν πρώτη του λογοτεχνικὴ δοκιμὴ.

Γεννημένος στὸ Τύρνοβο τῆς Βουλγαρίας τὸ 1792, ὁ Νικόλαος Σάββα Πίκκολος⁶ σπούδασε στὸ Ἑλληνικὸ Λύκειο στὸ Βουκουρέστι καὶ ἀναδεύχθηκε σὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς πρὶν προικισμένους μαθητὲς τῆς σχολῆς. Εἶχε δασκάλους τοὺς τὸν Λάμπρο Φωτιάδη καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Βαρδολάχο, πῆρε γερὰς βάσεις στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, τὴ φιλοσοφία καὶ τίς ξένες γλῶσσες. Νεώτατος, τὸ 1810, διορίζεται καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς στὸ Λύκειο ἀπὸ τὸ ὁποῖο μόλις εἶχε ἀποφοιτήσει. Τὸ 1811 μεταφράζει τὸν «Αἰμίλιο» τοῦ Ρουσσώ. Παρουσιάζει τὴν ἐργασία του στὴ Φιλολογικὴ Ἑταιρεία στὸ Βουκουρέστι, τὴν ἴδια χρονιά. «Ἀποφασίζεται νὰ θεωρηθῇ ἡ μετάφρασις, νὰ μεταφρασθῇ καὶ εἰς τὴν Βλαχικὴν γλῶσσαν, καὶ νὰ ἐκδοθῇ διὰ τοῦ τύπου καὶ εἰς τὰς δύο γλῶσσας»⁷.

Φαίνεται ὅμως ὅτι σὲ κάποιο ἄλλο ἐπίπεδο ἡ ἀπόφασις προσέκρουσε σὲ ἀντιστάσεις καὶ ἡ ἐκδοσις τοῦ «Αἰμιλίου» δὲν πραγματοποιήθηκε⁸. Τὸ ἐπεισόδιο τοῦτο εἶναι καὶ ἡ πρώτη σύγκρουσις τοῦ Πίκκολου μὲ τίς συντηρητικὰς δυνάμεις ποὺ ἐλέγχανε τὸν ἑλληνικὸ ἰδεολογικὸ χῶρο.

6. Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πίκκολου βλ. Ε. Γ. Πρωτοψάλτης, «Ὁ Νικόλαος Πίκκολος καὶ τὸ ἔργον του», π. Ἀθηνᾶ, τ. 68, 1965, 81-114. Ἐπίσης τὸν συλλογικὸ τόμο *Dr Nicolas S. Piccolos. Etudes et documents inédits publiés à l'occasion du centenaire de sa mort (1865-1965)*, Σόφια 1968. Καὶ Τ. Ε. Kirkova, «Nicolas S. Piccolos — Sa vie, son oeuvre», *Revue Bulgare d'Histoire*, 5, 1977, 18-37. Γιὰ τίς σπουδὰς του καὶ τὴ διδασκαλία του στὸ Βουκουρέστι βλ. Ariadna Camariano-Cioran, *Les Académies Princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, Θεσσαλονίκη, 1974, passim. Οἱ δύο ἀνακοινώσεις τοῦ Β. Λαούρδα σὲ βαλκανικὰ συνέδρια δὲν συνεισφέρουν τίποτε οὐσιαστικὸ στὴν ἐρευνα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Πίκκολου.

7. *Ἐρμῆς ὁ Λόγιος*, 1811, 158.

8. Ρ. Ἀργυροπούλου - Λουγγῆ, *Ἡ ἀπὴχηση τοῦ ἔργου τοῦ Ρουσσώ στὸν Νεοελληνικὸ Διαφωτισμό*, Ἀθ. 1977 [ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν «Ἐρανιστὴ» τ. ΙΑ'] 207-208.

Σε άλλη οξύτερη φάση, θα οδηγήσει στὸν ἀφορισμὸ τοῦ συγγραφέα ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινούπολης⁹.

Εἶναι σαφὲς πὼς ἀπὸ πολὺ νωρὶς ὁ Πίγκολος ἔχει κάνει τὴν ἐπιλογή του, διαλέγοντας τὸ στρατόπεδο ἐκεῖνο ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ μεταφέρει τὶς νέες ἰδέες στὴν ἐλληνικὴ πνευματικὴ περιοχὴ. Τὸ στρατόπεδο ποὺ τὰ χρόνια αὐτὰ θὰ συντονίζει ὅλο καὶ περισσότερο τὴ διάδοση τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψης καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς παιδείας μὲ τὴν ἰδεολογικὴ προετοιμασία τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία. Ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, ἀκολουθώντας μᾶλλον τὸ δάσκαλό του Κωνσταντῖνο Βαρδαλάχο, ὁ Πίγκολος βρέθηκε τὸ 1815 καθηγητὴς στὴ σχολὴ τῆς Χίου, ὅπου ἔμεινε ὡς τὸ 1817. Πότε ἀκριβῶς πῆγε στὴν Ὁδησσὸ δὲν εἶναι γνωστὸ. Πιθανότατα τὸ φθινόπωρο ἢ ὁπωσδήποτε πρὶν τὸ τέλος τοῦ 1817. Ἡ παραμονὴ του στὴν Ὁδησσὸ, ποὺ συμπίπτει μὲ τὴ μεταφραστικὴ καὶ πρωτότυπη δραματουργικὴ του δραστηριότητα, κράτησε μόνον μερικὸς μῆνες. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1818, βρισκόταν στὸ Παρίσι¹⁰.

Ἀργότερα ὁ Πίγκολος, «ὁ φιλόπατρις καὶ παρ' ἀξίαν ὀλιγορρηθὲς ἐπίσημος οὗτος λόγιος... ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ Κοραῖ φίλων καὶ ἐταίρων...» θὰ ἀποκτήσει «φήμην δεινοῦ ἐλληνιστοῦ παρὰ μὲν τοῖς ξένοις διὰ τὰς κριτικὰς αὐτοῦ ἐκδόσεις, παρ' ἡμῖν δὲ διὰ τὴν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ εἰς τὸ ἐλληνικὸν μετάφρασιν ἀριστουργημάτων τῆς γαλλικῆς φιλολογίας καὶ φιλοσοφίας...»¹¹. Οἱ μεταφράσεις τοῦ Ντεκάρτ καὶ τοῦ Μπερναρντέν ντε Σαιν-Πιέρ θὰ κυκλοφορήσουν τὸ 1824, οἱ ἐργασίες τοῦ Πίγκολου πάνω στὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων πυκνώνουν μετὰ τὸ 1840.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ μεταφράζει τὸν «Φιλοκτήτη», τὴν περίοδο τῆς Ὁδησσοῦ, ὅπως μποροῦμε νὰ λέμε, ὁ Πίγκολος δὲν εἶναι ἀκόμα ὁ ἐλληνιστὴς μὲ τὴ διεθνῇ ἀναγνώριση. Εἶναι ὅμως ἐνήμερος στὰ θέματα τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἐλληνικῆς παιδείας, ὥριμος καλλιτεχνικὰ καὶ ἰδεολογικά.

Γιὰ νὰ πλησιάσουμε ἀπ' αὐτὴ τὴ σκοπιὰ τὸ θέμα μας πρέπει νὰ κοιτάξουμε, βιαστικὰ ἔστω, τὴ συλλογὴ του «Φιλομούσου Πάρεργα»¹². Τὸ βιβλίο, ἂν καὶ τυπωμένο τὸ 1838, περιέχει στιχουργήματα — πρωτότυπα καὶ μεταφράσεις — ποὺ ἀνήκουν σὲ παλιότερη περίοδο τῆς δημιουργ-

9. Ἰω. Φιλήμων, *Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τ. Α', Ἀθ. 1859, 97.

10. *Ερμῆς ὁ Λόγιος*, 1818, 681-682.

11. Δ. Θερεϊανός, Ἀδαμάντιος Κοραῖς, Α', Τεργέστη 1889, 378.

12. *Φιλομούσον Πάρεργα*, ἥτοι *Συλλογὴ ποιημάτων τῶν μὲν πρωτοτύπων τῶν δὲ μεταφρασμένων ἀπὸ διαφόρων γλώσσας μὲ τὸ κείμενον ἀντικρὺ*, Παρίσι, 1838.

γικής του δραστηριότητας. Σύμφωνα με τη δήλωση (πρόλογο) του συγγραφέα: «Τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ποιημάτων» ἀνάγονται σὲ περιστατικά «τῶν ὁποίων μόλις σώζεται ἀμυδρόν τι ἔχνος εἰς τὴν μνήμην τινῶν συγχρόνων ὁμογενῶν».

Πρὶν ἀσχοληθοῦμε μετὰ τὰ χρονολογημένα πρωτότυπα στιχουργήματα ποὺ ἔχουν ἀμεση σχέση μετὰ τὸ θέμα μας, ἃς ρίξουμε μιὰ ματιά στὸ σύνολο τῆς ποιητικῆς συγχομιδῆς ὅπως ἐμφανίζεται στὴ συλλογὴ. Ἐντυπωσιάζουν καὶ ἡ ποικιλία, μορφικὴ καὶ θεματικὴ, τῆς ποιητικῆς του παραγωγῆς καὶ τὰ εὐρύτατα ἐνδιαφέροντα τοῦ συγγραφέα στὴν κλασικὴ καὶ τὴ νεώτερη εὐρωπαϊκὴ λογοτεχνία: μεταφράσεις ἀρχαίων λυρικῶν (Σαπφὼ κλπ.), δυτικοευρωπαϊκῶν ποιητῶν (Ντελίλλ, Μπερανζέ, Μπάϊρον, Σίλλερ, Χέρντερ κ.ἄ.). Τὰ πρωτότυπα ποιήματα, μερικὰ ἀρχαιοπρεπῆ (ἐπιγράμματα, ἐπιτύμβια), μερικὰ γραμμένα σὲ ἀπλὴ γλῶσσα δείχνουν ἀξιόλογη ποιητικὴ εὐαισθησία καὶ καλλιέργεια. Ἄν καὶ ἀχρονολόγητα, ὥστόσο τὰ περισσότερα κείμενα σύμφωνα με πολλὰς ἐνδείξεις πρέπει νὰ εἶχαν γραφτεῖ μέσα στὴ δεκαετία 1818-1828. Ἡ δημιουργικὴ ἔφεση ἔχει ἀσφαλῶς τὶς ρίζες της νωρίτερα. Ξέρουμε πῶς ἡ «ἄσκησις» πάνω σὲ ἀρχαῖα μετρικὰ πρότυπα εἶναι παράδοση συνδεμένη μετὰ τὸ Λύκειο στὸ Βουκουρέστι. Ὑστερα ἀπὸ τὴ μετάφραση τοῦ Ρουσσώ, ἔχουμε βεβαιωμένο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πίκολου γιὰ τὸν Μπερανζιὲν ντὲ Σαιν-Πιέρ κίελας ἀπὸ τὸ 1818¹³.

Φτάνουμε ὅμως στὰ κείμενα ποὺ ἔχουν ἀμεσώτερη σχέση μετὰ τὸ θέμα μας. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἑμμετρὴ ἐπιστολὴ «Πρὸς τὸν ἱατρὸν Γ. Γλαράκην...» (1820), ποὺ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ποιήματα τοῦ Πίκολου¹⁴, ἔχουν καταχωρηθεῖ στὴ συλλογὴ δύο ἐκτενῆ στιχουργήματα: Ὁ «Παιὰν εἰς Παιδεῖαν», ποὺ γράφτηκε «Ἐν Χίφ, δ' ἑβρουαρίου, αὐγῆς» καὶ ὁ «Πρόλογος εἰς τὸν Λεωνίδαν ἐν Θερμοπύλαις» ποὺ ἔχει χρονολογία 1817 (χωρὶς νὰ σημειῶνεται ὁ τόπος). Τὰ δύο τελευταῖα στιχουργήματα μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν ἓνα ποιητικὸ καὶ ἰδεολογικὸ στίγμα γιὰ τὸ συγγραφέα μας, τὴ χρονιὰ ποὺ φτάνει στὴν Ὀδησσὸ καὶ θὰ ἀσχοληθεῖ μετὰ τὸ θέατρο.

Καὶ τὰ δύο ποιήματα δείχνουν πόσο ὁ Πίκολος ἦταν ἕτοιμος ὄχι μόνον νὰ ἐνταχθεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ διαδραματίσει σοβαρὸ ρόλο στὴν πνευματικὴ καὶ θεατρικὴ δραστηριότητα τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς παροικίας,

13. I. E. Βερναρδίνου Σαμπιέρρου, *Ἡθικά διηγήματα τρία ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετενεχθέντα ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ τῶν κατὰ Παῦλον καὶ Βιγγινίαν*, Παρίσι, 1825.

14. Ἡ ἑμμετρος ἐπιστολὴ «Πρὸς τὸν ἱατρὸν Γ. Γλαράκην...», ἦταν γνωστὴ ἀπὸ τὴ δημοσίευσή της στὸ Λόγιο Ἑρμῆ καὶ ἀπὸ αὐτοτελεῖ ἐκδοσὴ τὸ 1820.

δείχνουν πόσο ἡ θερμοκρασία εἶχε ἀνεβεῖ καὶ σὲ ποιοῦ βαθμὸ εἶχε ὠριμάσει τὸ πλέγμα τῶν αἰτημάτων τοῦ Διαφωτισμοῦ: Παιδεία, ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου ἰδανικοῦ, ἀφύπνιση τῶν συνειδήσεων, ἀγώνας, ἐθνικὴ ἀποκατάσταση, εὐνομία καὶ εὐημερία γιὰ ὅλους.

Ὁ «Παιὰν εἰς Παιδεῖαν» εἶναι προσκλητήριο:

«Ἡ Ἑλλάς ταπεινωμένη,
Φίλοι! ἀπὸ σᾶς προσμένει
Δόξαν τῆς τῆν παλαιάν.
Ἡ Σοφία μόνη δίδει
Ὅλα τῶν καλῶν τὰ εἶδη
Κι' εὐτυχίαν στερεάν».

μαζί καὶ ὁραματισμὸς γιὰ τὴ νέα Ἑλλάδα ποὺ «ἀναθάλλει», γιὰ τὴν εὐνομία καὶ τὴν εὐτυχία ποὺ θὰ βασιλέψουν. Μέσα στὸ ὄραμα αὐτό, στὴν πρώτη θέση τοποθετεῖται ἡ ἀναγέννηση τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἄνθηση τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ θεάτρου φυσικά:

«Βωμοί, θέατρα, μουσεῖα,
Τεχνῶν πάγκαλα μνημεῖα,
Ἀνεγείρονται σεμνῶς.
.
.
.
Μὲ τὸ ξίφος Μελπομένη,
Εἰς τὰ αἵματα βαμμένη,
Τρόμον, οἶκτον προξενεῖ».

Στὸ ἐπόμενο ποίημα, ἡ μούσα τῆς τραγωδίας θὰ ἐμφανιστεῖ ἡ ἴδια μπροστὰ στὸ κοινό. Γιατὶ τὸ ποίημα «Πρόλογος εἰς τὸν Λεωνίδα ἐν Θερμοπύλαις» ἔχει κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο τὴν ἑνδειξὴ «Προλογίζει Μελπομένη» καὶ εἶναι στιχουργημένο γιὰ νὰ διαβαστεῖ σὰν πρόλογος θεατρικῆς παράστασης.

Ἡ μούσα ἀναπολεῖ τὴ δόξα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καὶ τὴν ἀκμὴ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ἔμειναν τώρα παρὰ ἐρείπια:

«Ἐσμός ἀγρίων, μοχθηρῶν υἱῶν τῆς Ἀμαθείας,
Ἐχθροὶ τῶν νόμων ἄσπονδοι, τοῦ Κάλλους, τῆς Παιδείας
Τοῦ Μῆδου βαρβαρώτεροι, καθάρματα βαρβάρων»(...)

τὰ ἔχουν καταστρέψει ὅλα.

«Σεμνότατοί μου Σοφοκλεῖς! γλυκύτατ' Εὐριπίδαι!»

Τῇ φωνῇ τους ἀναζητᾷ ἡ μούσα γιατί ἡ ὥρα πλησιάζει:

«Τῆς Εἰμαρμένης ἡ βουλὴ χρηστὰς ἐλπίδας δίδει,
 "Ὅτι ἡ πολύστονος Ἑλλάς ἀναγεννᾶται ἤδη».

Παρακάτω ὑπάρχει ἄμεση ἀναφορὰ στὸ καινούριο θέατρο ποὺ ἀνασταίνεται:

«Χαῖρε Ἑλλάς! Ἑλληνικὸν θέατρον ἀνεφάνη,
 Καὶ ἡ πικρά μου ἔπαυσε τόσων αἰώνων πλάνη.
 Ἐδῶ καὶ ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ κατοικήσω,
 Ἐν ὅσῳ εἰς τὸν ποθεινὸν κόλπον σου νὰ γυρίσω».

Ἡ μούσα πρὶν γυρίσει στὴν πατρίδα της, σταμάτησε τὴν περιπλάνησίν της καὶ ἀποφάσισε νὰ σταθμεύσει «ἐδῶ». Σὲ τί ἀναφέρεται τὸ «ἐδῶ» δὲν ἀποσαφηνίζεται. Καὶ παρακάτω τὸ ποίημα ἔχει περικοπὲς ποὺ συσκοτίζουν τίς ἀναφορὰς σὲ συγκεκριμένα περιστατικὰ τῆς ἐποχῆς ποὺ γράφτηκε. Δημοσιεύοντάς το στὰ «Φιλομούσου Πάρεργα» ὁ συγγραφέας ἔχει ἀντικαταστήσει πολλοὺς στίχους καὶ ἡμιστίχια μὲ ἀποσιωπητικά.

Πρέπει παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ ἐπιχειρήσουμε μὴν ἀποκρυπτογράφηση, γιατί αὐτὸ τὸ τμῆμα τοῦ κειμένου ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Σύμφωνα μὲ τὴν παλαιὰ θεατρικὴ παράδοση διαπιστώνουμε μιὰ σύντομη ἀναφορὰ στὸ ἔργο ποὺ θὰ παρασταθεῖ:

«Τοῦ Λεωνίδα σήμερον τὸ αἶμα ἀναβράζει·
 "Ἐκδίκησιν! ἐκδίκησιν! ἐκδίκησιν!" φωνάζει».

καὶ παρακάτω ἀρχίζει, κάτι ποὺ εἶναι τυπικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ θεατρικοῦ προλόγου, ἡ προσφώνηση μαζὶ καὶ ἐγκώμιο πρὸς τοὺς ἄρχοντες τοῦ τόπου. Μόνο ποὺ ἐδῶ παραμένει ἄγνωστο, ὥστερα ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση τοῦ συγγραφέα, τὸ πρόσωπο στὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται ἡ μακρὰ ρητορικὴ ἀποστροφή (27 δεκαπεντασύλλαβοι) στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ προλόγου. Παραθέτω ἐνδεικτικὰ τέσσερις στίχους ἀπὸ τὸ περικομμένο αὐτὸ μέρος:

«Τὴν Δύσιν ἐλευθέρωσες ἀπὸ τὴν τυραννίαν,
 Καὶ ὑποφέρεις ὁ λοιμὸς νὰ φθίρῃ τὴν Γραικίαν;
 . . . . .
 Εἰς σὲ μόνον ἀπόκειται καὶ νὰ τὴν ἀνορθώσης,
 Καὶ τοῦ ζυγοῦ καὶ τοῦ λοιμοῦ νὰ τὴν ἐλευθερώσης».

Ἐχοντας ὑπόψη τὸ ἱστορικὸ κλίμα καὶ τὸ γεωγραφικὸ χῶρο μέσα στὸν ὁποῖο κινεῖται ὁ συγγραφέας, μπορούμε νὰ φανταστοῦμε ὡς πιθα-

νότερο αποδέκτη αὐτῆς τῆς προσφώνησης μᾶλλον τὸν τσάρο Ἀλέξανδρο. Οἱ στίχοι γράφονται ὅχι μόνο ἐπειδὴ εἶναι ὑποχρέωση τοῦ ποιητῆ νὰ κολακέψει τοὺς ἰσχυροὺς, ὅχι μόνο ἐπειδὴ ὁ μύθος τοῦ «μόσχοβου» ἀντέχει στὶς δοκιμασίες καὶ κάθε τόσο ἀναβιώνει, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν πρόσθετο λόγο ὅτι καὶ μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ρωσίας διατηρεῖται γιὰ ἕνα ὀρισμένο διάστημα, γύρω στὸ 1815, ὁ μύθος τοῦ φιλελεύθερου τσάρου. Δύο - τρία χρόνια ἀργότερα ὁ πολιτικός ὁμοϊδεάτης τοῦ Κοραῆ δὲν θὰ ὑπόγραφε τὸ στίχο «Τὴν Δύσιν ἐλευθέρωσες ἀπὸ τὴν τυραννίαν». Αὐτὴ εἶναι μία πιθανὴ ἐξήγηση γιὰ τὸ συγγραφέας, ἐκδίδοντας τὴ συλλογὴ τὸ 1838, ἀφήνει ἀδέσποτη τὴν προσφώνηση.

Διατηρώντας τὶς ἀπαραίτητες ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴ βεβαιότητα τῆς ὑπόθεσης ποὺ κάνουμε, πρέπει νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα: γιὰ ποιοὺ κείμενο, γιὰ ποιά παράσταση γράφτηκε ὁ «Πρόλογος»;

Ἕνα ἑλληνικὸ θεατρικὸ ἔργο μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις»¹⁵, ἄγνωστου συγγραφέας, εἶχε κυκλοφορήσει ἕνα χρόνο νωρίτερα. Πρόκειται γιὰ δράμα ἱστορικὸ - ἥρωϊκό, γιὰ ἀναπαράσταση οὐσιαστικὰ τῆς μάχης στὶς Θερμοπύλες. Παρὰ τὴν ἀφέλειά του καὶ τὶς ἀδεξιότητες στὴ σύνθεση, μὲ τὸ πατριωτικὸ καὶ τὸ ἀντιτυραννικὸ του περιεχόμενο (ἀρχαία δημοκρατικὴ πολιτεία κατὰ τοῦ ἀσιατικοῦ δεσποτισμοῦ) τὸ δράμα ταίριαζε πολὺ σὲ ἕνα θέατρο ὅπως ἐκεῖνο τῆς Ὁδησσοῦ. Ταίριαζε παρ' ὅλες τὶς ἀδυναμίες του καὶ τὶς δυσκολίες ποὺ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει ἡ παρουσίασὴ του: πολλὰ σκηνές ἐναλλασσόμενες στὸ ἕνα καὶ στὸ ἄλλο στρατόπεδο, ἐπεισόδια μὲ μάχες καὶ συγκρούσεις ἐπὶ σκηνῆς, πολλὰ πρόσωπα, ἀνάμεσα τοὺς καὶ δύο γυναῖκες, ἡ βασίλισσα τῆς Σπάρτης — σύζυγος τοῦ Λεωνίδα — Γοργὼ καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ξέρξη Ἀριάνη.

Μποροῦσε ἄραγε ὁ ἀρτιστιστατὸς ἑλληνικὸς θίασος τῆς Ὁδησσοῦ μὲ τὶς μικρὲς του δυνάμεις νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν παράσταση ἐνὸς τέτοιου ἔργου; Ἕνα παράδειγμα γιὰ τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπιζε ἐκεῖνο τὸ θέατρο μᾶς δίνει μιὰ ἐπιστολὴ, δημοσιευμένη στὸν «Λόγιο Ἑρμῆ» τὸν Ἰούνιο τοῦ 1817, ἡ ὁποία μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς παροικίας ἀναφέρεται καὶ στὸ θέατρο· μαθαίνουμε πὼς μιὰ προσπάθεια ἀπὸ νέους ὁδηγιστοὺς «νὰ παραστήσωσιν ἐπὶ σκηνῆς τὸν Μ έ γ α ν Ἀλέξανδρον εἰς τὰς Ἰνδίας» ματαιώθηκε. Δὲν ἦταν εὐκολο νὰ ἐξασφαλιστοῦν τὰ ἀπαραίτητα ὕλικά μέσα ποὺ ἀπαιτοῦσε ἡ σκηνικὴ

15. Ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις εἶπουν Ὑπόθεσις ἡρωϊκὴ Συγγραφεῖσα μὲν ὑπὸ τινος ἀνωνύμου... Ἐν ἔτει 1816. (χ.τ.ξ.). Βλ. καὶ Ν. Λάσκαρης, δ.π., τ. Α', 140.

παρουσίαση ενός τέτοιου έργου και δὲν βρέθηκαν νέοι ἄνδρες «προσφυεῖς εἰς τὸ νὰ ὑποκριθῶσι τὰ γυναικεῖα πρόσωπα»¹⁶.

Ὡστόσο, ἄλλο ἔργο μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις» δὲν γνωρίζουμε, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσουμε πὼς ὁ ἴδιος ὁ Πίκκολος ἐπιχείρησε νὰ γράψῃ παρόμοιο ἔργο, δίνοντάς του τὸν αὐτὸ τίτλο μὲ τὸ δράμα ποὺ εἶχε κυκλοφορήσῃ ἕνα χρόνο νωρίτερα καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν πρόλογο τῆς παράστασης¹⁷.

Μποροῦμε, λοιπόν, νὰ θεωρήσουμε βέβαιο πὼς ὁ «Πρόλογος» γράφτηκε γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ «Λεωνίδα ἐν Θερμοπύλαις», γιὰ τὸ δράμα ποὺ εἶχε κυκλοφορήσῃ ἀνώνυμα τὸ 1816.

Καμμία ἀπὸ τὶς ὡς τώρα γνωστές μας ἐλληνικὲς πηγὲς δὲν ἀναφέρει παράσταση τοῦ «Λεωνίδα ἐν Θερμοπύλαις». Ὅμως μνεῖα γιὰ παράσταση ἔργου μὲ τὸν ἴδιο περίπου τίτλο ὑπάρχει στὶς ρωσικὲς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐφημερίδα τῆς Πετρούπολης «Σέβερναγια Πότστα» (ἀρ. 89/7 Νοεμβρίου 1817) δημοσιεύει ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Ὁδησσὸ μὲ ἡμερομηνία 16 Ὀκτωβρίου 1817. Ἡ ἀνταπόκριση εἶναι ἀφιερωμένη στὴν παραμονὴ στὴν Ὁδησσὸ τοῦ Μεγάλου Δούκα Μιχαὴλ Πάβλοβιτς, ἀναφέρει τὶς θεατρικὲς παραστάσεις ποὺ ἡ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης παρακολούθησε (ἰταλικὴ ὄπερα, γαλλικὴ κωμωδία) καὶ καταλήγει: «Στὶς 14 Ὀκτωβρίου τὸ βράδυ, ἀπὸ ἐμπόρους ἐρασιτέχνες τοῦ θεάτρου παραστάθηκε στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ἡ τραγωδία “Λεωνίδας” καὶ ἰταλικὴ ὄπερα». Τὸ ἴδιο κείμενο, ταυτόσημο, δημοσιεύεται καὶ στὴν ἐφημερίδα «Σανκτ-Πετερμπούργκσκιε Βέντομοστι» στὶς 13 Νοεμβρίου 1817.

Πρόκειται, προφανῶς, γιὰ ἐπίσημη ἀνακοίνωση καὶ ἡ σοβαρότητα τῆς πληροφορίας, μιὰ καὶ ἀφορᾷ τὸν νεώτερο ἀδελφὸ τοῦ τσάρου, δὲν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτηση. Φυσικὰ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι ἐρασιτέχνες τοῦ θεάτρου δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴν ἰταλικὴ ὄπερα, ποὺ κόλλησε ἀδελῆα στὴν ἴδια φράση ὁ συντάκτης τῆς ἀνακοίνωσης. Ὅμως ἡ τραγωδία «Λεωνίδας» εἶναι πιθανότατα τὸ ἔργο ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ ἡ παράσταση εἶναι ἐκείνη γιὰ τὴν ὁποία ἔγραψε τὸν «Πρόλόγο» τοῦ ὁ

16. Παράρτημα εἰς τὸν ΙΑ' Ἀρ. τοῦ Λογίου Ἐρμού, 1 Ἰουνίου 1817, 10.

17. Ὁ V. Bechevliev στὸ ἄρθρο του «Eine Unvollendete Tragödie von Dr N. S. Pikkolo, *Balkan Studies* 17, 1976, 225-228 καὶ ἡ T. Kirkova στὴ μελέτη τῆς *Nicolas S. Piccolos — sa vie, son oeuvre*, ὁ.π., σ. 22, μὲ ἀφορμὴ τὸν «Πρόλογο...» διατυπώνουν τὴν εἰκασία πὼς ὁ Πίκκολος εἶχε τὴν πρόθεση νὰ γράψῃ ὁ ἴδιος δράμα μὲ τίτλο. «Ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις», τὴν ὁποία δὲν πραγματοποιοῖσε. Οἱ δύο ἐρευνητὲς δὲν παίρνουν ὑπόψη τοὺς πὼς δράμα μὲ τὸν ἴδιο τίτλο κυκλοφόρησε ἕνα χρόνο νωρίτερα καὶ δὲν πρόσεξαν πὼς τὸ κείμενο τοῦ Πίκκολου εἶναι πρόλογος θεατρικῆς παράστασης, γραμμένος δηλαδὴ γιὰ τὴν παρουσίαση ὑπάρχοντος ἔργου.

Πίκκολος. Βέβαια παραμένει άγνωστο αν ο πρόλογος αυτός διαβάστηκε όντως πριν την παράσταση.

Γεννιέται δικαιολογημένα ή άπορία γιατί καμμιά ελληνική πηγή δέν μνημονεύει ένα τέτοιο σημαντικό γεγονός. Δέν πρόκειται σίγουρα για μοναδική περίπτωση. Η πιθανότερη όμως εξήγηση για τó συγκεκριμένο γεγονός είναι μάλλον ή εξής: Η παράσταση που έτοιμάσαν οι έμποροι έρασιτέχνες, δηλαδή ο ελληνικός θίασος τής Όδησσοϋ, ήταν μιá εκδήλωση που οργανώθηκε για την περίπτωση και δέν αποκλείεται να έτοιμάστηκε βιαστικά με κάποιες περικοπές ή άλλαγές στο έργο, λόγω τών δυσκολιών που αναφέραμε. Και στη συνέχεια, είτε για τις δυσκολίες που υποθέτουμε, είτε για άλλους πρακτικούς λόγους, δέν επαναλήφθηκε, δέν μπήκε στο ρεπερτόριο του θεάτρου όπως μπήκαν άλλα έργα που θα αναφέρουμε παρακάτω. Έτσι, σάν μεμονωμένο γεγονός είχε λιγότερες πιθανότητες να καταγραφεί στα χρονικά, να άκουστεί ή να βρεί άπήχηση ανάλογη με τις άλλες παραστάσεις του θεάτρου.

Φυσικά, μόνο αν κάποτε διασταυρώσουμε και συμπληρώσουμε τις πληροφορίες θα είμαστε σε θέση να δλοκληρώσουμε ή να άπορρίψουμε τις υποθέσεις μας.

Στο βαθμό όμως που οι συσχετίσεις αυτές είναι βάσιμες, πρέπει να θεωρήσουμε πώς ο «Πρόλογος» και ή παρουσίαση του «Λεωνίδα εν Θερμοπύλαις» είναι ή πρώτη έπαφή του Πίκκολου με τó θέατρο, με τó ελληνικό θέατρο τής Όδησσοϋ ιδιαίτερα, αλλά και ή πρώτη του γνωριμία με τις δυσκολίες και τά προβλήματα που είχε να αντιμετώπισει μιá τέτοια προσπάθεια. Παράλληλα, ως σημειώσουμε πώς αν ή υπόθεσή μας είναι βάσιμη, τότε ο συγγραφέας έπρεπε να βρίσκεται στην Όδησσο από τις αρχές του φθινοπώρου του 1817.

Με βάση τó σύνολο τών παραπάνω στοιχείων, είμαστε σε θέση, συνοφίζοντας, να υποστηρίξουμε πώς ο Πίκκολος θα αντιμετώπισει τó πρόβλημα τής μετάφρασης του «Φιλοκτήτη» και γενικά τη συμμετοχή του στη θεατρική κίνηση, ώριμος, με τις γνώσεις του στο χώρο τής ευρωπαϊκής πνευματικής ζωής και τής ελληνικής παιδείας, ώριμος ιδεολογικά για να εξυπηρετήσει τούς στόχους και την άποστολή του θεάτρου σε ένα από τά βασικά κέντρα τής προεπαναστατικής δραστηριότητας του ελληνισμού. Η πείρα του αυτή αλλά και ή σωστή εκτίμηση τών συγκεκριμένων συνθηκών θα προσδιορίσουν και τις πρακτικές του έπιλογές.

Η αίγλη τής θεατρικής κίνησης που άρχισε στην Όδησσο και ή ίδρυση του Έλληνικού Γυμνασίου τó 1817 αποτέλεσαν άσφαλώς τόν

πόλο ἔλξης πού ἔκαναν τὸν Πίκκολο νὰ ἔρθει στὴν Ὁδησσό, ἀκολουθώντας πάλι τὸ δάσκαλό του Κωνσταντῖνο Βαρδαλάχο. Μὲ τὸ σχολεῖο δὲν φαίνεται νὰ ἀσχολήθηκε, ἀλλὰ ἀφοσιώθηκε ἴσως ἀποκλειστικά στὸ θέατρο, ὑπηρετώντας τὴν καίρια ἀνάγκη πού αὐτὸ ἀντιμετώπιζε, τὸ θέμα τοῦ ρεπερτορίου.

Γιατὶ πέρα ἀπὸ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς πού προκαλοῦσε κάθε καινούρια πνευματικὴ πρωτοβουλία στὴν περιοχὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς, ὑπῆρχαν καὶ τὰ προβλήματα. Στὴν προκειμένη περίπτωση τὰ προβλήματα διαφαίνονται καθαρὰ μέσα ἀπὸ τὶς πρῶτες εἰδήσεις πού κυκλοφοροῦν γιὰ τὸ θέατρο τῆς Ὁδησσοῦ καὶ χρήσιμο εἶναι νὰ τὶς διατρέξουμε.

Ἡ «Διατριβὴ φιλογενοῦς τινὸς Γραικοῦ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Ὁδησσῷ οἰκούντων Γραικῶν κατὰ τὸ ἔτος 1816», πού δημοσιεύεται στὸ Λόγιο Ἑρμῆ¹⁸, μᾶς δίνει τὶς πρῶτες βásiμες πληροφορίες γιὰ τὸ ξεκίνημα τῆς θεατρικῆς κίνησης πού σίγουρα ἄρχισε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1816.

Ὁ συντάκτης τῆς «Διατριβῆς» δὲν εἶναι πολὺ ἱκανοποιημένος. Βέβαια ὅσοι ἦταν παρόντες στὶς παραστάσεις αὐτὲς («δὲν θέλουν λησμονήσῃ τὴν ἄκραν ἀγαλλίασιν καὶ μεγάλῃν χειροκρότησιν τῶν θεατῶν...»), ἀλλὰ οἱ παραστάσεις ἦταν «ὅλαι ὅλαι δύο, ἤγουν ἡ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους» καὶ παύτηκαν λίγες φορὲς.

Ἀφορμὴ τῆς δυσἀρέσκειας τοῦ «φιλογενοῦς γραικοῦ» δὲν εἶναι τόσο ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν παραστάσεων, ὅσο ἡ στάση κάποιων συντηρητικῶν πού ἀντιδράσανε στὴν πρωτοβουλία τῶν φιλοθεάτρων νέων. Ὁ ἐπιστολογράφος ζητᾷ συχνότερες καὶ συστηματικότερες παραστάσεις καὶ κυρίως ἀπαιτεῖ νὰ δοῦν οἱ θεατὲς «οἶον εἰπεῖν, ἐξαναστάντας ἐκ νεκρῶν τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλέα, τὸν Εὐριπίδην, τὸν Ἀριστοφάνην» καὶ ν' ἀκούσουν «καὶ τὴν προπατορικὴν ἡμῶν γλῶσσαν»¹⁹.

Ἄλλος γραικὸς ἀπὸ τὴν Ὁδησσὸ δημοσιεύει «Ἀντίρρηση» στὴ «Διατριβὴ» τοῦ φιλογενοῦς γραικοῦ, ὅπου ἀνάμεσα στὰ διάφορα προβλήματα, θίγονται καὶ τὰ τοῦ θεάτρου²⁰. Τὸν ἀναφέραμε παραπάνω.

18. Παράρτημα εἰς τὸν Α' Ἀρ. τοῦ Λογίου Ἑρμού, 1 Ἰανουαρίου 1817, 7-9. Ὁ Β. Σκουβαρᾶς, «Ὁ φιλικὸς καὶ δάσκαλος Ἰωάννης Γ. Μακρῆς», *Εἰς μνήμην Κ. Γ. Ἀμάντου*, Ἀθ. 1960, 495 θεωρεῖ πὼς ὁ ἀνώνυμος συγγραφέας τῆς διατριβῆς εἶναι ὁ Ἰωάννης Μακρῆς. Πβ. καὶ Ἑμμ. Ν. Φραγκίσκος, *Λόγιος Ἑρμῆς. Εὐρετήρια*, Ἀθ. 1976, 246-247.

19. Ὁ.π., σ. 9.

20. Παράρτημα εἰς τὸν ΙΑ' Ἀρ. τοῦ Λογίου Ἑρμού, 1 Ἰουνίου 1817, 10.

Με άφορμή την προετοιμασία του «'Αλέξανδρου στίς 'Ινδίες» του Μεταστάσιου, που ή παράστασή του δέν πραγματοποιήθηκε, λέει ποιό είναι τό «καθολικόν έμπόδιον». Δέν φταΐνε οί έλάχιστοι γέροι «δεδειδαίμονες» που άντιδροΰν, αλλά οί πρακτικές ύλικές δυσκολίες, μαζι και ή δυσκολία νά βρεθοΰν εκτελεστές για τά γυναικεΐα πρόσωπα. Έννοεΐται άνδρες εκτελεστές. Για γυναικες ήθοποιους δέ γίνεται καν συζήτηση. Στο «Θάνατο του Δημοσθένους» για τό μοναδικό γυναικεΐο ρόλο²¹ θά επίστρατευτε ή ήθοποιός του τοπικοΰ ρωσικοΰ θεάτρου Μαρασέφσκαγια. 'Ωστόσο και ό δεύτερος έπιστολογράφος είναι σύμφωνος πώς πρέπει νά συνεχιστοΰν οί παραστάσεις «σεμνών και ήρωϊκών δραμάτων».

'Επιβεβαίωση για τό χρόνο τών παραστάσεων, αλλά και δεΐγμα τής σοβαρότητας και σημασίας που άποκτοΰσε τό έγχειρημα, μās προσφέρει μιá έπιστολή του Σπ. Δεστούνη από την Πετρούπολη (5 Αύγουστου 1816) πρós τόν πατέρα του²². «'Ο Μέγας Δουξ Νικόλαος... έκαμε ένα ταξίδι εις διάφορα μέρη τής Ρωσίας· ήτον και εις την 'Οδέσσαν... Τοΰ έπαράστησαν εις διάφορας γλώσσας θέατρα ως και οί Ρωμαΐοι έπαράστησαν ρωμαϊκά τό περίφημον δράμα τούς Σουλιώτας»²³.

Πολύ νωρίς, λοιπόν, και άλλος άδελφός του 'Αλέξανδρου, ό μετέπειτα τσάρος Νικόλαος, εκδηλώνει ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες τής έλληνικής παροικίας. 'Αξίζει νά σημειωθεΐ ή άπήχηση από αύτή τη σκοπιά που είχαν οί παραστάσεις εκείνες. Είναι φυσικό οί πιδ δραστήριοι εκπρόσωποι του τότε πνευματικοΰ έλληνισμοΰ νά θελήσουν νά τις αξιοποιήσουν πρós όλες τις κατευθύνσεις. Ένα χρόνο άργότερα, τόν 'Οκτώβρη του 1817, ή παροικία θά προσπαθήσει νά εκμεταλλευτεΐ

21. Το δράμα, σύμφωνα με την άγγλική μετάφραση, είχε δύο γυναικείους ρόλους, που στην παράσταση, από ανάγκη, συγχωνεύτηκαν σέ ένα. Βλ. Δ. Σ. Γκίνης, «'Ο Θάνατος του Δημοσθένους του Νικολάου Πίκκολου», *Νέα Έστία* 32, 1942, 991-992.

22. Βλ. 'Αγγ. Φενερλῆ - Παναγιωτοπούλου, «Τό θεατρικό έργο "Σουλιώτες" 1809-1827», *'Ο Έρανιστής* 3, 1965, 160.

23. Για τοΰτο τό έργο δέν αναφέρεται πουθενά ούτε συγγραφέας ούτε μεταφραστής. Στο ρωσικό θέατρο (Πετρούπολη, Μόσχα) από τό 1809 παιζόταν με επιτυχία ένα πεντάπρακτο δράμα του Α. Ν. Νεβαχόβιτς με τόν τίτλο «Οί Σουλιώτες ή Οί Σπαρτιάτες του 18ου αιώνα». Βλ. *Istoriia Russkovo Dramaticheskono teatra*, τ. Β', Μόσχα 1977, 117-119. Πάντως τό δράμα που παίχτηκε από τόν έλληνικό θιάσο τό 1816 δέν έχει καμμία σχέση — μόνο θεματική συγγένεια υπάρχει — με τό μπαλέτο «Οί Σουλιώται εις τά 'Ιωάννινα», που παίχτηκε από ξένους ήθοποιούς στίς 7/19 Σεπτεμβρίου 1818 μετά τό κυρίως έργο («'Ο θάνατος του Δημοσθένους») «παρά τής εταιρείας [= θιάσου] άλλογενών όρχηστών... δι' όρχήσεως μιμητικής». Βλ. Έπιστολή του Γ. Λασσάνη, *Έρμῆς ό Λόγιος*, 1818, 582.

καλύτερα την επίσκεψη του Μιχαήλ και να παρουσιάσει άλλο έργο πατριωτικό έθνικο-προπαγανδιστικό, τον «Λεωνίδα», ετοιμάζοντας και τον κατάλληλο πρόλογο με την προσφώνηση που ταίριαζε στην περίσταση.

Επιβεβαίωση για το γεγονός ότι τα δύο δράματα — ο «Θεμιστοκλής» του Μεταστάσιου και οι «Σουλιώτες» — παίζονται τακτικά βρίσκουμε και στο ρωσικό τύπο της εποχής. Ένα περιοδικό που τυπώνεται στο Χάρκοβο, ο «Ουκράϊνσκι Βέστνικ» (τεύχος 6, Μάιος 1817, σελ. 368) κάνοντας απολογισμό των παραστάσεων που παίζονται στο δημόσιο θέατρο της Όδησσοῦ, μετά τον ρωσικό δραματικό και τον ιταλικό λυρικό θίασο αναφέρει και τον ελληνικό: «Οί Έλληνες», γράφει ο ανταποκριτής από την Όδησσό, «παριστάνουν στο θέατρο το παλαιό τους μεγαλειό, τον “Θεμιστοκλή στην Περσία”, τους “Σουλιώτες” και άλλα».

Γεγονός παραμένει πώς οι παραστάσεις του 1816 με τον «Θεμιστοκλή» του Μεταστάσιου και τους «Σουλιώτες», έδωσαν αφορμή στον Κωνσταντίνο Άσώπιο να διακηρύξει επίσημα και πανηγυρικά, τον Άπρίλιο του 1817: «Είς την Όδησσόν έγινε ή πρώτη θεατρική παράστασις είς την νεωτέραν γλώσσαν τών Έλλήνων, και τουτο πρέπει να σημειωθῇ είς τὰ χρονικά της παιδείας του γένους ήμῶν»²⁴.

Τον Αύγουστο του 1817 συνεχίστηκαν οι παραστάσεις και αυτή τη φορά ο ένθουσιασμός, χάρη στο κείμενο του Κωνσταντίνου Κούμα²⁵, μεταδόθηκε σ' όλα τα κέντρα του ελληνισμού για να ευφράνει «πάντας τους άληθινούς έραστὰς της προκοπής του γένους». Από όρισμένες πλευρές, λέει ο Κούμας, ή παρουσίαση ήταν άνάξια με τὰ έργα που εμφανίζονται «είς τὰς σκηνὰς τών της Εύρώπης μητροπόλεων». Πρόκειται όμως για επανάληψη με τον «Θεμιστοκλή» του Μεταστάσιου, που

24. Έρμης ο Λόγιος, 1817, 374. Άμέσως παρακάτω ο Κ. Άσώπιος αναφέρει και την παράσταση της «Πολυξένης» του Ίαν. Ρ. Νερούλου που έγινε στην Κέρκυρα στις 30 Ίαν. 1817. Για την ιστορία πρέπει να παρατηρήσουμε πώς ο Άσώπιος δέν παίρνει υπόψη του την άλλη θεατρική κίνηση στα Έπτάνησα, το Ζακυνθινό λαϊκό θέατρο ειδικότερα (όμιλίες, Σαβόγιας Σουμερλής, Γουζέλης). Το πιθανότερο είναι ότι το άγνοεί. Και αν το γνώριζε, ασφαλώς θά θεωρούσε πώς δέν ανταποκρίνεται στους έθνικούς δραματισμούς. Όλη ή κλασικίζουσα πτέρυγα του ευρωπαϊκού διαφωτισμού του 18ου αϊ.— και όχι μόνο αυτή—είτε υποτιμά, είτε άπορρίπτει κάθε θεατρικό είδος που δέν ανταποκρίνεται στη δική της αντίληψη για την ύψηλη παιδευτική άποστολή του θεάτρου.

25. Έρμης ο Λόγιος, 1817, 606-607. Ο Κ. Κούμας λέει πώς οι Έλληνες της Όδησσοῦ «έκαμαν άρχήν από τριών ένιαυτών» να δίνουν παραστάσεις. Ωστόσο δέν έχει βρεθεί καμιά μαρτυρία για θεατρικές εκδηλώσεις το 1814-1815.

είχε παιχτεί και την προηγούμενη χρονιά και πού θα παιχτεί πολλές φορές στην Όδησσο και στο Βουκουρέστι το 1819. Δικαιολογημένη ή επιτυχία του δράματος, πού το θέμα του, έλληνικό και «πατριωτικό», ήταν εύλογο να προκαλεί τόσες συγκινήσεις («και δις έπαθεν ή καρδιά μου πάθη μυρία, υπό των οποίων έκινήθησαν κρουνηδόν από τους όφθαλμούς μου δάκρυα» — Κ. Κούμας). Άλλά έπρεπε να βρεθούν ή να γραφτούν και άλλα έργα.

Ή συμβολή του Πίγκολου, και του Γεωργ. Λασσάνη αργότερα, ήταν αποφασιστική για να αποκτήσει ή θεατρική κίνηση τής Όδησσοσ συνέχεια και συνέπεια, για να συγκροτηθεί ό κορμός του ρεπερτορίου με βάση κυρίως έλληνικά έργα. Αύτη ή συμβολή έδωσε στις διάσπαρτες εκδηλώσεις τή συνοχή εκείνη πού μς επιτρέπει να μιλάμε για τó πρώτο νεοελληνικό θέατρο τής προεπαναστατικής περιόδου.

Ό Πίγκολος, χάρη στην κατάρτισή του, την έννημέρωσή του για τις προσπάθειες του Κοραή και του κινήματος του Διαφωτισμού γενικά, ήταν προετοιμασμένος για να επιλέξει έργο έλληνικό (άρχαιο) πού να ανταποκρίνεται στα καλλιτεχνικά αίτήματα και τους ιδεολογικούς στόχους του θεάτρου. Θα έπρεπε επίσης να ήταν έννημερωμένος για τις σχολικές εκδηλώσεις με αποσπάσματα από αρχαίες τραγωδίες στο Βουκουρέστι, στις Κυδωνίες κ.ά. Στα σχολεία ή παρουσίαση γινόταν από τó πρωτότυπο. Ό Πίγκολος όμως ασφαλώς δεν συμεριζόταν την ούτοπία πώς στο δημόσιο θέατρο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ή «προπαγοτική ήμων γλώσσα». Στη σχολή των Κυδωνιών ανάμεσα σέ άλλα έργα οι μαθητές παρουσίασαν και αποσπάσματα από τόν «Φιλοκτήτη»²⁶.

Ή τραγωδία αύτη του Σοφοκλή είναι τó μόνο από τά σωζόμενα κείμενα του αρχαίου δράματος πού δεν έχει γυναικείο ρόλο. Άσφαλώς έχουμε έδω ένα έπιχείρημα πού θα βάρυνε στην πλάστιγγα τής έπιλογής. Δεν μπορούμε όμως να άρκεστούμε σ' αυτό. Και ή οικονομία του έργου τó έκανε προσιτότερο για έναν έρασιτεχνικό θίασο, άλλο τόσο επίσης τó θέμα του και οι ήρωες του τρωϊκού κύκλου, πού ήταν πιό οικείοι σέ μιá μερίδα τουλάχιστον του θεατρικού κοινού, χάρη στη σχολική και την έκδοτική εκλαΐκευσή τους. Ή έλληνική μετάφραση «Τύχια Τηλεμάχου» του Φενελόν, όπου εξιστορείται μεταξύ άλλων και ή περιπέτεια του Φιλοκτήτη, κυκλοφορούσε από τó 1742²⁷.

26. Βλ. Σοφ. Ι. Δοανίδου, «Ή Σχολή των Κυδωνιών», *Παιδεία* τ. Α' 1946, 274.

27. Κ. Θ. Δημαρχ, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, 'Αθ. 1977, 137 κ.ά. Έπανεκδόσεις του «Τηλέμαχου» έγιναν πολλές και μετά τó 1800.

Θά ήταν παράλειψη νά μὴν ἀναφέρουμε ἐδῶ καὶ ἓνα ἄλλο στοιχεῖο, ἂν καὶ τὸ θέμα τὸ σχετικὸ μὲ τὶς ἀξιολογήσεις καὶ τὴν ἐρᾶρχησιν τῶν προτιμήσεων, ποὺ ἀλλάζουν ἀπὸ ἐποχὴ σὲ ἐποχὴ, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Ὡστόσο ἂς σημειώσουμε πρόχειρα πὼς στὸ 18ο αἰῶνα μόνον στὸ γαλλικὸ θέατρο, ἔχουμε δύο διασκευὲς τοῦ Φιλοκτήτη²⁸. Ἐξᾴλλου σημαντικότετοι θεωρητικοὶ τοῦ Διαφωτισμοῦ ὅπως ὁ Λέσσιγκ στὸν «Λαοκόοντα» δείχνουν ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον γιὰ τούτῃ τὴν τραγωδίᾳ εἰδικά.

Μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ἠθικο-διδακτικῆς προβληματικῆς τοῦ αἰῶνα τῶν φώτων γενικά, ὁ «Φιλοκτήτης» εἶναι μιὰ τραγωδία — ὅχι ἡ μόνη — ποὺ ἐπιδέχεται κάποιον πατριωτικὸ καὶ πολιτικὸ χρωματισμὸ, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ἰδεολογικῆς ἐπεξεργασίας ποὺ ἐπιδίωκε ὁ νεοελληνικὸς Διαφωτισμός. Τὸ τί ἀκριβῶς σηματοδοτοῦσε τὸ μεταγλωττισμένο κείμενο τοῦ Σοφοκλῆ γιὰ τὸν Ἕλληνα θεατὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θὰ μπορέσουμε νὰ τὸ προσδιορίσουμε μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια ἀφοῦ δοῦμε τὴ συγκεκριμένη μετάφραση καὶ προσαρμογὴ του.

Γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε, τέλος, ἀντικειμενικότερα τὸ ἐγγεῖρημα τοῦ Πίκκολου πρέπει νὰ θυμηθοῦμε πὼς, τὴ στιγμὴ ποὺ ἐτοίμαζε τὴν τραγωδίαν τοῦ Σοφοκλῆ γιὰ τὸ θέατρο τῆς Ὀδησσοῦ, δὲν ὑπῆρχε ἀξιόλογη συσσωρευμένη ἐμπειρία στὸν τομέα τῶν θεατρικῶν μεταφράσεων καὶ τοῦ ἀρχαίου δράματος ἰδιαίτερα.

Ἐνα χρόνον ἢ γιὰ τὴν ἀκρίβεια λίγους μῆνες νωρίτερα εἶχε κυκλοφορήσει στὴ Βιέννη ἀνώνυμη μετάφραση τοῦ «Αἴαντα»²⁹, ποὺ ἀναγγέλλεται στὸ Λόγιο Ἑρμῆ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1817. Δὲν μποροῦμε νὰ βεβαιώσουμε πὼς ὁ Πίκκολος τὴν εἶχε ὑπόψῃ του καὶ εἶναι ἀμφίβολο ἐξᾴλλου πὼς θὰ μποροῦσε νὰ τοῦ χρησιμεύσει γιὰ ὑπόδειγμα. Ὁ μετα-

28. Γιὰ τὸν «Φιλοκτήτην» (1783) τοῦ Λαάρπ (La Harpe) γίνεται λόγος παρὰκάτω. Ὁ ἄλλος «Φιλοκτήτης» (1753) τοῦ Chateaubrun, δὲν φαίνεται νὰ ἔχει σχέση μὲ τὸ κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἀλλὰ οὔτε μὲ τὸ Σοφοκλῆ. Ὁ συγγραφέας πρόσθεσε ἐρωτικὴ πλοκή: Στὴ Λῆμνο, μαζὶ μὲ τὸν Φιλοκτήτη βρίσκεται καὶ ἡ κόρη του Σοφία. Ὁ Νεοπτόλεμος τὴν ἐρωτεύεται πρὶν καλὰ-καλὰ πατήσῃ τὸ πόδι του στὸ νησί. Τὸ ἔργο εἰκονογραφεῖ τὴν παρακμὴ καὶ τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς ρακινικῆς παράδοσης στὸ γαλλικὸ κλασικὸ θέατρο καὶ προκάλεσε τὴ σαρκαστικὴ κριτικὴ τοῦ Λέσσιγκ.

29. Σοφοκλέους *Τραγωδία Αἴαντος* μαστιγοφόρου Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ μετρικοῦ κειμένου τοῦ Ποιητοῦ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμιλουμένην γλῶσσαν, καὶ μετασχηματισθεῖσα κατὰ τὴν τάξιν τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης δραμάτων εἰς πράξεις καὶ εἰς σκηνάς, σχολιασθεῖσα ἀκριβῶς διὰ πολλῶν περιέργων σημειώσεων, καὶ πλουτισθεῖσα μὲ πέντε εἰκόνας... Βιβλίον Α' Ἐν Βιέννῃ, 1817.

φραστής είναι σχολαστικός λόγιος³⁰ και φιλοδοξεί να προσφέρει ένα ανάγνωσμα που να εκλαϊκεύει τους αρχαίους κλασικούς και τους αρχαίους μύθους. Ο τελευταίος στόχος εξυπηρετείται με πολλές παραπομπές και σχόλια για τους δόλμπιους θεούς, τους όμηρικούς ήρωες και διάφορα σχετικά ή άσχετα με το έργο μυθολογικά θέματα. Η γλώσσα του κυρίως (το κείμενο μαζί και τα χορικά αποδίδονται σε πεζό), ή τόσο ψυχρή και φοβερά ακατέργαστη, δεν μπορούσε να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τους μελλοντικούς μεταφραστές³¹.

Και οι παλαιότερες, οι μετά το 1779 μεταφράσεις, κυρίως από ξένα δράματα, που συνδέονται με την κλασική παράδοση (Μεταστάσιος), αν και αποτελούν ένα κεφάλαιο στη θεατρική προπαρασκευή, μέσα στο πλαίσιο της πνευματικής κίνησης του Διαφωτισμού, εκλαϊκεύουν την ιδέα του θεάτρου και προετοιμάζουν τη θεατρική κίνηση του 1816-1821, όμως δεν έχουν να προσφέρουν σημαντικά έπιτεύγματα στην έπεξεργασία της δραματικής γλώσσας³². Και τα έργα του Μεταστάσιου που μεταφράζονται σε πεζό (ή δίτομη έκδοση του 1779) και εκείνα που αποδίδονται σε πεζό «μετά στιχουργίας» (τα χορικά) όπως ό «Αχιλλεύς εν Σκύρω» (1794) και ή έμμετρη απόδοση, όπως είναι τα «Ολύμπια» στην έκδοση του Ρήγα Βελεστινλή το 1797, προορίζονται μάλλον για ανάγνωση και εν πάση περιπτώσει πραγματοποιούνται σε έποχή που δεν υπάρχει θέατρο³³.

Για να συμπληρώσουμε την εικόνα, θυμίζουμε πώς και τα πρωτότυπα

30. Ο Φίλιππος Ήλιου έχει ταυτίσει τον εκδότη - μεταφραστή που υπογράφει τον πρόλογο με τα αρχικά Φ. Σ. Πρόκειται για τον σμυρναίο δάσκαλο Π. Ίωαννίδη (Φοιβαπόλλων Σμυρναίος). Βλ. Φίλ. Ήλιου, «Βιβλία με συνδρομητές», Ο Έρανιστής, 12, 1975, 147.

31. Ένα δείγμα γραφής (ό χορός αναλογίζεται τη μητέρα του Άϊαντα): «οί φλογεροί άναστεναγμοί της όπου θέλει εύγουν από την κατάπικρον της καρδιάν, πλέον λυπηροί και από αυτούς της όρνιθος άηδόνος θέλει κατακαύσουν τον κατάψυχρον άέρα με την φλόγαν των...» κ.ο.κ. (σ. 33-34).

32. Αναλυτικότερα βλ. Γ. Σιδέρη, «Τό Εικοσιένα και τό Θέατρο», Νέα Έστία, Χριστούγεννα 1970, 151-191 και περίληψη δικής μου έργασίας «Οι μεταφράσεις θεατρικών έργων στο 18ο αιώνα», Δελτίο της Έταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού πολιτισμού και γενικής παιδείας, 2, Αθ. 1978, 49-55.

33. Ο «Θεμιστοκλής» είναι τό μόνο έργο αúτης της συγκομιδής που άξιόποιήθηκε στο προεπαναστατικό θέατρο. Δεν ξέρουμε όμως αν στις παραστάσεις της Όδησσού χρησιμοποιήθηκε ή άνώνυμη μετάφραση του 1796 (έκδοση Πολυζώνη Λαμπαντζιώτη) ή κάποια άλλη. Στο Βουκουρέστι φαίνεται να παίχτηκε ή έμμετρη μετάφραση του Γ. Ρουσιάδη (Ν. Λάσκαρη, ό.π., 231-233). Τα «Ολύμπια» παίχτηκαν στην Αθήνα τό 1836.

έλληνικά έργα, όσα είναι συγγενικά πρὸς τὸ θέμα μας, τόσο ὁ «Ἀχιλλεύς» (Ὁ Θάνατος τοῦ Πατρόκλου) τοῦ Ἀθαν. Χριστόπουλου (1805), παρ' ὅλη τὴν ἱστορικὴ του σημασία, ὅσο καὶ τὰ πρωτόλεια τοῦ Ἰακ. Ρίζου Νερουλοῦ («Ἀσπασία», 1813, «Πολυξένη», 1814) δὲν συγκροτοῦν ἕνα κεφάλαιο κατακτήσεων, χρήσιμο γιὰ ἀξιοποίηση ἀπὸ τοὺς ἐπερχόμενους δραματογράφους.

Ὁ Νικόλαος Πίκκολος εἶναι ὁ πρῶτος συγγραφέας ποὺ θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ θέατρο, μὲ κάποιο τρόπο κατὰ παραγγελία συγκεκριμένου θιάσου, ὁ πρῶτος ποὺ θὰ ἐπιχειρήσει νὰ μεταγλωττίσει κείμενο ἄμεσα προορισμένο γιὰ τὴ σκηνή, προσαρμοσμένο στοὺς στόχους, τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς δυνατότητες αὐτοῦ τοῦ θεάτρου στὴ δοσμένη ἱστορικὴ στιγμή. Ἐχεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει δυσεπίλυτα προβλήματα καί, γιὰ πρώτη φορὰ, τὸ πρόβλημα τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἀρχαίου δράματος στὴ νεοελληνικὴ σκηνή. Πρέπει νὰ τὰ ἀντιμετωπίσει καὶ νὰ τὰ λύσει μὲ δική του πρωτοβουλία καὶ εὐθύνη.

Ἀπὸ μιὰ πρώτη προσέγγιση τοῦ χειρόγραφου τοῦ «Φιλοκτήτη» γίνεται φανερό πὼς πρόκειται γιὰ διασκευὴ μᾶλλον παρὰ γιὰ μετάφραση. Ἡ τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ ἀποδίδεται σὲ πεζό, εἶναι διαιρεμένη σὲ τρεῖς πράξεις χωρισμένες σὲ σκηνές καί, στὴν ἀπόδοση τοῦ Πίκκολου, ἔχουν ἀπαλειφθεῖ τὰ χορικά.

Τὶς ἀλλαγές αὐτὲς τὶς περιμέναμε. Ἐπιβεβαιώνουν τὶς πληροφορίες ποὺ εἶχε δημοσιέψει ὁ Λόγιος Ἑρμῆς μὲ ἀφορμὴ τὴν παράσταση τῆς Ὁδησοῦ καὶ τὶς διευκρινίσεις ποὺ ἔδωσε ὁ συγγραφέας ἀπαντώντας στὸ δημοσίευμα τοῦ περιοδικοῦ.

Ἡ εἴδηση γιὰ τὴν παράσταση ἦταν διατυπωμένη ὡς ἑξῆς: «Τὴν 16/28 Φεβρουαρίου ἐπαραστάθη ἄλλο δράμα εἰς τὴν Γραικικὴν Γλῶσσαν ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς φιλοθεάτρους Γραικοὺς, ὁ κατὰ τὸν Σοφοκλῆν ἐκγαλλισθεὶς Φιλοκτήτης, εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν μεταφρασθεὶς ἀπὸ [τὸν] προσκαίρως ἐκεῖσε διατρίβοντα πεπαιδευμένον καὶ φιλόκαλον νέον Κύριον Νικόλαον Πίκκολον»³⁴.

Τὸν ὑπαινιγμὸ πὼς χρησιμοποίησε ὄχι τὸ ἀρχαῖο πρωτότυπο ἀλλὰ κάποια γαλλικὴ διασκευὴ τῆς τραγωδίας ὁ Πίκκολος δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀφήσει χωρὶς ἀπάντηση. Σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς συντάκτες τοῦ περιοδικοῦ, μὲ ἡμερομηνία 20 Μαΐου 1818, ξεκαθαρίζει τὸ θέμα: «Εἰς τὸν 9 ἀριθμὸν (τῆς α' Μαΐου, σελ. 195) ἀναφέροντες τὰ τῆς Ὁδησοῦ, λέγετε, ὅτι ὁ μεταφρασθεὶς εἰς κοινὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ

34. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, 195.

παρασταθείς από τους φιλοθεάτρους Γραικούς Φιλοκλήτης είναι ό κατά Σοφοκλήν έγκαλλισθείς. Σᾶς παρακαλῶ νά πιστεύσετε, ότι ή μετάφρασίς μου είναι ὅλη από τὸ Ἑλληνικόν πρωτότυπον, καθὼς είναι γνωστόν εἰς τοὺς ἐν Ὁδησσῷ λογίους τῶν ὁμογενῶν. Ἄλλο δὲν παρεδέχθην ἀπὸ τὸν Γάλλον Laharpe εἰμὴ τὴν εἰς τρεῖς πράξεις διαίρεσιν, ἀποβαλὼν, ὡς αὐτός, τοὺς χορούς, καὶ προσθέσας τὸν εἰς τὴν β' Σκηνὴν μονόλογον τοῦ Νεοπτολέμου, πλὴν ὅχι πάλιν μεταφρασμένον, ἀλλ' ἐρανισμένον ἀπὸ τὸν χορὸν τὸν εἰς τὸ πρωτότυπον. Καμμίαν δὲ ἀπὸ τὰς ἄλλας μεταβολὰς τοῦ Laharpe δὲν ἠκολούθησα, ὅχι ἀπὸ τυφλὸν σέβας πρὸς τὸν ποιητὴν ἀλλὰ διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους ἴσως ἄλλοτε εὐκαιρήσω νά ἐκθέσω»³⁵.

Καὶ παρακάτω, στὴν ἴδια ἐπιστολή, ὁ Πίικολος λέει πὼς τὸ νά μεταφράσει κανεῖς «μετάφρασιν», ὅταν ἐννοεῖ τὴ γλώσσα τοῦ πρωτότυπου εἶναι καὶ ἄτοπο καὶ γελοῖο.

Ὁ «Φιλοκλήτης» τοῦ Λαάρπ³⁶ εἶναι μετάφραση, τουλάχιστον αὐτὴ ἦταν ἡ πρόθεσις τοῦ συγγραφέα. Μ' ἄλλα λόγια, ὁ Λαάρπ δὲν φιλοδοξοῦσε νά δώσει πρωτότυπο ἔργο ὅπως π.χ. ἡ Ἰφιγένεια ἢ ἡ Ἀνδρομάχη τοῦ Ρασίν ἢ ὅπως πλῆθος ἄλλες τραγωδίες τῆς ἰταλικῆς ἢ γαλλικῆς κλασικῆς σχολῆς, ὅπου οἱ συγγραφεῖς χρησιμοποιοῦν τὸ ὑλικὸ ἐνὸς ἀρχαίου δράματος, προσθέτουν, ἀλλάζουν δραματικὰ πρόσωπα καὶ θέματα γιὰ νά ἐκφράσουν δικές τους ἰδέες καὶ προβληματισμούς.

Ὁ ἴδιος ὁ Λαάρπ, στὸν πρόλογο τοῦ «Φιλοκλήτη» του³⁷, τονίζει πὼς ὅσες τραγωδίες ἔγραψαν οἱ προγενέστεροί του ἦταν «μιμήσεις ποὺ ἀπεῖχαν πολὺ ἀπὸ τὰ πρωτότυπα» καὶ ὑπογραμμίζει τὴν πρόθεσή του νά παρουσιάσει γιὰ πρώτη φορὰ στὴ γαλλικὴ σκηνὴ ἔργο ἐλληνικὸ μὲ τὴν ἴδια μορφή περίπου ὅπως θὰ παιζότανε στὴν ἀρχαία Ἀθήνα.

Ἔτσι λοιπὸν ὁ Ν. Πίικολος διαμαρτύρεται γιὰ τὸν ὑπαινιγμὸ πὼς

35. *Ἐρμῆς ὁ Λόγιος*, 1818, 271.

36. Ὁ Jean François de La Harpe (1739-1803) θεατρικὸς συγγραφέας τῆς σχολῆς τοῦ Βολταίρου καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς κλασικιστικῆς ὀρθοδοξίας στὰ κριτικὰ του κείμενα, ἔγραψε δράματα καὶ τραγωδίες ποὺ δὲν ἔφεραν τίποτε τὸ πρωτότυπο στὸ γαλλικὸ θέατρο τοῦ 18ου αἰῶνα. Μιὰ τραγωδία του μὲ ἀντικληρικὲς τάσεις, ἡ «Melanie», εἶχε γιὰ ἓνα διάστημα ἀπαγορευτεῖ (τυπώθηκε τὸ 1770). Ὁ «Φιλοκλήτης» του παίχτηκε τὸ 1783. Μετριοπαθὲς ὁπαδὸς τοῦ Διαφωτισμοῦ, πέρασε μετὰ τὸ 1794 στὸ ἀντίπαλο στρατόπεδο καὶ πολέμησε λυσσαλέα τίς ἰδέες τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ Λαάρπ, κυρίως μὲ ἀναφορὲς στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ γραμματεία καὶ σὲ κλασικὰ γαλλικὰ ἔργα, περνᾷ συχνὰ στίς σελίδες τοῦ Λόγιου Ἐρμῆ.

37. Χρησιμοποίησα τὴν ἔκδοσι: *Repertoire du Théâtre Français ou Recueil des Tragédies et Comédies par M. Petitot*, t. 6, Παρίσι 1803, 352.

χρησιμοποίησε τή γαλλική μετάφραση τοῦ Λαάρπ καὶ ὅχι τὸ πρωτό-τυπο κείμενο τῆς σοφοκλείας τραγωδίας.

Ὡστόσο ὁ Λαάρπ ἔκανε σημαντικὲς ἀλλαγὲς στὴ δομὴ τῆς τραγωδίας καὶ περικοπές, τὶς ὁποῖες ἐξηγεῖ καὶ δικαιολογεῖ μὲ πληθώρα ἐπιχειρημάτων στὸν ἐκτενέστατο πρόλογο τοῦ ἔργου του. Πρόκειται γιὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ συχνὰ σ' ὅλα τὰ θεωρητικὰ κείμενα τῶν νέων χρόνων, ὅπως π.χ. γιὰ τὰ χορικά ποὺ παραβιάζουν τὴν ἀληθοφάνεια, καθυστεροῦν τὴ δράση κλπ. Ἴσως οἱ ἀπόψεις αὐτὲς νὰ ἐπηρέασαν τὸν Πίκκολο, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἀκολούθησε τὸν Λαάρπ σὲ ὅλες τοὺς μετατροπές. Ἀναμφισβήτητο ὅμως εἶναι πὼς θὰ πῆρε ὑπόψη του τόσο τὴν ἀφειρηγία τῶν συλλογισμῶν τοῦ γάλλου συγγραφέα ὅσο καὶ τὸ στόχο τῶν ἐπεμβάσεων του. Ὁ ἄξονας ἦταν κοινός: νὰ πλησιάζει τὸ ἔργο σὲ ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης σκηνῆς καὶ τοῦ σύγχρονου θεατῆ. Γιὰ τὰ χορικά ὁ Λαάρπ λέει: «je les ai supprimés tous... dans une traduction française qui pouvait être jouée»³⁸. Καὶ ὁ Πίκκολος ἐτοίμαζε μετάφραση ποὺ ἔπρεπε νὰ παιχτεῖ.

Θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴν ἀναφέρουμε πὼς ὁ γάλλος συγγραφέας ἐκτιμᾷ τὴν τραγωδίαν τοῦ Σοφοκλῆ μὲ τὰ μάτια τῆς ἐποχῆς τοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἡ κραυγὴ ἐκδίκησης τοῦ Φιλοκτήτη δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ «κραυγὴ τῆς καταπίεσης». Τὸ δραματικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἔργου εἶναι καθολικὸ καὶ αἰώνιο γιατί ἀφορᾷ «τὴν πάσχουσα ἀνθρωπότητα»³⁹. Τὴν ἐρμηνεία αὐτὴ θὰ τὴν συμεριζόταν καὶ ὁ Πίκκολος, ἀλλὰ θὰ πρόσθετε ἀσφαλῶς καὶ τὴ δική του ἄποψη.

Πρὶν δοῦμε τίς ἀλλαγὲς ποὺ ἀποδέχθηκε ὁ Πίκκολος ἀπὸ τὸν Λαάρπ καὶ τίς διαφορὲς ποὺ παρουσιάζουν τὰ δύο κείμενα πρέπει νὰ σημειώσουμε κάτι, ποὺ ὁ Λαάρπ δὲν ἀναφέρει καθόλου γιατί τὸ θεωρεῖ αὐτονόητο. Ὁ χωρισμὸς σὲ πράξεις τῆς τραγωδίας ἔχει καθιερωθεῖ στὴν πρακτικὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ θεάτρου ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης. Ἀπὸ τοὺς ἰταλοὺς οὐμανιστὲς θεωρητικούς τοῦ δράματος, οἱ ὁποῖοι σὲ ἴση μοίρα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη τοποθετοῦσαν τὴν αὐθεντία τοῦ Ὁράτιου, ἐπεκτάθηκε καὶ στὴν ἀνάλυση τῶν κλασικῶν. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ περιοχὴ εἶναι οἱ φιλολογικὲς ἐπιφυλλίδες («Πάρεργα Ποιητικῆς») ποὺ δημοσιεύει τὸ 1811 ὁ Ἀθ. Βογορίδης στὸ Λόγιο Ἑρμῆ⁴⁰. Στὴ μελέτη του γιὰ τὸν «Αἴαντα» χωρίζει

38. *Repertoire du Théâtre Français*, ὅ.π., 371.

39. *Repertoire*, ὅ.π., 349 καὶ 351.

40. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1811, 203 κ.έ. Ἡ ἀνάλυση τοῦ Οἰδίποδος Τυράννου, 276 κ.έ.

τὴν τραγωδίᾳ σὲ «δράματα» καὶ ἀργότερα, στὴν ἀνάλυσή τοῦ «Οἰδίποδα», διορθώνει, χρησιμοποιώντας τὸν καθιερωμένο ὅρο «πράξεις». Καὶ ἡ τυπωμένη μετάφραση τοῦ «Αἴαντα» ἀπὸ τὸν Π. Ἰωαννίδη, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε παραπάνω, ἐμφανίζεται «μετασχηματισθεῖσα κατὰ τὴν τάξιν τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης δραμάτων εἰς πράξεις καὶ εἰς σκηνάς». Στὰ μεταφρασμένα θεατρικὰ ἔργα τοῦ 18ου αἰῶνα οἱ ἐκδότες τονίζουν πῶς τὰ παρουσιάζουν ἔτσι ὅπως «ψάλλονται εἰς τὰ θέατρα τῶν Εὐρωπαϊῶν». Ἡ μεταφραστικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ σκηνικὴ πρακτικὴ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἐπιβάλλανε ἀνάλογη λύση καὶ γιὰ τὸν «Φιλοκτήτη».

Κάτι ἄλλο, καὶ τοῦτο ὀφείλεται σὲ ἀποκλειστικὴ ἐπιλογὴ ποὺ ἔκανε ὁ Πίγκολος, εἶναι ἡ ἀπόδοση τῆς τραγωδίας σὲ πεζό. Ὁ Λαάρπ, ποὺ μεταφράζει σὲ καμπανιστοὺς δωδεκάσύλλαβους (ἀλεξανδρινούς) στίχους, ἀκολουθώντας πιστὰ τὴν κλασικὴ γαλλικὴ παράδοση, δὲν εὐθύνεται στὴν προκειμένη περίπτωση γιὰ τὴν ἀπόφασή τοῦ Πίγκολου, τοῦ ὁποίου τώρα γνωρίζουμε τὴν ἐπίδοσή στὸν ποιητικὸ λόγο ἕνα-δυὸ χρόνια νωρίτερα⁴¹.

Ἀνάμεσα στὶς ὑποθέσεις ποὺ μπορούμε νὰ κάνουμε, πρέπει πρῶτα νὰ λογαριάσουμε τίς πιεστικὲς συνθήκες ποὺ δὲν ἄφηναν χρονικὰ περιθώρια γιὰ τὴ στιχουργικὴ ἐπεξεργασία⁴². Νὰ λάβουμε ἐπίσης ὑπόψην μας, ποιά ἦταν τότε ἡ ποιητικὴ παράδοση καὶ πόσο ἡ ἐλληνικὴ μεταφραστικὴ ἐμπειρία στὸν ἑμμετρο δραματικὸ λόγο ἦταν ἀποθαρρυντικὴ. Ὁ Πίγκολος δὲν ἀποκλείεται νὰ συμεριζόταν τὴν ἀπόψή τοῦ Κοραῖ (ἐπιστολὴ πρὸς Κ. Κοκκινάκη μὲ ἀφορμὴ τὴ μετάφραση τοῦ «Ταρτούφου», 1816), πῶς τὸ «ἀμόρφωτον» τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας δημιουργεῖ ἀνυπέρβλητες δυσκολίες καὶ εἶναι προτιμότερο νὰ μεταφράζονται τὰ ἔργα (οἱ κωμωδίες) σὲ πεζό⁴³. Τέλος ἡ λύση ποὺ προκρίθηκε ἴσως νὰ μὴν εἶναι ἄσχετη ὅχι μόνο μὲ τίς δυνατότητες τοῦ μεταφραστῆ ἀλλὰ καὶ μὲ τίς δυνατότητες τοῦ θιάσου, τὸ ἐπίπεδο καὶ τίς συνθήκες ἐκείνης τῆς θεατρικῆς προσπάθειας.

41. Ἡ στιχουργία, γενικά, φαίνεται πῶς τοῦ στοίχιζε πολὺ χρόνο καὶ κόπο. Στὴ συλλογὴ *Φιλομούσου Πάρεργα*, ὁ συγγραφέας λέει στὸν Πρόλογο ὅτι παρουσιάζει μὲ μεγάλους ἐνδοιασμοὺς τὰ «καταδικασθέντα εἰς ἔκδοσιν» ποιήματα, γιὰτὶ δὲν εἶχε ποτὲ καιρὸ νὰ τὰ χτενίσει καὶ νὰ τὰ εὐπρεπίσει.

42. Ὑπογραμμίζω, ἀπὸ τὸ γράμμα στὸ Λόγιο Ἑρμῇ ποὺ παραθέσαμε παραπάνω: «ἡ μετάφρασίς μου εἶναι ὅλη ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν πρωτότυπον, καθὼς εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ἐν Ὁδησσῷ λογίους τῶν ὁμογενῶν». Ἄρα ὁ Πίγκολος ἄρχισε νὰ μεταφράζει τὸν «Φιλοκτήτη» μετὰ τὴν ἄφιξή του στὴν Ὁδησσό (Ὀκτώβρης 1817;). Ἐπρεπε νὰ τελειώσει ἀρχῆς Ἰανουαρίου τουλάχιστον γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἑτοιμὴ ἡ παράστασις στὶς 16 Φεβρουαρίου 1818.

43. Α. Κοραῖ, *Ἐπιστολαί*, ἔκδ. Ν. Δαμαλᾶ, τ. Γ', 1886, 693-698.

Ἀνάλογοι ἐνδοιασμοὶ προσδιορίζανε καὶ τὴν ὀδυνηρότερη ἀπόφαση γιὰ τὴν κατάργηση τῶν χορικῶν, πού μαζί μὲ τὴν πεζὴ ἀπόδοση ἀλλάζει ριζικὰ τὴ μορφή τῆς τραγωδίας. Στὸ εὐρωπαϊκὸ θέατρο, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, δὲν ὑπάρχει πουθενὰ ἐμπειρία σκηνικῶν λύσεων στὸ πρόβλημα τοῦ χοροῦ. Στὰ λυρικά δράματα τοῦ Μεταστάσιου, π.χ., ὁ χορὸς ἀντιστοιχεῖ στὸ κόρο τῆς ὕπρας, σ' αὐτὴ καὶ σ' ἄλλες περιπτώσεις ὁ χορὸς παίζει διακοσμητικὸ ρόλο καὶ ὅπωςδήποτε ἡ λειτουργία του δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν ἀρχαία τραγωδία. Οὔτε μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς, πῶς οἱ ὀδησσοὶ ἐρασιτέχνες μὲ τὴν θεατρικὴ παιδεία πού δὲν εἶχαν, ἔπρεπε νὰ κάνουν πειραματισμοὺς καὶ νὰ ἀνοίξουν αὐτοὶ τὸ δρόμο⁴⁴. Ὁ Πίκολλος προτίμησε τὴν ἀπλοποίηση γιὰτὶ μόνο σὲ τούτῃ τῇ μορφῇ ἓνα θέατρο ὅπως ἐκεῖνο τῆς Ὀδησοῦ θὰ μπορούσε νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ ἐγγεῖρημα τῆς παράστασης κλασικοῦ ἔργου, ἐγγεῖρημα πού εἶναι ἄδικο νὰ τὸ συγκρίνουμε, οὔτε ἔχει καμμιά σχέση, μὲ τοὺς σημερινούς καλλιτεχνικοὺς προβληματισμοὺς γύρω ἀπὸ τὴν ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου δράματος.

Ἕνας ἄνθρωπος σὰν τὸν Πίκολλο θὰ εἶχε ἴσως πλήρη συνείδηση πῶς, σ' αὐτὴ τὴν ἀπλουστευμένη μορφή, τὰ διαχωριστικὰ ὅρια ἀνάμεσα στὴν ἀρχαία τραγωδία καὶ τὸ νεώτερο δράμα σχεδὸν ἐξαλείφονται. Στὴν ἐκλογή του θὰ ἐπηρέαστηκε ἀσφαλῶς ὅχι ἀπὸ τὸν Λαάρπ, ἢ ὅχι μόνο ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ γενικὰ ἀπὸ τὸ κυρίαρχο τότε στὴν Εὐρώπῃ δραματικὸ πρότυπο καὶ τὴν ἀντίστοιχη θεατρικὴ πρακτικὴ. Ταυτόχρονα ὅμως, γιὰ ἓναν ἐλληνικὸ θίασο πού δὲν εἶχε τίς δυνατότητες νὰ ξεπεράσει τὰ πρότυπα αὐτά, ἡ προσαρμογὴ τοῦ Πίκολλου ἦταν ἡ μόνη ἐφικτὴ λύση πού καὶ τοὺς στόχους τοῦ θεάτρου ἐξυπηρετοῦσε ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλληνικὴν ὑπόθεση γενικότερα.

Οἱ ὑπόλοιπες ἐπεμβάσεις πού ἔγιναν στὸ κείμενο εἶναι δευτερεύουσας σημασίας. Μὲ μιὰ μόνο ἐξαίρεση. Ἀπὸ τὴ διασκευή τοῦ Πίκολλου ἔχει ἀφαιρεθεῖ τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸν ἔμπορο, δηλαδὴ τὸν μεταμφιεσμένο ναύτη, πού, σταλμένος καὶ δασκαλεμένος ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεά, διηγεῖται δῆθεν ἐμπιστευτικὰς πληροφορίες γιὰ νὰ βιάσει τὸν Νεοπτόλεμο καὶ τὸν Φιλοκτῆτη νὰ ἀναχωρήσουν. Ὁ σχολαστικὸς Λαάρπ ἔκρινε τὴ σκηνὴ αὐτὴ περιττὴ καὶ ἀφαίρεσε ὁλόκληρο τὸ ἐπεισόδιο μαζί μὲ τὸ ρόλο τοῦ

44. Κρίνοντας τὴ μετάφραση τοῦ «Φιλοκτῆτη» μὲ βάση τίς γνωστὲς ἀπὸ τὸ Λόγιο Ἑρμῇ πληροφορίες καὶ σχολιάζοντας τὴν ἀφαίρεση τῶν χορικῶν, ὁ Γιάννης Σιδέρης ἔγραφε: «Λυπᾶται κανεὶς νὰ βλέπει νέους ἀνθρώπους νὰ ἐτοιμάζουν μιὰ ἐπανάσταση καὶ νὰ μὴ σέβονται τέτοια κείμενα, ἴσως ἀπὸ μιὰ θεατρικὴ ἀπειρία». Βλ. «Νεοελληνικὲς ἐρμηνεῖες τοῦ Ἀρχαίου Θεάτρου», π. Ἡώς, Ἀθ. 1966, σ. 406.

ψευτοεμπόρου. Ὁ Πίγκολος τὸν μιμήθηκε, ἴσως γιὰ δικούς του λόγους, γιὰ οἰκονομία μᾶλλον καὶ πιθανότατα χωρὶς νὰ συμμερίζεται τὰ ἐπιπόλαια ἐπιχειρήματα τοῦ γάλλου συγγραφέα, εἴτε κάποιους βαθύτερους λόγους πού ὁ Λαάρπ δὲν ὁμολογεῖ. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς τὸ εἶδος καὶ ὁ τόπος τῆς σκηνῆς μὲ τὸν ἔμπορο δὲν συμβιβάζονται μὲ τὴ δογματικὴ κλασικιστικὴ ἀπαίτηση γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ δραματικοῦ στοιχείου πού πρέπει νὰ κυριαρχεῖ ἀνόθευτο καὶ ἀδιάσπαστο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τῆς τραγωδίας. Τὸ γεγονὸς ὅτι, στὸ γράμμα του στὸ Λόγιο Ἑρμῆ, ὁ Πίγκολος ἀποσιωπᾷ ἕναν τόσο σοβαρὸ ἀκρωτηριασμό τοῦ κειμένου, δείχνει αἶσθημα ἐνοχῆς, κάποιο δισταγμὸ ἢ μεταμέλεια.

Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Πίγκολος πράγματι μεταφράζει ἔχοντας μπροστά του τὸ κείμενο τοῦ Σοφοκλῆ. Μένει βασικὰ προσηλωμένος στὸ ἀρχαῖο κείμενο καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀποδώσει, μὲ ὅση ἀκρίβεια μπορεῖ, τὸ λόγο τοῦ Σοφοκλῆ. Ἄγνοεῖ ὅλες τὶς φραστικὲς μικροαλλαγές, προσθήκες, μεταθέσεις στὴ σειρὰ τοῦ λόγου πού κάνει ὁ γάλλος συγγραφέας, ἀλλὰ καὶ κάποιες σημαντικότερες μετατροπές πού ἀπομακρύνουν τὴ μετάφραση τοῦ Λαάρπ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο.

Ὁ μονόλογος τοῦ Νεοπτόλεμου (πρώτη πράξη, β' σκηνή, σ. 298/25-35)⁴⁵ πού προσθέτει ὁ Πίγκολος εἶναι πράγματι ἐρανισμένος ἀπὸ τὴν πάροδο τοῦ χοροῦ, συγκεκριμένα ἀπὸ τὴ δεύτερη στροφή καὶ ἀντιστροφή (στὸ ἀρχαῖο κείμενο στ. 169-190), ἐνῶ παραλείπονται τὰ ὅσα λέει ὁ Νεοπτόλεμος (στ. 191-200) πὼς τὰ παθήματα τοῦ Φιλοκτῆτη ὀφείλονται στὴ θέληση τῶν θεῶν. Ὅλο αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα, ὅπως τὸ δίνει ὁ Πίγκολος, δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὸ μονόλογο τοῦ Πύρρου (= Νεοπτόλεμος) τοῦ Λαάρπ. Ὁ γάλλος συγγραφέας προσθέτει καὶ ἄλλο μονόλογο τοῦ Πύρρου στὴ δεύτερη πράξη, φράσεις πού κατὰ τὴ γνώμη του θὰ βοηθοῦσαν τὸν γάλλο θεατὴ νὰ κατανοήσει ὀρισμένα περιστατικά, προσθέτει λέξεις ἢ φράσεις πού ὑποτίθεται κάνουν τὸ διάλογο «φυσικότερο» ἢ ἐπιβάλλονται γιὰ λόγους μετρικούς κλπ. Ὅλα αὐτὰ ὁ Πίγκολος τὰ ἀγνοεῖ, ὅπως ἐπίσης δὲν παρακολουθεῖ τὸν Λαάρπ στίς πολλὰ καὶ αὐθαίρετες περικοπές πού ἔκανε ὁ τελευταῖος στὴν τρίτη πράξη, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχει ἐπίσης ἀφαιρέσει τὸν τελικὸ μονόλογο ὅπου ὁ Φιλοκτῆτης ἀποχαιρετᾷ τὸ καταφύγιό του καὶ τὴ Λῆμνο.

Ὁ Ἕλληνας συγγραφέας διατηρεῖ ἀνέπαφες αὐτὲς τὶς σκηνές. Καθὼς μάλιστα, στὸ μέρος τῆς τραγωδίας πού καλύπτει ἡ τρίτη πράξη, ὁ

45. Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στίς ἐπόμενες σελίδες καὶ σειρὲς αὐτῆς τῆς ἔκδοσης, ὅπου δημοσιεύεται ἡ μετάφραση τοῦ Φιλοκτῆτη.

ρόλος του χορού είναι μειωμένος στο ελάχιστο, ή μετάφραση του Πίκκολου αναδείχεται πιστή, χωρίς αλλαγές, απόδοση του πρωτότυπου. Πρόκειται για σημαντικό σέ έκταση και σπουδαιότατο από άποψη ουσίας τμήμα του έργου, όπου κορυφώνεται ή δραματική ένταση με τη σύγκρουση ανάμεσα στα τρία κύρια πρόσωπα — Όδυσσέα, Νεοπτόλεμο, Φιλοκτήτη —, προετοιμάζεται και δίνεται ή λύση με την παρέμβαση του Ήρακλη.

Φαίνεται έτσι πώς ή αγανάκτηση του Πίκκολου, όταν τον κατηγόρησαν πώς μετάφρασε τον έκγαλλισθέντα «Φιλοκτήτη» ήταν δικαιολογημένη. Από τον Λάαρπ δανείστηκε λύσεις που τις επέβαλλε ή θεατρική πρακτική τής εποχής του, έκανε κι ο ίδιος ο Πίκκολος αλλαγές που ανταποκρίνονταν στα μέτρα, στο επίπεδο του θιάσου για το όποιο προόριζε τη δουλειά του. Παρά τις απώλειες που ή διαδικασία αυτή προκάλεσε, ο Πίκκολος ήθελε και επιδίωκε να μείνει πιστός στο Σοφοκλή και αυτό ασφαλώς πίστευε. "Όχι λοιπόν ο «έκγαλλισθείς Φιλοκτήτης», αλλά ένας «Φιλοκτήτης» προσαρμοσμένος στις δυνατότητες και τις ανάγκες του πρώτου ελληνικού θιάσου, ύποταγμένος στην εξυπηρέτηση τής αποστολής αυτού του θιάτρου.

Η γλωσσική προσαρμογή του κειμένου έγινε φυσικά μέσα στις δυνατότητες πάλι που έδινε ή γλώσσα τής εποχής, αλλά και το επίπεδο του δραματικού λόγου, ανάλογα με τις ικανότητες και τις αντιλήψεις του μεταφραστή. Όσotόσο δεν είναι άσχετη ούτε με τη δογματοποιημένη θέση του κλασικισμού για το «ύψηλό» ύφος που πρέπει να κυριαρχεί στην τραγωδία, ούτε άσχετη με το όλο ιδεολογικό πλαίσιο τής προεπαστατικής περιόδου.

Η λόγια αντίληψη που επικρατεί στη μετάφραση του Πίκκολου ενισχύεται περισσότερο με την προσήλωσή του σε τύπους και στο λεξιλόγιο τής αρχαίας γλώσσας. Η επιρροή του κοραϊσμού, και σε μερικά σημεία ίσως ή παρεξήγησή του, είναι προφανής. Έτσι ο Πίκκολος μεταφέρει αυτούσια λέξεις από το αρχαίο κείμενο και σε περιπτώσεις όπου το σημαίνόμενο στη νέα γλώσσα δεν είναι το ίδιο. Διαβάζουμε πώς ο Φιλοκτήτης αναστάτωνα το στρατόπεδο («με άγρίας δυσφημίας» (295/11), αντί κραυγές, κατάρες (πρβλ. «άλλ' άγρίαις κατεῖχ' αἰ πᾶν στρατόπεδον δυσφημίας» στ. 9-10)· πώς και να τον πλησιάσει κανείς είναι «θρασύ» (297/35), αντί επικίνδυνο («οὐκ ἄρ' ἐκείνῳ γ' οὐδὲ προσμεῖζαι θρασύ;» στ. 106) κ.ο.κ. Η προτίμηση για τον ύψηλό τραγικό λόγο φαίνεται σε μερικά σημεία, όπου δινόταν ή ευκαιρία στο μεταφραστή να διατηρήσει τη λέξη του πρωτότυπου. Το «ὦ του γέροντος θρέμμα

Λυκομήδους» (στ. 243) ὁ Πίικολος προτιμᾷ νὰ τὸ ἀποδώσει («ὦ παίδευμα τοῦ γέροντος Λυκομήδους» (299/25) καὶ τὸ «ὥς λέγουσιν» (στ. 335) τὸ μετατρέπει σὲ «καθὼς ἄδεται» (301/16).

Στὴ μετάφραση ἐπίσης ἀπαντοῦν τὰ ἐπίθετα «δύσορμον» (ἀποδίδει τὸ «οὐτ' εὖορμον» τοῦ Σοφοκλῆ), ἡ «ἀνδροφθόρος» (ἐχιδνα), οἱ «πανώλεθροι» (Ἀτρεΐδες), ἡ «πολύστονος» (ὁ Πίικολος τὴ χρησιμοποιοεῖ καὶ σὲ πρωτότυπα ποιήματά του) ἢ ἐκφράσεις ὅπως τὸ «ὦ φίλτατον φώνημα». Πρόκειται γιὰ λέξεις ποιητικὰ εὐηχεῖς καὶ εἶναι ἀπόλυτα θεμιτὸ νὰ τίς θεωρεῖ κανεὶς ἐπιστρατεύσιμες στὸ νεοελληνικὸ λεξιλόγιο. Ὡστόσο, μέσα στὸ ὅλο γλωσσικὸ σύστημα αὐτῆς τῆς μετάφρασης καὶ μαζὶ μὲ τὰ «θάρσει», τὰ «οἶμοι» καὶ τὰ «ἐρρέτωσαν», ὑπογραμμίζουν τὸ ἀρχαϊκὸ τῆς ὕφους καὶ ἐντείνουν τὴν ἐντύπωση τῆς ψυχρότητας.

Θὰ ἦταν ἄδικο, πάντως, νὰ ἀγνοήσουμε τίς ἀρετὲς τῆς ἀπόδοσης τοῦ Πίικολου, ἰδιαίτερα σὲ σύγκριση μὲ μερικὲς παλιότερες νεοελληνικὲς δοκιμὲς. Ἡ ἐργασία τοῦ Πίικολου ἀποφεύγει τὴν περιττολογία, τοὺς πλατειασμούς, τοὺς περιφραστικούς τρόπους, ἀποφεύγει κυρίως τοὺς ξενικούς ἢ τοπικούς ιδιωματισμούς, πού, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε σ' αὐτὰ μόνο, βρίθουν σὲ παλιὲς μεταφράσεις. Παρὰ τίς ἀναπόφευκτες ἀπλουστεύσεις, καὶ μ' ὅλες τίς δυσκολίες πού δημιουργεῖ τὸ δύσκαμπτο τῆς γλώσσας, εἶναι φανερὴ ἡ ἐπιδίωξη τῆς λιτότητας καὶ ἡ προσήλωση τοῦ μεταφραστῆ στὸ νόημα τοῦ πρωτότυπου. Ὅσο κι ἂν αὐτὸ φαίνεται νὰ βρίσκειται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ γλωσσικὸ ἐργαλεῖο πού χρησιμοποιήθηκε, ἐν τούτοις ἡ πρόθεση τοῦ διασκευαστῆ εἶναι ἡ ἀποσαφήνιση βασικῶν θεματικῶν στοιχείων τοῦ ἔργου, ἡ ἐκλατκευση ἀπὸ μιὰ ὀρισμένη σκοπιὰ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀπλοποίηση τῆς μυθολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ὀνοματολογίας, μὲ ὅρους προσιτοὺς στὸν τότε θεατῆ. Τὸ «Δαρδάνου πέδον» μεταφράζεται σὲ πόλη τοῦ Πριάμου, ὁ «Τυδέως γόνος» σὲ Διομήδη κ.ο.κ. Οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Ἀχαιοὶ γίνονται φυσικὰ παντοῦ «Ἕλληνες καὶ ὁ στρατὸς τους ἑλληνικὸς στρατός».

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ἡ διασκευή συρρικνώνει τὴν ποιητικὴ διάσταση καὶ φτωχαίνει τὰ νοήματα τῆς τραγωδίας. Μεταξὺ ἄλλων ἡ ἀφαίρεση τῶν χορικῶν, μὲ τοὺς στοχασμούς γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ Φιλοκτήτη καὶ τὸ ἀνθρώπινο πεπρωμένο, ἀμβλύνει τὴν αἴσθηση τοῦ τραγικοῦ. Μιὰ τέτοια σοβαρὴ ἐπέμβαση δὲν μποροῦσε νὰ μὴν ἔχει συνέπειες γιὰ τὴν οὐσία τοῦ ποιητικοῦ ἔργου.

Ἡ περίπτωση τοῦ «Φιλοκτήτη» τοῦ Πίικολου ἐπιβεβαιώνει καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰκονογραφεῖ τὸ ἄξιωμα πὼς κάθε μετάφραση

και στην άφετηρία της και στην πραγμάτωσή της είναι πρώτ' απ' όλα ιδεολογική επιλογή.

Στη διασκευή του Πίκκολου, με τις περικοπές που έγιναν, πραγματοποιήθηκε μια συμπύκνωση του δραματικού ενδιαφέροντος στα τρία κύρια πρόσωπα της τραγωδίας, φορείς της σύγκρουσης γύρω από τα θέματα της πολιτικής και της ήθικης, της σκοπιμότητας και των μέσων, της δικαιοσύνης και της ανάγκης. Η σύγκρουση αποκτά σπάνια παραστατική προσωποποίηση και αυξανόμενη ένταση όσο πιο πιστικά προβάλλει η ανάγκη της απόφασης.

Τη λύση θα τη δώσει ο από μηχανής θεός, ο Ήρακλῆς. Βούλευμα των θεών είναι να πάει ο Φιλοκτήτης στην Τροία. Εκεί θα θεραπευθεί ή πληγή του, εκεί θα πολεμήσει και θα μοιραστεί με τον Νεοπτόλεμο τη δόξα της νίκης. Η λύση αυτή, όπως βάσιμα υποστηρίχθηκε, είναι συμβατική. Στην ουσία η τραγωδία είχε τελειώσει δύο στίχους παραπάνω με την αμετάκλητη απόφαση του ήρωα να μη συμβιβαστεί με τους Άτρεΐδες, να επιστρέψει στην πατρίδα του, να ζήσει χωρίς έλπίδα πώς το μαρτύριό του θα πάρει κάποτε ένα τέλος.

Άσφαλώς όμως ο Έλληνας θεατής θα έβλεπε τη λύση κάπως διαφορετικά. Γι' αυτόν η κατάληξη του έργου και το αίσθημα της δικαιοσύνης ικανοποιούσε και με την επιταγή του χρέους ήταν σύμφωνη. Έβλεπε τον «Φιλοκτήτη» σαν τραγωδία με πραγματικό, όχι συμβατικό, αίσιο τέλος, που άντηχούσε ταυτόχρονα σαν δίδαγμα και σαν συμβολικό προμήνυμα. Ο Ήρακλῆς με την παρουσία του θυμίζει στον ίδιο τον Φιλοκτήτη το προσωπικό του ήρωϊκό παρελθόν, αλλά και για τους θεατές συμβόλιζε επίσης το ένδοξο παρελθόν το δικό τους. Είναι μάλιστα ένα πρόσωπο που η νεοελληνική μυθολογία οίκειοποιήθηκε με ιδιαίτερη προθυμία, δίνοντάς του ξεχωριστή προβολή. Η προπαγάνδα του Διαφωτισμού (Ρήγας Βελεστινλής) του είχε δώσει και κάποια επαναστατική διάσταση.

Ο Ήρακλῆς λοιπόν καλεί τους ήρωες να εκπληρώσουν το χρέος τους, συμβουλεύει τον Φιλοκτήτη και τον Νεοπτόλεμο να βοηθούνται αμοιβαίως «ὥς δύο λέοντες σύντροφοι». Προβλέπει την άλωση της Τροίας, προειδοποιεί όμως τους Έλληνες να μην ξεχνᾶνε το όφειλόμενο σέβας στους θεούς, για να προσθέσει σαν κατακλείδα των παραινεσιών του: «Μόνη ἡ ἀρετὴ δὲν συναποθνήσκει με τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε χάνεται ποτὲ καὶ ἂν ζῶσι καὶ ἂν ἀποθάνωσι οἱ ἔχοντες αὐτήν» (320/8). Ἀς προσέξουμε αὐτὴ τὴ φράση στὸ Σοφοκλῆ πού ἔρχεται μετὰ τὴ συμβουλὴ γιὰ τὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς: «οὐ γὰρ εὐσέβεια

συνθνήσκει βροτοῖς, / καὶ ζῶσι καὶ θάνωσιν, οὐκ ἀπόλλυται» (στ. 1443-1444). Ἡ λέξις «ἀρετὴ» εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς λίγες ποὺ ὁ Πίγκολος δανείστηκε ἀπὸ τὸν Λαάρπ. Στὴν ὑπόλοιπη φράση ὅμως δὲν ἀκολουθεῖ τὸν γάλλο συγγραφέα⁴⁶.

Τὸ μεταφραστικὸ αὐτὸ γλίστρημα μποροῦμε νὰ τὸ ἐκτιμήσουμε σωστὰ μόνο ἂν θυμηθοῦμε πὼς στὸ γλωσσάριο τοῦ Διαφωτισμοῦ ἀρετὴ σημαίνει πολιτικὴ ἀρετὴ, ἀρετὴ τοῦ πολίτη. Ἔχουμε μιὰ πρόσθετη ἐνδειξὴ γιὰ τὴν τροπὴ ποὺ ἤθελε νὰ δώσει ὁ Πίγκολος στὸ φινάλε τοῦ ἔργου.

Ἀπὸ τὶς μαρτυρίες ποὺ σώθηκαν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ «Φιλοκτήτη», εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα ὁλοκληρώθηκε μὲ τὴν παράσταση, μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἔργου καὶ τὴ συμμετοχὴ τοῦ κοινοῦ.

Εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Ὁδησσό, γράμματα, ἐντυπώσεις ποὺ καταγράψανε ταξιδιώτες καὶ δημοσιεύτηκαν σὲ ἐλληνικὰ καὶ ξένα ἔντυπα τῆς ἐποχῆς, καθὼς καὶ δύο ὠδὲς ποὺ κυκλοφόρησαν, ἀφιερωμένες στὴν παράσταση τοῦ «Φιλοκτήτη»⁴⁷, δὲν ἐπιτρέπουν ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ἀπήχηση ποὺ εἶχε τὸ θεατρικὸ γεγονός στὴν Ὁδησσὸ καὶ γιὰ τὸ νόημα ποὺ τοῦ ἔδιναν οἱ θεατὲς τῆς ἐποχῆς. Ἡ πρώτη νεοελληνικὴ παράσταση ἀρχαίου δράματος ἐνίσχυσε τὴν ἀκτινοβολία τῆς θεατρικῆς κίνησης καὶ πέρα ἀπὸ τὰ τοπικὰ σύνορα.

Ὅπως δὲ ποτε τὸ παράδειγμα τοῦ θεάτρου τῆς Ὁδησσοῦ ἐπηρέασε τὴ θεατρικὴ κίνηση ποὺ διαμορφώνεται σὲ κανονικὲς δημόσιες παραστάσεις στὸ Βουκουρέστι τὸ Δεκέμβρι τοῦ 1818, ὅπως καὶ μερικὲς μεμονωμένες ἐκδηλώσεις στὴν Τεργέστη καὶ ἄλλοι.

Ὁ Πίγκολος θὰ ἐνισχύσει τὴν ὑπόθεση τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου στὴν Ὁδησσὸ μὲ τὸ πρωτότυπο δράμα ποὺ θὰ παρασταθεῖ λίγους μῆνες ἀργότερα μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Θάνατος τοῦ Δημοσθένους» (19 Σεπτεμβρίου 1818). Οἱ ἰδεολογικὲς τάσεις ποὺ καθόρισαν τὴ διαδικασία τῆς διασκευῆς τοῦ «Φιλοκτήτη» γίνονται σαφέστερες καὶ ἡ διατύπωσή τους ἀμεσότερη. Ἀπὸ τὶς φράσεις «ἀρετὴν... ἀρετὴν ἀπαιτεῖ ἡ ἐλευθερία» καὶ «κάλλιον προκρίνω τὴν ἔχθραν παρὰ τὴν φιλίαν τῶν τυράννων», ὡς τὸ κήρυγμα: «ὦ! Ἀθηναῖοι! μὴ ἔχετε ἄλλην ἐλπίδα παρὰ τὴν

46. «Et la pure vertu le plus beau don des cieux

Ne meurt point avec l'homme et se rejoint aux dieux».

47. Οἱ βασικὲς πληροφορίες καὶ τὰ ἔμμετρα κείμενα, πλήρη, δημοσιεύονται ἀπὸ τὸν Ν. Λάσκαρη, ὁ.π., τ. Α', 152-157. Ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίστηκε ἡ ἐπιτυχία τοῦ Γεώργιου Ἀβραμιώτη στὸ ρόλο τοῦ Φιλοκτήτη. Ὁ πρῶτος ἀξιόλογος Ἕλληνας ἡθοποιὸς τοῦ προεπαναστατικοῦ θεάτρου ἦταν γνωστὸς ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Θεμι-

εὐτολίμιαν σας! γενῆτε ὅτι εἴσθε ἐπὶ τοῦ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους, ἀποφασίσατε ἐλευθερίαν ἢ θάνατον· καί... θέλετε πάλιν σωθεῖν»⁴⁸, μπορούμε νὰ διαπιστώσουμε τὴν κατεύθυνση τῆς πολιτικῆς του σκέψης καὶ νὰ φωτίσουμε ἀναδρομικὰ τοὺς στόχους τῆς διασκευῆς τοῦ «Φιλοκτῆτη». Ἀπὸ τὴ φάση αὕτῃ καὶ ἀργότερα, χάρη στὴ συμβολὴ τοῦ Γεώργιου Λασσάνη, καὶ χάρη στὴν ὑποστήριξη ἄλλων Φιλικῶν, μὲ τὶς παραστάσεις ἔργων μὲ καθαρὸ ἐθνικο-προπαγανδιστικὸ χαρακτήρα («Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ ξένος») ἢ μὲ τὰ δράματα τοῦ Βολταίρου καὶ τὶς ἀντιτυραννικὲς τοὺς αἰχμές, διαμορφώθηκε ὀριστικὰ ἡ φυσιογνωμία τοῦ θεάτρου καὶ ὁ ρόλος του στὸ πλαίσιο τῆς προεπαναστατικῆς πνευματικῆς ζύμωσης. Ὁ Νικόλαος Πίκκολος, μεταφραστὴς καὶ συγγραφέας, συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὸ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ θέατρο αὕτῃ τῇ φυσιογνωμία.

Κατὰ μιὰ ἀθησαύριστη μαρτυρία τοῦ Maxime Raybaud, ὁ «Φιλοκτῆτης», σὲ νεοελληνικὴ μετάφραση, παιζόταν στὴν Τῆνον τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1822⁴⁹. Πρόκειται, λοιπόν, γιὰ τὴν πρώτη, ὅσο γνωρίζουμε, θεατρικὴ παράσταση σὲ ἐλεύθερο ἐλληνικὸ ἔδαφος. Ἄλλη νεοελληνικὴ μετάφραση τοῦ «Φιλοκτῆτη», ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Πίκκολου, δὲν φαίνεται νὰ κυκλοφοροῦσε τότε.

Ἡ διασκευὴ τοῦ «Φιλοκτῆτη», καθὼς καὶ ἡ δράση του στὰ ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προσδιορίσουμε μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τὴ θέση τοῦ Πίκκολου ἀνάμεσα στὶς διαφορετικὲς τάσεις τοῦ ἐλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ὁ Πίκκολος ἀνήκει στὴν ομάδα τῶν ἐλλήνων λογίων ποὺ ἡ στροφὴ

στοκλῆ. Τὸ δεύτερο ἔμμετρο κείμενο, ποὺ διαβάστηκε ἀπὸ σκηνῆς, ἀναφέρει πῶς ὁ Ἀβραμιώτης ἔπαιξε καὶ στοὺς Σουλιῶτες:

«Ὑποκριτῶν μας πρῶτιστος τὴν σήμερον τιμᾶται,
Μὲ τοῦτον ὁ Θεμιστοκλῆς πάσχων ἀναγεννᾶται,
Μ' αὐτὸν Σουλιῶται ἥρωες τὴν δόξαν των αὐξάνουν,
Καὶ Φιλοκτῆτου στεναγμοὶ ἕως τὰ νέφη φθάνουν.»

Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ γραπτὲς μαρτυρίες διασώσανε τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν «ἀγωνιστῶν». Ἡ ἄλλη ὁδὸ εἶναι σ' αὐτοὺς ἀφιερωμένη. Τώρα ποὺ ἔχουμε τὸ χειρόγραφο μπορούμε νὰ διορθώσουμε κάποιο μπερδεμα ἀναφορικὰ μὲ τὴ διανομὴ ποὺ ἔκανε ὁ Λάσκαρης (δ.π., σελ. 153) παρασύροντας καὶ τὸν Σιδεῖρη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀβραμιώτη, τοὺς ἄλλους ρόλους ἐρμηνέψανε: ὁ Ἰωάννης Ξένος τὸ Νεοπτόλεμο, ὁ Ἰωάννης Μαμουῆς τὸν Ὀδυσσεά καὶ ὁ Ἰωάννης Μπαμπαγιώτης τὸν Ἡρακλῆ. Ἡ παράσταση ἐπαναλήφθηκε πολλὲς φορές. Ἀργότερα ἡ διανομὴ ἔλλαξε. Τὸ ρόλο τοῦ Νεοπτόλεμου καὶ τοῦ Ἡρακλῆ ἔπαιζαν οἱ Γεώργιος Λασσάνης καὶ Γεράσιμος Ὁρφανὸς ἀντίστοιχα. Καὶ οἱ δύο ἦταν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

48. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, 577 καὶ 580.

49. M. Raybaud, *Mémoires sur la Grèce*, τ. Β', Παρίσι 1825, 141.

ὡς ὅς φησιν ἔχον τὴν παραμέλειν πρὸς τὴν νεοπρόχυσιν,
 δὴν ἔξωρ σου ὁ ἀνὴρ ἔγραψε τὸ κε Βάξε με
 « ὡς ἐστὶ μέρος τοῦ πρώτου διήγητος » ὡς μεταφράσας τοῦ ἐξ
 « ἐν' παρίφρην σου με »· Τούτο ἔστιν μὲν ἀνέχον,
 καὶ παραμυθῶ ἵππον Γαυρίον καὶ τὴν Διορδῶσιν,
γράφον· ἔπαρέ με μόνον καὶ δὲν ἔστιν τίποτ
 « Περὶ σόλῳρον »· Πολλὰ ἄλλα χρυάζονται Διορδῶσιν.
 πρὶν οἱ Τοῦρκοι δὲν συγχωροῦν καὶ τὰ ἐλαιοχρῆμα
καὶ τὸ παρόν·

Σημείωμα τοῦ Ν. Πίγκολου, σὲ παράφυλλο τοῦ χειρογράφου.

τους πρὸς τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ παράδοση δὲν περιορίζεται στενὰ στὸ χῶρο τῆς παιδείας. Ἡ δράση τους ἀναπτύσσεται σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ αἰτήματα τῆς ἰδεολογικῆς προετοιμασίας τοῦ Ἀγῶνα, σημαδεύεται ἀπὸ τὴν ὅλο καὶ πρὸ συγκεκριμένη προσήλωσή τους σὲ ἀγωνιστικούς στόχους. Πραγματοποιεῖται σὲ σύγκρουση μὲ ἐκείνους ποὺ «δὲν ὑποφέρουν τὰς προόδους μας», γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω μιὰ φράση ἀπὸ τὴν ὥδῃ ποὺ διαβάστηκε στὴν παράσταση τοῦ «Φιλοκτήτη».

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Πίγκολου στὸν κύκλο τοῦ Κοραΐ στὸ Παρίσι, ἡ δραστηριότητά του στὸ κίνημα συμπαράστασης στὸν Ἀγῶνα καὶ ὁ ἐρχομὸς του στὴν Ἑλλάδα τὸ 1822 δείχνουν πόσο στὴ φάση αὐτὴ ἡ ἀγωνιστικὴ του διάθεση ἐπικρατεῖ πάνω ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἄλλη σκέψη καὶ φροντίδα. Ἐδῶ ὅμως ἀρχίζουν οἱ ἀπογοητεύσεις. Ἀδικημένος θὰ φύγει ἀπὸ τὴν Ὑδρα τὸ 1823. Ἡ θέση του στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία δὲν θὰ τοῦ δώσει καμμιά ἱκανοποίηση. Θὰ στραφεῖ πρὸς ἄλλα ἐνδιαφέροντα: στὴν ἱατρικὴ, καὶ παράλληλα θὰ ἀφοσιωθεῖ ξανά στὰ κλασσικὰ κείμενα, σὲ πλαίσιο ὅμως τώρα αὐστηρὰ ἐπιστημονικό. Ὅταν ἡ πραγματικότης ἐμφανίζεται σὲ τόσο ριζικὴ διάσταση μὲ τὰ νεανικὰ ὁράματα, ἡ προτίμησις πρὸς τοὺς γάλλους εἰδυλειακοὺς καὶ τοὺς ἀρχαίους λυρικοὺς εἶναι ἕνα καταφύγιο καὶ μιὰ λύση.

Στὸ προσκλητήριο ποὺ σαλπίζει τὸ 1833 ἕνας φίλος του ποιητῆς

«ὦ Βάμβαι, Κούμαι, Πίγκολοι, Ἀσώπιοι, Μανούσαι,

Εἰς τὸν φαιδρὸν μας οὐρανὸν σᾶς προσκαλοῦν αἱ Μοῦσαι!

Εἰς τὴν Ἑλλάδα Βασιλεὺς, ὑπέρμαχος τῶν φώτων,
Τῶν ὅπλων διαδέχεται τὸν θορυβώδη κρότον»⁵⁰.

ὁ Πίκκολος δὲν θὰ ἀπαντήσῃ. Ἀσφαλῶς δὲν συμμερίζεται τέτοιους ἐνθουσιασμούς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ δράστης τῶν παραπάνω στίχων ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος ἐπρόκειτο πολὺ σύντομα νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς αὐτὰς πάτες του.

Ὁ Νικόλαος Πίκκολος θὰ μείνῃ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ μακριὰ ἀπὸ τὸ θέατρο. Ἡ μετὰ τὸ 1830 ἐλληνικὴ πραγματικότητα δὲν ἔχει καμμιά σχέση μετὰ τὶς ἐπαγγελίες τῆς ἐθνικῆς ἀναγέννησης, μετὰ τὶς ἰδέες τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας, μετὰ τὰ ἀντιτυραννικὰ κηρύγματα τοῦ Δημοσθένη.

Ὁ ἐλληνικὸς Διαφωτισμὸς ἔχει ἀσφαλῶς κάποιον μερίδιο εὐθύνης γιὰ ὀρισμένα βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἔτσι ὅπως διαμορφώνεται μετὰ τὸ 1830, μετὰ τὴν προσκόλληση στὴ μίμηση καὶ ἀναβίωση τῶν ἀρχαίων στὸ χῶρο τῆς παιδείας καὶ εἰδικότερα στὴ δραματουργία καὶ τὸ θέατρο. Δὲν εὐθύνεται ὅμως συνολικὰ γιὰ τὴν ἐκτροπή, γιὰ τὴν οἰκαιοποίηση καὶ νόθευση τῆς τάσης αὐτῆς ἀπὸ τὴν κυρίαρχη ἰδεολογία μετὰ τὴν ταυτόχρονη ἀποδυνάμωση τῶν προοδευτικῶν στοιχείων ποὺ ἀρχικὰ ἐνυπῆρχαν καὶ κυριαρχοῦσαν στὶς προσπάθειες γιὰ ἀξιοποίηση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς παράδοσης. Δὲν εὐθύνεται γιὰ τὴ μετατροπὴ τῆς ὑπόθεσης αὐτῆς σὲ ἐπιχείρηση ἰδεολογικοῦ ἀποπροσανατολισμοῦ καὶ συσκότισης.

Ἡ ἐργασία τοῦ Πίκκολου πάνω στὸν «Φιλοκτῆτη» εἰκονογραφεῖ τὶς ἐγγενεῖς ἀντιφάσεις ποὺ χαρακτηρίζουν τὸ ἔργο τῆς ἀναβίωσης τῶν κλασικῶν ἐκείνη τὴν περίοδο, ἀλλὰ ταυτόχρονα δείχνει πόσο ἡ προσπάθεια τοῦ Διαφωτισμοῦ στὶς ἱστορικές της ἀφετηρίες εἶναι ὀργανικὰ συνδεδεμένη μετὰ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐλληνικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Δημήτρης Σπάθης

50. *Ποιήσεις νέαι τῶν ἀδελφῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Παραγιώτου Σούτσων*, Ναύπλιο 1833, 13.

Πράξις Β'.

Σκηνή α.

Προπύλαεος, Φιλοκτήτης καὶ δύο Στρατιῶται.

Φιλοκ. (ἐξυπνῶν)

ὦ φῶς, τοῦ ὁποῖον βλέπω πάλιν! ὦ [ὅπως διαδέχον τὸ
αἰεταίσις ὑπομονὴν τοῦτων τῶν ξένων! ὑπνίου!
Δὲν ἐνσίμῃα, ὦ τέκνον, ὅτι θέλεις δογηθῇ
νὰ ὑποφέρῃς τὰ δεινὰ μου, νὰ μείνῃς
καὶ νὰ με' δογηθῇς! Ἀλλ' ὥς ἐπράξαν
οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι Ἀχαιοὶ. Ἀλλὰ σὺ, —
τέκνον, γενναῖος εἶ καὶ ἀπὸ Τυνεῖς γενναῖος
τὰ παρέδραψας ὅλα, καὶ δὲν ἐδάρυνθης
οὔτε κραυγὰς οὔτε δύσωδίας. Καί —
τώρα, ὦέ μου, ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι
εὐλόγησε τοῦ κακόν, σὺ πάλιν ἀνόρθωσε
με. ὥστε αὐτοῦ ἀναλάβω τὰς δυνάμεις
μου, νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ πλοῦν, καὶ νὰ
μὴν ἀναδ' ἀλῶμεν δι' ἀναχωρησὶν μας. ἴδ

ΙΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ
ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Μετάφραση Ν. Σ. Πίκκολου]

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΑΙ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἐφθάσαμεν τέλος πάντων εἰς τὴν νῆσον Λῆμνον, ὦ Νεοπτόλεμε! Εἰς τὴν ἔρημον ταύτην ὄχθην, ὅπου οὐδε βῆμα ἀνθρώπου δὲν φαίνεται, ἐξέθηκα ἐγὼ ποτὲ κατὰ προσταγὴν τῶν Ἀτρειδῶν τὸν Μαλιέα Φιλοκτῆτην, τὸν υἱὸν τοῦ Ποίαντος. Βαρεῖα τίς νόσος κατέτρωγε τὸν πόδα του, καὶ ἐτάρατε ὅλον τὸ στρατόπεδον μὲ ἀγρίας δυσφημίας, βοῶν πάντοτε καὶ στενάζων. Ὅθεν οὔτε σπονδὰς, οὔτε θυσίας δὲν ἐδυνάμεθα ἡσύχως νὰ κάμωμεν. Ἀλλὰ τίς ἡ χρεία νὰ τὰ διηγούμαι; Δὲν εἶναι καιρὸς νὰ μακρολογῶμεν, μήπως καὶ μάθῃ τὸν ἐρχομόν μου, καὶ ματαιωθῇ τὸ στρατήγημα μὲ τὸ ὅποῖον ἐλπίζω μετ' ὀλίγον νὰ τὸν πιάσω. Σὺν ἔργον εἶναι, ὦ υἱὲ τοῦ Ἀχιλλέως, νὰ ἐκτελέσῃς τὰ λοιπὰ καὶ θεώρησον ἤδη ποῦ εὐρίσκεται ἐδὼ σπήλαιόν τι δίστομον, τοιοῦτον, ὥστε τὸν μὲν χειμῶνα νὰ ἐμβαίνειν ἐκατέρωθεν ἥλιος — τὸ δὲ θέρος, ἄηρ γλυκὺς καὶ εἰς ὕπνον ἐπιτήδειος. Κάτω δὲ ὀλίγον τι εἰς τ' ἀριστερὰ ἴσως ἰδῆς τίνα βρύσιν, ἃν δὲν ἐξηράθῃ μέχρι τοῦδε. Ἐλθὲ μετὰ ταῦτα πλη-

Ἡ διασκευή τοῦ «Φιλοκτῆτη» ἀπὸ τὸν Ν. Πίκκοιο, μὲ βάση τὸ χειρόγραφο τοῦ Φοριέλ, δημοσιεύεται αὐτούσια, χωρὶς ἀλλαγὰς στὸ κείμενο, στὴν ὀρθογραφία καὶ στίξη. Γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς ἐκδοσης ἐγιναν οἱ ἐξῆς τροποποιήσεις:

Τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων τυπώνονται ὀλόκληρα, μὲ κεφαλαῖα στὴν ἀρχὴ τῆς ἀράδας καὶ ὅχι συντετμημένα, στὴ μέση τῆς σελίδας, μὲ μικρὰ γράμματα ὅπως στὸ χειρόγραφο.

Ἀναπτύχθηκαν οἱ βραχυγραφίες.

Σύμφωνα μὲ τοὺς ἐπικρατεστέρους στὸ χειρόγραφο τύπους ἐνοποιήθηκε ἡ ὀρθογραφία ὀνομάτων (ὅπως Ὀδυσσεύς, μὲ διπλὸ σίγμα, Ἀχιλλέως ἀντὶ Ἀχιλ[λ]έως κλπ.) καὶ ἀρχίζουμε παντοῦ μὲ κεφαλαῖο μετὰ τὴν τελεία.

Ἐλάχιστα λάθη ἀντιγραφῆς διορθώθηκαν καὶ οἱ σοβαρότερες περιπτώσεις σημειώνονται στὸ ὑπόμνημα.

Δύο λέξεις ποὺ παραλείψε στὴν ἀντιγραφή ὁ Φοριέλ ἀποκαταστάθηκαν μέσα σὲ ἀγκύλες

σιέστερον καὶ φανέρωσέ με, ἂν εὐρίσκεται εἰς τοῦτο τὸ μέρος, ἢ ἀλλοῦ, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ συνομιλήσωμεν, καὶ νὰ σὲ φανερώσω τοὺς σκοπούς μου, τοὺς ὁποίους πρέπει συμφώνως νὰ ἐκτελέσωμεν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι πολύπονον, ὦ Ὅδυσσεῦ, τὸ ἔργον περὶ τοῦ ὁποῖον ὁμιλεῖς. Μὲ φαίνεται ὅτι βλέπω ἄντρον τοιοῦτον, ὁποῖον ἐπερίγραψας.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ὑψηλά, ἢ χαμηλά; διότι δὲν σ' ἐννοῶ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὑψηλά, καὶ δὲν φαίνεται κανὲν ἶχνος πατήματος

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἰδε, μήπως κοιμᾶται.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Βλέπω κατοικίαν ἔρημον, χωρὶς κανένα ἄνθρωπον.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Οὔτε τροφὴ καμμία δὲν εὐρίσκεται μέσα;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Φύλλα στρωμένα κατὰ γῆς, ὡς κρεβάτιον.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ὁχι ἄλλο τίποτε;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποτήριον ξύλινον ἄτεχνα κατασκευασμένον καὶ τινα πυροβολικά.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Τοῦτοι εἶναι οἱ θησαυροὶ τοῦ Φιλοκτήτον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Αἴ! Αἴ! ἰδὸν καὶ παλαιὰ πανία ἐξαπλωμένα εἰς τὸν ἥλιον, γέμοντα ἀπὸ βαρείας νόσον ἀκαθαρσίαν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Αὐτὸς βέβαια κατοικεῖ τούτους τοὺς τόπους, καὶ δὲν εἶναι μακράν. Διότι πῶς ἤθελεν ἐμπορέσει νὰ ἀπομακρυνθῇ πολλά, χολὸς ὢν παλαιόθεν; ἐξηλθεν ἀναμφιβόλως ἢ εἰς ζήτησιν τροφῆς, ἢ διὰ νὰ εὕρῃ τὴ φύλλον παυσώδυνον. Στείλε λοιπὸν τινὰ νὰ κατασκοπεύσῃ, διὰ νὰ μὴ μὲ πλακώσῃ αἰφνιδίως ὁ Φιλοκτήτης: διότι αὐτὸς κάλλιον ἀγαπᾷ νὰ πιάσῃ ἐμὲ παρὰ ὅλους ὁμοῦ τοὺς Ἕλληνας.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὑπάγει ὁ ὑπηρέτης νὰ φυλάξῃ τὸν δρόμον. Σὺ δὲ φανέρωσε ὅ,τι ἔχεις νὰ εἰπῇς.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Πρέπει, ὦ νιὲ τοῦ Ἀχιλλέως, νὰ φανῇς ὄχι μόνον κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ κατὰ πάντα γενναῖος. Καὶ ἂν ἀκούσης τί, ὁποῖον ἄλλοτε δὲν ἤκουσες, νὰ μὴ παραξευενθῇς, ἀλλὰ νὰ πεισθῇς καὶ νὰ ὑπερετήσης προθύμως, ὥστε νὰ κατορθώσῃς τὸν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἦλθες.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί λοιπὸν προστάξεις;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Πρέπει ν' ἀπατήσῃς τὸν Φιλοκτήτην. Ὅταν σ' ἐρωτήσῃ τίς καὶ πόθεν ἔρχεσαι, νὰ εἰπῇς φανερά, εἶμαι νιὸς τοῦ Ἀχιλλέως. Τοῦτο δὲν εἶναι χρεῖα νὰ τὸ κρύψῃς· καὶ ὅτι ἐχθρευθεὶς με τοὺς Ἕλληνας, ἄφησες τὸ ναυτικὸν αὐτῶν στράτευμα καὶ ἀπόπλεις εἰς τὴν πατρίδα σου. Ἐπειδὴ, ἀφ' οὗ σ' ἐκάλεσαν με τόσας δεήσεις, ἠξεύροντες ὅτι δὲν

εἶναι ἄλλος τρόπος νὰ κυριευθῇ ἡ Τρωάς, δὲν σὲ ἔχρηναν ἔπειτα ἄξιον νὰ λάβῃς τὰ ὄπλα τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ τὰ ἔδωκαν ἀδίκως εἰς τὸν Ὀδυσσεύα. Εἶπὲ τότε τὰ ἔσχατα κατ' ἐμοῦ, καὶ μὴ φοβῆσαι νὰ μὲ λυπήσῃς. Ἄν ὅμως τ' ἄλλα δὲν κάμῃς, θέλεις προξενήσῃς λύπην εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ κυριεύσῃς τὴν πόλιν τοῦ Προιάμου, ἂν δὲν λάβῃς τὰ τόξα τοῦ Φιλοκτήτου. Σὺ δύνασαι νὰ τὸν ὀμιλήσῃς ἀφόβως καὶ ἀξιοπίστως, ἐγὼ ὅμως ὄχι. Διότι σὺ οὔτε ἔνορκος ἦλθες, οὔτ' ἐξ ἀνάγκης, οὔτε μὲ τὸν προῶτον στόλον, ἐνῶ ἐγὼ δὲν ἐμπορῶ ν' ἀρνηθῶ κανὲν ἀπ' αὐτά. Καὶ ἂν αὐτὸς ἔχων τὰ τόξα εἰς χεῖρας του καταλάβῃ ὅτι εἶμαι ἐδώ, χάνομαι, καὶ χάνεσαι καὶ σὺ ἐξ αἰτίας μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ κλέψῃς μὲ τέχνην τὰ ἀνίκητα ἐκεῖνα ὄπλα. Ἐξεύρω, ὅτι φύσει δὲν ἀγαπᾷς οὔτε νὰ λέγῃς, οὔτε νὰ σοφίζεσαι τοιαῦτα κακά. Ἡ νίκη ὅμως εἶναι προᾶγμα γλυκύ, καὶ δὲν εἶναι ἄλλος τρόπος νὰ τὴν ἀποκτήσῃς. Τόλμησε. . . καὶ ὕστερον πάλιν θέλομεν φανῇ δίκαιοι. Τώρα ὀλίγον μέρος τῆς ἡμέρας παραδώσου εἰς ἐμέ, καὶ παράβλεψε τὴν ἐντροπήν. Ἐπειτα ὅλην σου τὴν ζωὴν ἄς ἦσαι ὁ δικαιοτάτος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εὖσεβέστατος.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τοιούτους λόγους, ὦ υἱὲ τοῦ Λαερτίου, καὶ ν' ἀκούω λυποῦμαι, ὅχι νὰ τοὺς βάλω εἰς προᾶξιν. Οὔτε πάτριον, οὔτε φυσικόν μου εἶναι νὰ κάμνω τίποτε μὲ πανουργίαν. Εἶμαι ἔτοιμος νὰ φέρω τὸν Φιλοκτήτην μὲ βίαν, ὅχι μὲ δόλον. Εἴμεθα τόσοι ἄνδρες, καὶ αὐτὸς χωλαίνων δὲν θέλει βέβαια δυνηθῇ νὰ μᾶς νικήσῃ. Ἐγὼ ἐστάλην ὡς συνεργάτης σου, καὶ ὄχι ὡς προδότης. Κάλλιον ἀγαπῶ, ὦ βασιλεῦ, ν' ἀποτύχω μὲ τὴν δικαιοσύνην, παρὰ νὰ νικήσω μὲ τὴν κακίαν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Υἱὲ καλοῦ πατρός, κ' ἐγὼ νέος ὢν ποτέ, εἶχα τὴν μὲν γλῶσσαν ἀργίην, τὴν δὲ χεῖρα προθύμον. Τώρα ὅμως, ἐξετάζων τὰ πράγματα, βλέπω, ὅτι ἡ γλῶσσα προηγεῖται πάντοτε καὶ ὑπερερεῖ τὰ ἔργα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί λοιπὸν ἄλλο ζητεῖς παρὰ τὸ νὰ ψευδολογήσω;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Σὲ λέγω νὰ πιάσῃς τὸν Φιλοκτήτην μὲ δόλον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Διὰ τί ὅχι μὲ πειθῶ, ἀλλὰ μὲ δόλον;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Οὔτε πειθῶ, οὔτε βία ἰσχύει.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί; Τόσον μεγάλην δύναμιν ἔχει;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Βέλη θανατηφόρα καὶ ἀναπόφευκτα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι λοιπὸν θρασὺ καὶ τὸ νὰ πλησιάσῃ τις εἰς αὐτόν;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ὅχι, ἂν τὸν πιάσῃς, καθὼς λέγω, μὲ δόλον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ δὲν νομίζεις αἰσχρὸν τὸ ψεῦδος;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. "Οχι, ἂν τὸ ψεῦδος φέρῃ σωτηρίαν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πῶς, βλέπων τις τὸ ψεῦδος, θέλει τολμήσῃ νὰ τὸ εἰπῇ;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. "Όταν κάμνης τι πρὸς κέρδος, δὲν πρέπει νὰ διστάζῃς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ τί κερδαίνω ἐγώ, ἂν αὐτὸς ἔλθῃ εἰς τὴν Τροίαν;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Μόνα τὰ τόξα αὐτοῦ θέλουν τὴν κατατροπώσει.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄλλὰ δὲν ἐλέγετο ὅτι ἐγὼ μέλλω νὰ τὴν κυριεύσω;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Οὔτε σὺ χωρὶς ἐκεῖνα, οὔτ' ἐκεῖνα χωρὶς ἐσένα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄν οὕτως ἔχῃ, ἄξιον εἶναι νὰ τὰ λάβωμεν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἄν κάμνης τὸ ἔργον τοῦτο, θέλεις ἀπολαύσῃ δύο προτερήματα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῖα; διότι ἴσως στέρξω ἀφοῦ τ' ἀκούσω.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Θέλεις ὀνομασθῇ ἐν ταῦτ' καὶ σοφὸς καὶ ἀνδρεῖος.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄς ᾔναι, ἄς ἀφήσω τὴν ἐντροπὴν, καὶ ἄς τὸ κάμω.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἐνθυμῆσαι καλὰ ὅσα σ' ἐσυμβούλευσα;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μεῖνε ἥσυχος, ἀφοῦ συγκατένευσα.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἐσὺ στάσου ἐδῶ καὶ πρόσμενέ τον. Ἐγὼ δὲ ἀναχωρῶ, διὰ νὰ μὴ με ἰδῇ ὁ Φιλοκτήτης. Εἴθε ὁ δόλιος Ἑρμῆς, καὶ ἡ πολιοῦχος Ἀθηναῖα νὰ μᾶς ὁδηγήσουν καὶ νὰ μᾶς βοηθήσουν!

ΣΚΗΝΗ Β'

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ ΜΟΝΟΣ

Ἡ συμπάθεια διεγείρεται εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἀπὸ ποῖαν κακὴν τύχην κατατρεχόμενος ὁ Φιλοκτήτης πάσχει τοιαῦτα δεινὰ! Δέκα ὀλόκληρα ἔτη, χωρὶς καμμίαν βοήθειαν, χωρὶς κανένα σύντροφον ἢ φίλον, νοσεῖ νόσον ἀγρίαν, καὶ πλανᾶται διὰ νὰ συνάξῃ τὰ χρειώδη του. Ὡς δυστυχεῖς ἐκεῖνοι, ὅσοι δὲν ἔλαβον ἀπὸ τοὺς θεοὺς μετρίαν κατάστασιν! Οὗτος δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ κανένα κατὰ τὴν εὐγένειαν, οὔτε κατὰ τὴν ἀνδρείαν· καὶ μὲ ὄλον τοῦτο στερημένος ἀπὸ ὅλα, χωρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ζῶν μὲ τὰ θηρία, τυραννόμενος ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἀπὸ ἀνιάτους ὀδύνας, δὲν ἔχει κἂν ἓνα διὰ ν' ἀκούσῃ, κἂν τὰ πάθῃ του, ἀλλὰ μόνῃ ἢ ἡχῶ ἀποκρίνεται εἰς τοὺς κλανθμούς του. Πῶς ἀντέχει ὁ δυστυχής!... Ἄλλ' ἀκούω φωνὴν καὶ κτύπον.

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ. Ὁ Φιλοκτῆτης πλησιάζει. Τὸν εἶδα ὄχι μακρὰν τῆς πέτρας ταύτης, συρόμενον εἰς δρόμον στενὸν μὲ πολλὴν κόπον καὶ δυσκολίαν. Μὲ εἶδε καὶ αὐτός, καὶ ἔρχεται βέβαια κατόπιν μου.

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ, ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Φεῦ! ὦ ξένοι! ποῖοι εἰσθε, καὶ πόθεν ἦλθετε εἰς τὴν ἀκατοίκητον ταύτην καὶ δύσσορμον νῆσον. Ποία εἶναι ἡ πατρίς σας καὶ τὸ γένος σας; Τὸ ἔνδυμά σας εἶναι ἐλληνικὸν ἔνδυμα προσφιλέστατον εἰς ἐμέ. Ἐπιθυμῶ ν' ἀκούσω τὴν φωνὴν σας. Μὴν ἐκπλαγῇτε βλέποντές με ἀγριωμένον. Ἄλλ' οἰκτείρετε ἄνδρα δυστυχῇ, ὀλομόναχον εἰς τὴν ἐρημίαν, καὶ ἄφιλον. Ὁμιλήσατε, ἂν ἔρχεσθε ὡς φίλοι, ἀποκριθῆτε, παρακαλῶ. Δὲν εἶναι δίκαιον οὗτ' ἐγὼ νὰ μὴ σᾶς ἀκούσω, οὔτε σεῖς νὰ μὴ με ἀκούσετε.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μάθε προῶτον ὦ ξένε! ὅ,τι ἐπιθυμεῖς. Ἦξευρε ὅτι εἴμεθα Ἕλληνες.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ φίλτατον φώνημα! φεῦ! πόσον καιρὸν ἐστερηθῆν καὶ τὸ ν' ἀκούσω τοιοῦτου ἀνδρὸς φωνήν; ποῖος, ὦ τέκνον, σ' ἔκαμε ν' ἀράξης ἐδῶ; Ποία ἀνάγκη σ' ἔφερε; Ποῖος σκοπός; Ποῖος φίλτατος ἄνεμος; Εἰπέ με τ' ὅλα, διὰ νὰ μάθω ποῖος εἶσαι.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἶμαι υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ὀνομάζομαι Νεοπτόλεμος. Ἐπιστρέφω δὲ εἰς τὴν νῆσον Σκύρον, τὴν πατρίδα μου. Ἦξεύρεις ἤδη τὸ πᾶν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ νιὲ φίλτατον πατρός! κάτοικε φιλάτης γῆς! ὦ παῖδενμα τοῦ γέροντος Λυκομήδους! μὲ ποῖον στόλον, καὶ πόθεν ἦλθες εἰς ταύτην τὴν γῆν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Τρωάδα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί λέγεις! Σὺ δὲν ἦλθες μὲ ἡμᾶς εἰς τὸν στόλον τὸν ἀπεσταλμένον κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Τρωάδα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μήπως καὶ σὺ συνέπλευσες τότε μὲ τοὺς Ἕλληνας;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ δὲν ἤξεύρεις, ὦ τέκνον, ποῖον βλέπεις ἔμ-προσθὲν σου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πῶς νὰ σὲ ἤξεύρω, ἐν ᾧ ποτὲ δὲν σὲ εἶδα;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν ἤκουσες παντελῶς οὔτε τὸ ὄνομά μου, οὔτε καὶ τὴν φήμην τῶν δυστυχῶν μου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Κανέν απ' ὅσα λέγεις δὲν ἡξεύρω.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ δυστυχῆς ἐγώ! ὦ μῖσος τῶν θεῶν κατ' ἐμοῦ! Φεῦ! οὐδ' ἠκούσθη καν ἡ τάλαιπωρία μου, οὔτε εἰς τὴν πατρίδα μου, οὔτε εἰς κανέν μέρος τῆς Ἑλλάδος! ἀλλ' οἱ μὲν ρίψαντές με ἀνοσίως, γελῶσι καὶ ἀναπαύονται. Ἡ δὲ ἀρρωστία μου, ἀκμάζει πάντοτε καὶ αὐξάνει καθ' ἡμέραν περισσότερον. ὦ τέκνον, ὦ υἱὲ τοῦ Ἀχιλλέως, ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος, τὸν ὅποιον ἴσως ἤκουσες, ὁ κύριος τῶν ὅπλων τοῦ Ἡρακλέους, ὁ υἱὸς τοῦ Ποίαντος Φιλοκτῆτης. Ἐκεῖνος τὸν ὅποιον οἱ Ἀτρεῖδαι καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Κεφαλλήνων ἔρριψαν αἰσχροῦς εἰς ταύτην τὴν ἐρημίαν, πληγωμένον φοβερὰ ἀπὸ ἀνδροφθόρον ἔχιδναν, καὶ ἀπὸ ἀγρίαν ἀρρωστίαν καταφθειρόμενον. Ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Χρυσήν ἀραξαν ἐδώ, καὶ ἰδόντες με κοιμώμενον, μετὰ πολὺν ταραγμὸν καὶ νόσον, ὑπὸ τὴν ὑπόσκιον ταύτην πέτραν, ἀνεχώρησαν χαίροντες, καὶ δὲν μὲ ἀφησαν εἰμὴ τινὰ παλαιὰ πανία, καὶ ὀλίγην τροφήν, ὥς εἰς ποταπὸν καὶ ἄθλιον ἀνθρώπον. Ἄμποτε καὶ αὐτοὶ εἰς τοιαῦτα νὰ κατανήθουν! Ἀλλὰ τί ἔγεια, στοχάζεσαι, ὅταν ἐξύπνησα; Πόσον ἐφώναξα, πόσον ἐδάκρυσα, βλέπων ὅλα τὰ καράβια πλέοντα, καὶ κανένα ἀνθρώπον τριγύρω μου! Κανείς, κανείς δὲν ἔμεινε διὰ νὰ μὲ βοηθήσῃ καὶ νὰ μὲ περιποιηθῇ εἰς τὴν ἀρρωστίαν μου. Ἐκύτταξα παντοῦ καὶ δὲν εὗρισκα παρὰ λύπην καὶ δυστυχίαν. Αἱ ἡμέραι μ' ἐφαίνοντο αἰῶνες. Ἐπρεπε μόνος μου νὰ ὑπηρετοῦμαι ὑπὸ τὴν μικρὰν ταύτην στέγην· καὶ τὰ μὲν εἰς τροφήν ἀναγκαῖα εὗρισκα μὲ τὸ τόξον τοῦτο, κυνηγῶν τὰ πτηνὰ. Ὅσα δὲ ἐκτυποῦσα ἔπρεπε νὰ σύρω ὁ δυστυχῆς τὸν ἀσθενῆ πόδα μου, διὰ νὰ τὰ λάβω. Τὸν χειμῶνα ἔπρεπε πάλιν νὰ ἔρπω, διὰ νὰ συνάξω πάγον διὰ ποτόν, ἢ νὰ κόψω τι ξύλον. Ἐπρεπε νὰ κτυπῶ πέτραν μὲ πέτραν διὰ νὰ ἀνάρω ὀλίγον πῦρ, καὶ νὰ διατηρηθῶ. Πλὴν τῆς υἰείας, ἡ στέγη μὲ τὸ πῦρ μὲ τὰ χορηγεῖ ὅλα. Μάθε τώρα, ὦ ξένε! καὶ τὴν φύσιν τῆς νήσου ταύτης. Κανένας δὲν πλησιάζει ἐδῶ ἐκουσίως, διότι οὔτε λιμένα εὗρίσκει, οὔτε κατοίκους διὰ νὰ κάμῃ ἐμπόριον, ἢ διὰ νὰ φιλοξενηθῇ. Κανείς, λέγω, δὲν πλησιάζει, εἰ μὴ ἂν βιασθῇ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἢ δυστυχίαν. Διότι πόσα ἐναντία δὲν φέρει ὁ καιρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους; Ὅσοι ποτὲ ἦλθαν ἐδώ, μ' ἐλυπήθησαν μόνον μὲ λόγους, καὶ μ' ἔδωκαν ἐνίοτε καὶ ὀλίγην τροφήν, ἢ κανέν ποταπὸν φόρεμα. Ὅταν δὲ τοὺς παρακαλέσω νὰ μὲ φέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα μου, κανείς δὲν θέλει νὰ μὲ ἀκούσῃ. Χάνομαι λοιπὸν ὁ δυστυχῆς, τυραννόμενος δέκα χρόνους ἀπὸ τὴν πείναν, ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν, καὶ ἀπ' ὅλα τὰ κακά. Τοιαῦτα, ὦ τέκνον, μ' ἔκαμαν οἱ Ἀτρεῖδαι καὶ ἡ κακία τοῦ Ὀδυσσέως. Ἄμποτε οἱ θεοὶ νὰ τοὺς τὰ πληρώσουν!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Σὲ λυποῦμαι, ὦ νιὲ τοῦ Ποίαντος, καὶ πιστεύω τοὺς λόγους σου. Διότι ἐδοκίμασα καὶ ἐγὼ τὴν κακίαν τῶν Ἀτρειδῶν καὶ τὴν βίαν τοῦ Ὀδυσσεύος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μήπως καὶ σύ, ὦ τέκνον, ἔπαθες κακὰ ἀπὸ τούτους τοὺς πανωλέθρους, ὥστε νὰ παραπενοῖσαι καὶ νὰ θυμῶνῃς μετ' αὐτῶν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἶθε νὰ ἐκπληρώσῃ αὕτη ἡ χεὶρ ποτὲ τὸν θυμὸν μου, διὰ νὰ μάθωσιν αἱ Μυκῆναι καὶ ἡ Σπάρτη, ὅ,τι καὶ ἡ Σκύρος γεννᾷ ἀνδρείους.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Εὖγε, ὦ τέκνον! Ἀλλὰ ποῖον ἔγκλημα διήγειρε τόσον τὴν ὀργὴν σου κατ' αὐτῶν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῖος, νιὲ τοῦ Ποίαντος, νὰ διηγηθῇ ὅλα, ὅσα αὐτοὶ μ' ἐκακοποίησαν! Ἀφ' οὗ ἡ μοῖρα ἔκοψε τὰς ἡμέρας τοῦ Ἀχιλλέως...

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἴμοι! τί λέγεις; ἀπέθανεν ὁ Ἀχιλλεύς;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν ἀπέθανεν ἀπὸ χεῖρα ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοξευμένος, καθὼς ἄδεται, ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀξίος τοιούτου ἥρωος θάνατος! Ἀπορῶ, ὦ τέκνον, τὴν διήγησίν σου ν' ἀκούσω πρῶτον, ἢ δι' ἐκεῖνον νὰ στεναῶ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Σὲ ἀρκοῦσιν, ὦ ταλαίπωρε, τὰ ἰδικά σου πάθη, καὶ δὲν σὲ μένει νὰ στεναῶς τὰ τῶν ἄλλων.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄ! Εἰπὲ λοιπόν, εἰς τὸ ἐκεῖνοι σὲ ἀδίκησαν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἦλθον ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ ὁ τροφὸς τοῦ πατρός μου Φοῖνιξ, νὰ μὲ ζητήσωσι, λέγοντες, εἴτε ἀληθῶς, εἴτε μὴ ὅ,τι ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ πατὴρ μου δὲν εἶναι δίκαιον νὰ κυριεύσῃ ἄλλος παρ' ἐμὲ τὰ Πέργαμα. Ἀκούων τοιούτους λόγους, δὲν ἐδίστασα πολὺν καιρὸν νὰ ἐκπεύσω, μάλιστα μὲν, διότι ἐπόθουν νὰ ἴδω τὸν πατέρα μου ἄθαιπτον, τὸν ὁποῖον δὲν εἶχα γνωρίσει· ἔπειτα δέ, διότι ἐπρόβαλλαν λόγον εὐπρόσσωπον, τὸ νὰ κυριεύσω τὰ Πέργαμα. Ἀφ' οὗ μετὰ διήμερον θαλασσοπορίαν ἔφθασα εἰς τὸ Σίγειον, ὅλον τὸ στράτευμα μ' ἐπερικύκλωσε καὶ μὲ ἡσπάζετο, ὁμνῶντες, ὅτι βλέπουσι πάλιν τὸν Ἀχιλλέα. Ἀλλ' αὐτὸς, φεῦ! ἔκειτο νεκρός. Ἐγὼ δὲ ἀφοῦ τὸν ἐδάκρυσα, ἐλθὼν πρὸς τοὺς Ἀτρεΐδας, ὡς πρὸς φίλους, ἐζήτην τὰ ὅπλα του, καὶ ὅσα ἄλλα ἄφησε. Οἴμοι! ὅποιαν σκληρὰν ἀπόκρισιν μ' ἔδωκαν! (ὦ νιὲ τοῦ Ἀχιλλέως, δύνασαι νὰ λάβῃς ὅλα τὰ πατρικά σου· τὰ ὅπλα του ὁμως εἶναι τώρα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ὀδυσσεύος). Κ' ἐγὼ δακρύσας ἀπὸ θυμὸν καὶ λύπην, τοὺς εἶπα: «ἄθλιοι, πῶς ἐτολμήσατε νὰ δώσετε εἰς ἄλλον τὰ ὅπλα τοῦ πατρός μου χωρὶς νὰ μ' ἐρωτήσετε;» Ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, εὐρισκόμενος πλησίον μου εἶπε· «Ναί, παιδίον, δικαίως τὰ ἔδωκαν διότι

ἐγὼ ἔσσωσα καὶ τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὰ ὅπλα του». Καὶ ἐγὼ ὀργισθεὶς, τὸν εἶπα παντοίας κατάρας, ἃν μὲ στερήσῃ ἀπὸ τὰ πατρικὰ μου ὅπλα. Αὐτὸς δέ, ἃν καὶ ὄχι θυμώδης, ἐπειράχθη ἀπὸ τοὺς λόγους μου, καὶ ἀπεκρίθη. «Δὲν ἦσαν μαζὴ μας εἰς τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἡσύχαζες, ὅπου δὲν ἔπρεπε· καὶ ἐπειδὴ αὐθαδιάζεις, δὲν θέλεις φέρῃ ποτὲ εἰς τὴν Σκύρον τὰ ὅπλα ἐκεῖνα.» Τοιαῦτα ἀκούσας, καὶ ὀνειδισθεὶς, ἀναχωρῶ εἰς τὴν πατρίδα μου. Οὕτω τὸ κάκιστον σπέρμα ὃ Ὀδυσσεύς, μὲ ἄρπασε τὰ ἰδία μου κτήματα, καὶ δὲν μέμφομαι αὐτόν, ὅσον τοὺς ἀρχηγούς Ἀτρεΐδας· διότι αὐτοὶ ἔχουσιν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἰς αὐτοὺς πείθεται ὅλον τὸ στράτευμα. Αὐτοὶ κακοὶ ὄντες, γίνονται διδάσκαλοι κακῶν εἰς τοὺς ἀρχομένους. Τοιαῦτα ἔπαθον, ὦ Φιλοκτήτα! εἴθε δὲ οἱ μισοῦντες τοὺς Ἀτρεΐδας, νὰ ἦναι φίλοι τῶν θεῶν καὶ φίλοι μου!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δικαίως ὀργίσθητε, ὦ ξένοι, καὶ δικαίως ἀναχωρήσατε. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι οἱ Ἀτρεΐδαι καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, εἶναι αἴτιοι, τούτων τῶν κακῶν. Διότι γνωρίζω τὸν υἱὸν τοῦ Λαέρτου, καὶ ἠξεύρω ὅτι ἡ γλῶσσά του εἶναι ὄργανον ψεύδους καὶ πανουργίας, καὶ ἡ καρδιά του ταμεῖον πάσης ἀδικίας. Ὅθεν καὶ δὲν ἀπορῶ διὰ τὸ κακούργημά του. Θαυμάζω δὲ πῶς ὁ μέγας Αἴας τὸ ὑπέφερε παρών.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄν ὁ Αἴας ἐζοῦσε, δὲν ἤθελα πάθει τοιαύτην ἀδικίαν· ἀλλ' αὐτὸς εἶχεν ἀποθάνει.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί λέγεις; ἀπέθανεν ὁ Αἴας; ὦ δυστυχία! ὁ δὲ Διομήδης, καὶ ἐκεῖνος ὁ πωλημένος ἀπὸ τὸν Σίσυφον εἰς τὸν Λαέρτην, ζῶσιν ἀκόμη; αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἔπρεπε ν' ἀποθάνωσιν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ζῶσι· καὶ θάλλουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί κάμει δὲ ὁ παλαιὸς καὶ ἀγαθὸς φίλος μου Νέστωρ ὅστις ἀπεστόμονε τοὺς κακοὺς ἐκείνους μὲ τὰς φρονίμους συμβουλὰς του.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Αὐτὸς δυστυχεῖ τώρα, διότι ἔχασε τὸν υἱὸν του Ἀντίλοχον, τὸν ὅποιον εἶχε μόνον.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἴμοι! δύο πικροὺς θανάτους μαρθάνω. Φεῦ! τί νὰ στοχασθῇ τις, ὅταν τοιοῦτοι μὲν ἄνδρες ἀποθνήσκουν, ὁ δὲ μυρίων θανάτων ἄξιος Ὀδυσσεὺς βλέπει τὸ φῶς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πανοῦργος εἶναι ἀλλὰ καὶ αἱ πανουργίαι πολὺ λάκεις ἀποτυχάνουσιν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὁ δὲ Πάτροκλος, ὁ ἄκρος φίλος τοῦ πατρός σου, ποῦ εὗρίσκετο.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀποθάνει· ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ πόλεμος ἄρπάζει πάντοτε τοὺς καλοὺς, καὶ ἀφίνει τοὺς κακοὺς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀληθέστατα λέγεις· καὶ κατὰ τοῦτο θέλω σέ ἔρω-
τήσῃ περὶ ἀνθρώπου ἀναξίου μὲν, δεινοῦ δὲ τὴν γλῶσσαν, καὶ πονηροῦ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῖος ἄλλος ἐμπορεῖ νὰ ᾔῃ παρὰ ὁ Ὀδυσσεύς;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν ἔρωτῶ δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τὸν πολύλογον ἐκεί-
νον, καὶ ἀνυπόφερτον δημηγόρον, Θεοσίτην, ἡξεύρεις ἂν ζῇ;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν τὸν εἶδα· ἔμαθα ὁμῶς, ὅτι σώζεται.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οὕτως ἔπρεπε· διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς κακοὺς δὲν
ἐχάθη ἀκόμῃ· οἱ θεοὶ τοὺς μὲν πανούργους καὶ τετριμμένους εἰς τὴν
κακίαν ἀναστρέφουσιν ἀπὸ τὸν ἄδην· στέλλουσι δὲ πάντοτε τοὺς χρηστοὺς
καὶ ἀξίους. Πῶς νὰ ἐπαινέσω τοὺς θεοὺς, ὅταν τοὺς βλέπω τοιαῦτα
πράττοντες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐγὼ μὲν, ὦ νιὲ τοῦ Ποίαντος, θέλω φυλάττομαι
εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὴν Τρωάδα καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀτρεΐδας. Δὲν θέλω στέρξει
πότε τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι προτιμῶσι τὸν κακὸν καὶ δειλὸν ἀπὸ
τὸν ἀγαθὸν καὶ ἀνδρεῖον. Μὲ ἀρκεῖ ἡ πετραία Σκύρος, καὶ μ' εὐχαριστεῖ
ὁ οἶκος μου. Σὺ δε χαῖρε, ὦ Φιλοκτήτα, χαῖρε μέγιστα! Ἄμποτε οἱ
θεοὶ νὰ σ' ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν, καθὼς ἐπιθυμεῖς! Ἐγὼ
ἐπιστρέφω εἰς τὸ πλοῖον μου, διὰ νὰ προσμένω καιρὸν ἐπιτήδειον πρὸς
ἀναχώρησιν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀναχωρεῖτε ἤδη, ὦ τέκνον!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καιρὸς εἶναι καὶ καλῆτερά θέλομεν παρατηρεῖ
τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸ πλοῖον, παρὰ ἐντεῦθεν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δι' ὄνομα τοῦ πατρός σου, τῆς μητρός σου! νὰ χα-
ρῆς ὅ,τι ἔχεις ἀγαπητὸν εἰς τὴν οἰκίαν σου! Σὲ παρακαλῶ, ὦ τέκνον,
μὴ με ἀφήσῃς μόνον εἰς ταύτην τὴν ἐρημίαν, καὶ εἰς τὰ κακά, ὅσα ἤκουσες,
καὶ βλέπεις. Ἐπαρέ με μόνον· καὶ δὲν ζητῶ τίποτε περισσότερον. Δύ-
σκολον φορτίον εἶμαι, τὸ ἡξεύρω, ὑπόφερε το ὁμῶς. Οἱ γενηαῖοι μισοῦσι
τὸ κακόν, καὶ ἀγαπῶσι τὸ καλόν, τὸ ὅποιον τοὺς φέρει δόξαν. Δὲν εἶναι
ἔνδοξον νὰ μ' ἀφήσῃς, ὦ τέκνον, ἂν δὲ μὲ φέρῃς εἰς τὴν πατρίδα μου
ζῶντα, θέλεις ἀποκτήσῃς μεγίστην εὐκλείαν. Ὁ κόπος δὲν εἶναι οὔτε
μιᾶς ἡμέρας. Βάλε με ὅπου θέλεις, εἰς τὴν ἀντλίαν, εἰς τὴν πρῶραν, εἰς
τὴν πρόμην, ὅπου στοχάζεσαι ὅτι δὲν θέλω ἐνοχλεῖ τοὺς ἐμβάτας. Νεῦσον,
δι' ὄνομα τοῦ Ἰκεσίου Διός, καταπέισθητι, ὦ τέκνον, προσπίπτω εἰς
τὰ γόνατά σου, μ' ὅλον ὅτι εἶμαι ἀδύνατος, χωλός, ὁ ταλαίπωρος.
Μὴ με ἀφήσῃς εἰς ταύτην τὴν ἐρημίαν, ὅπου οὔτε πατεῖ ἄνθρωπος.
Μετὰφερέ με ἢ εἰς τὸν οἶκον σου, ἢ εἰς τὴν Εὐβοίαν.— Εὐκόλα θέλω
μεταβῆ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Οἶτην, εἰς τὴν Τραχινίαν, καὶ εἰς τὸν εὐδρον
Σπερχειόν. Ἐπίστρεψε με εἰς τὸν φίλτατον πατέρα μου. Πόσον φοβοῦμαι

μήπως απέθανε! Πολλάκις τὸν ἐμήνυσα καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ στείλῃ πλοῖον διὰ νὰ μὲ μετακομίσῃ εἰς τὴν πατρίδα μου. Ἄλλ' ἢ ἀπέθανεν, ἢ ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχα παραγγείλῃ, ἡμέλυσαν νὰ ἐκτελέσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑποσχέσεις, ἀναχωροῦντες εἰς τοὺς τόπους των. Γενοῦ σὺ τώρα καὶ μηνυτὴς καὶ ὁδηγός. Σὺ σῶσον, σύ ἐλέησον! — Βλέπεις πόσον τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ἄστατα καὶ ἐπικίνδυνα. Πρέπει δὲ νὰ προβλέπῃ τις τὰ δεινὰ πρὸ τοῦ νὰ ἔλθουν, καὶ ὅταν εὐτυχῇ τότε μάλιστα νὰ προσέχῃ μήπως χάσῃ τὴν εὐτυχίαν του.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Γίνεται ἄνθρωπος τόσον ἀναίσθητος, ὥστε νὰ μὴ σ' ἐλεήσει; Γίνεται νὰ μὴ ἐκτελέσω τὴν θέλησίν σου; Ἐλθε, ὦ Φιλοκτῆτα, ἃς ὑπάγωμεν. Τὸ καράβιόν μου εἶναι ἔτοιμον. Ἐῖθε δὲ οἱ θεοὶ νὰ μᾶς σώσωσιν ἀπὸ ταύτην τὴν γῆν, καὶ νὰ μᾶς κατενοδώσωσιν ὅπου ἐπιθυμοῦμεν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ εὐτυχὴς ἡμέρα! ὦ φίλτατε Νεοπτόλεμε! φίλτατοι ναῦται! πῶς νὰ σᾶς δεῖξω ἐμπρόκτως πόσῃν εὐμνημοσύνην καὶ ἀγάπην μ' ἐνεπνεύσατε! Ἄς ὑπάγωμεν, ὦ τέκνον μου! ν' ἀποχαιρετήσωμεν τὴν ἀθλίαν μου κατοικίαν, διὰ νὰ ἰδῇς πῶς ἐξοῦσα καὶ πόσον εἶμαι γενναῖο-καρδός. Ἄλλος δὲν ἤθελε ὑποφέρει, νομίζω, μήτε νὰ ἰδῇ τοιαῦτα κακά. Ἐγὼ δὲ ἔμαθον ἀπὸ τὴν ἀνάγκην νὰ τὰ στέργω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄς ὑπάγωμε, ὦ Φιλοκτῆτα! λάβε ἔνδοθεν ὅσα ἐπιθυμεῖς καὶ χρειάζεσαι.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐγώ, φίλε, ὀλίγα χρειάζομαι.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἰς τὸ καράβιόν μου εὐρίσκεται ὅ,τι θελήσης.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Πρέπει νὰ λάβω τὸ φύλλον, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλω εἰς τὴν πληγὴν μου, καὶ καταπραῖνω τοὺς ὠδόνους μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐπαρε το. Ἐχεις ἄλλο τι νὰ μεταφέρῃς;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Νὰ ἰδῶ μήπως μ' ἔπεσε κανὲν βέλος, διὰ νὰ μὴ τὸ πάρῃ κανεῖς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ταῦτα εἶναι τὰ περιόφημα ἐκεῖνα τόξα τοῦ Ἡρακλέους, τὰ ὁποῖα τώρα κρατεῖς;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ταῦτα εἶναι, ἄλλα δὲν ἔχω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐχω ἄδειαν νὰ τὰ ἰδῶ ἐγγύθεν, νὰ τὰ πιάσω, καὶ τὰ νὰ τ' ἀσπασθῶ, ὥς ἱερά;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ τοῦτο, τέκνον μου, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἰδικόν μου ἐπιθυμεῖς, εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν [σου].

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐπιθυμῶ, ναί. Σὲ λέγω ὁμως ἐλεύθερα: ἂν ᾖναι δίκαιον τὸ ζήτημά μου, ἐκπλήρωσέ το· εἰ δὲ μή, παραιτοῦμαι.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τέκνον μου, ἐπαινῶ τὴν εὐσέβειάν σου. Καὶ πῶς νὰ

μὴν ἦναι δίκαιον τὸ ζήτημά σου; Σὺ μόνος γίνεσαι αἴτιος νὰ βλέπω τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Σὺ μὲ ἀποδίδεις εἰς τὴν πατρίδα μου, σὺ εἰς τὸν γέροντα πατέρα μου, σὺ εἰς τοὺς φίλους μου μὲ ἀνασταίνεις ὑπεράνω τῶν ἐχθρῶν μου· θάρσει! δύνασαι καὶ νὰ τὰ ἀγγίξης καὶ νὰ καυχᾶσαι ὅτι μόνος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἠξιώθης ταύτην τὴν [τιμὴν] διὰ τὴν ἀρετὴν σου. Ἐγὼ τὰ ἔλαβα βραβεῖον τῶν ὑπουργῶν μου, καὶ σὺ χάριν τῆς φιλίας καὶ εὐγενείας σου, δύνασαι καὶ τὰ ἰδῆς καὶ νὰ τὰ πιάσης. Ὅστις εὐεργετούμενος ἠξεύρει νὰ ἀντενεργετῇ, εἶναι φίλος παντὸς κτήματος τιμιώτερος.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἴσελθε εἰς τὸ σπήλαιόν σου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Σὲ παρακαλῶ νὰ ἔμβης μαζί μου· διότι ἔχω χρεῖαν ἀπὸ τὴν βοήθειάν σου ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρωστίας μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄς ὑπάγωμεν. ἀλλὰ τι ἔχεις καὶ σιωπᾶς; καὶ φαίνεται οὕτως ἐκπληγμένος;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄ! ἄ! ἄ! ἄ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί εἶναι;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τίποτε. Ἄς ὑπάγωμεν, τέκνον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μήπως σ' ἐκυρίενσεν ὁ πόνος;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὅχι· μὲ φαίνεται μάλιστα ὅτι ἐλαφρώθη· ὦ θεοί!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί ἀναστενάζεις καὶ καλεῖς τοὺς θεοὺς;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Νὰ γείνουν ἔλεοι, καὶ νὰ μᾶς κατευοδώσουν... ἄ. ἄ. ἄ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί ἔπαθες; δὲν λέγεις; ἔως πότε θέλεις νὰ σιωπᾶς; φαίνεται ὅτι κάτι πάσχεις.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ τέκνον μου, ἐχάθηκα. Δὲν ἔμπορῶ νὰ σᾶς κούρω τοὺς πόνους μου. ὦ θεοί! ἄ! διαπερᾶ τὸ φαρμάκι, διαπερᾶ τὸ αἷμα μου. ὦ δυστυχής! ὦ ταλαίπωρος ἐγώ! Ἐχάθηκα, τέκνον μου. Ἀφανίζομαι, κατατήκομαι ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ! δι' ὄνομα τῶν θεῶν! ἂν ἔχεις σπαθίον, κόψε τὸν πόδα μου. Γλήγορα! μὴ λυπῆσαι τὴν ζωὴν μου. Κτύπα!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί σὲ ἦλθεν αἰφνηδίνως, καὶ φωνάζεις καὶ στενάζεις τόσο;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἠξεύρεις, ὦ τέκνον!...

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί ἔχεις;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἠξεύρεις...

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί εἶναι;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν ἔξεύρω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πῶς δὲν ἠξεύρεις;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πόσον βαρεῖα εἶναι ἡ ὁρμὴ τῆς ἀρρωστίας!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Βαρεῖα, ἀνέκφραστος! πλὴν εὐσπλαχνίσον με!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί θέλεις νὰ κάμω;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Νὰ μὴ φοβηθῆς καὶ μὲ ἀφήσης. Ἡ ἀρρωστία μου ἔρχεται ἐκ διαλειμμάτων! φεῦ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. ὦ ταλαίπωρε! ὦ δυστυχέστατε! ὅλα τὰ κακὰ ἐπισωρεύθησαν ἐπάνω σου. Θέλεις νὰ σὲ πιάνω καὶ νὰ σὲ βοηθήσω;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μή, ὦ τέκνον. Λάβε δὲ τὰ τόξα, τὰ ὅποια ἐζήτης πρὸ ὀλίγον, καὶ φύλαττέ τα, ἕως ὅτου νὰ περάσῃ ὁ πόνος μου. Ἀλλέως δὲν καταπαύεται παρὰ μὲ τὸν ὕπνον. Ἄφες με λοιπὸν νὰ κοιμηθῶ. πρόσεχε ἐν τοσούτῳ νὰ μὴ τὰ ἀρπάσῃ τις μὲ βίαν, ἢ μὲ δόλον, διότι καὶ χάνομαι καὶ χάνεσαι.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μεῖνε ἡσυχος. Κάνεις ἄλλος πλὴν ἐμοῦ καὶ σοῦ δὲν θέλει τὰ ἐγγίσει. Δόσε τα, μόνον, μὲ ὦραν καλήν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἴδου λάβε τα ἐξιλέωσε δὲ τὸν φθόνον, διὰ νὰ μὴ σε γείνουν ὀλέθρια, καθὼς εἰς τὸν Ἡρακλέα, καὶ εἰς ἐμέ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Γένοιτο, ὦ θεοί! γένοιτο καὶ νὰ κατενοδοθῶ-μεν ὅπου εἶναι ὠρισμένον ἀπὸ τὸ θελήμα σας!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Φοβοῦμαι, τέκνον, μήπως φανῇ ἀνωφελὴς ἡ εὐχή σου. Τὸ αἷμά μου ἀναρρέει ἐκ βυθῶν καὶ στάζει. Κάτι νέον σύμπτωμα μέλλει νὰ μ' ἀκολουθήσῃ· φεῦ! ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ὦ πληγὴ τοῦ ποδίου μου, ὅποια κακὰ μὲ κάμνεις!... πλησιάζει, πλησιάζει!... οἴμοι!... ὦ δυστυχής!... Μὴ με ἀφίνετε, μὴ φύγετε, φίλοι!... ἄ, ἄ, ἄ, ἄ. Κατάρατε Ὀδυσσεῦ, εἴθε νὰ διαπεράσουν τοιοῦτοι πόνοι τὸ στῆθος σου! φεῦ! φεῦ! ὦ Ἀγάμεμνον, ὦ Μενέλαε! πῶς νὰ ἦτον δυνατόν νὰ καταφάγῃ ἐσὰς ἀντὶ ἐμοῦ τόσον καιρὸν τοιαύτη ἀρρωστία; Οἴμοι!... ὦ θάνατε, θάνατε, πῶς δὲν ἔρχεσαι τέλος πάντων, ἀφοῦ σὲ καλῶ καθ' ἡμέραν; Λάβε με, Νεοπτόλεμε, καὶ σέ με, ὦ γενναῖε, εἰς τὸ λήμνιον ἐκείνο πῦρ, ὅπου κ' ἐγὼ ἔρριπα ποτὲ τὸν Ἡρακλέα. Αὐτὸς μ' ἔδωκεν εἰς ἀνταμοιβὴν τὰ ὅπλα, τὰ ὅποια κρατεῖς. Μὲ αὐτὰ θέλω σὲ ἀνταμείψῃ κ' ἐγώ. Τί λέγεις, νιέ μου, τί λέγεις; σιωπᾶς! Ποῦ, εἶσαι, τέκνον;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Λυποῦμαι καὶ στενάζω διὰ τὰ δεινὰ σου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Θάρσει, τέκνον. Εἶναι μεν ὀξὺ τὸ πάθος μου, περ-νὰ ὅμως γρήγορα. Μὴ με ἀφήσης μοναχόν, σὲ παρακαλῶ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ φοβῆσαι· ἐδῶ μένομεν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Θὰ μείνης;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἔσο βέβαιος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν κρίνω πρέπον, τέκνον, νὰ σὲ ζητήσω ὄρκον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἦθελα μὲ εἶναι ὄνειδος νὰ σὲ ἀφήσω.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὸς μοι διὰ πίστιν τὴν χεῖρα σου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δίδω τήν χειρα μου καὶ ὑπόσχομαι νὰ μείνω.
ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (παρὰφρονῶν καὶ σπαρταττόμενος). Ἐκεῖ τώρα,
ἐκεῖ...

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῦ λέγεις;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐπάνω...

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί παραφρονεῖς πάλιν; Τί ἀγριοκυντάξεις τὸν
οὐρανόν;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄφησε, ἄφησέ με.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῦ νὰ σὲ ἀφήσω;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄφησέ με, σὲ λέγω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν τολμῶ νὰ σὲ ἀφήσω.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀποθνήσκω, ἂν μ' ἐγγίσης.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἴδου σὲ ἀφίνω. Τί ἄλλο στοχάζεσαι;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ γῆ, δέξαι με θανατιῶτα. Τὸ κακόν δὲν μὲ ἀφίνει
νὰ ὀρθωθῶ. (λειποθυμεῖ).

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Φαίνεται ὅτι ὁ ὕπνος μέλλει νὰ τὸν κυριεύσῃ
μετ' ὀλίγον, ἢ κεφαλὴ του εἶναι κεκλιμένη. Ἰδρὼς καταβρέχει ὅλον τὸ
σῶμα του. Μαῦρον αἷμα τρέχει ἀπὸ τὴν πληγὴν του. Ἄς τὸν ἀφήσω-
μεν, ὦ φίλοι, ἤσυχον, διὰ ν' ἀποκοιμηθῇ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.

ΠΡΑΞΙΣ Β'

ΣΚΗΝΗ Α'

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ ΚΑΙ ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (ἔξυπνῶν). ὦ φῶς, τὸ ὅποιον βλέπω πάλιν! ὦ ἀνέλπιστος ὑπομονή τούτων τῶν ξένων! Δὲν ἐνόμιζα, ὦ τέκνον, ὅτι θέλεις δυνηθῆναι νὰ ὑποφέρῃς τὰ δεινὰ μου, νὰ μείνῃς καὶ νὰ μὲ βοηθήσῃς! Ἀλλέως ἔπραξαν οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι Ἀτρεΐδαι. Ἀλλὰ σὺ τέκνον, γενναῖος ὢν καὶ ἀπὸ γονεῖς γενναίους τὰ παρέβλεψες ὅλα, καὶ δὲν ἐβαρύνθης οὔτε κραυγὰς οὔτε δυσωδίας. Καὶ τώρα, νιέ μου, ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι ἐλάφρωσε τὸ κακόν, σὺ πάλιν ἀνόρθωσέ με. Ὡστε ἀφοῦ ἀναλάβω τὰς δυνάμεις μου, νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ νὰ μὴν ἀναβάλωμεν τὴν ἀναχωρησὶν μας.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Χαίρω βλέπων σε παρ' ἐλπίδα ζῶντα καὶ ἐλευθερον ἀπὸ πόνους. διότι κανὲν σχεδὸν σημεῖον ζωῆς δὲν ἐφαίνετο πρότερον. Σήκον τώρα, ἢ ἂν ἀγαπᾷς, θέλουν σὲ φέρει τοῦτοι οἱ στρατιῶται.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ πόση καλοκάγαθία! Ἀρκεῖ, τέκνον, ἡ ἐδική σου βοήθεια. Τούτους ἄφησέ τους, διὰ νὰ μὴ βαρυνθῶσιν ἀπὸ τὴν δυσωδίαν πρὸ τοῦ δέοντος· ἀρκετὰ θέλουν ἐνοχληθῆναι εἰς τὸ καράβι ἐξαιτίας μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅπως θέλεις, φθάνει μόνον νὰ ἀντέχῃς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Θάρσει. Θέλω ἀνορθωθεῖ κατὰ τὴν συνήθειαν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ (ὁδηγῶν αὐτόν· ὀλίγον τι χαμηλά). Οἴμοι! Τί πρέπει νὰ κάμω;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί ἔχεις, τέκνον μου; Ποῖος λόγος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στόμα σου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀπορῶ τί νὰ εἰπῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (σταματᾷ). Τί ἀπορεῖς, ὦ τέκνον! μὴ λέγεις τοιαῦτα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀπορῶ, καὶ πάλιν ἀπορῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μήπως ἡ δυσκολία τῆς ἀρρωστίας μου σὲ κατάπεισε νὰ μὴ μ' ἐπάρῃς σύντροφον;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅλα εἶναι δύσκολα, ὅταν τις ἀφήνῃ, τὸν χαρὰκτῆρά του, καὶ πράττῃ τὰ μὴ πρόποντα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τίποτε ἀνάξιον τοῦ πατρὸς σου δὲν πράττεις, οὐδὲ λέγεις, ὠφελῶν ἄνδρα ἐνάρετον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Θέλω φανῆ οὐτιδανός. Καὶ τοῦτο με καταθλίβει καὶ μὲ τυραννεῖ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τὰ ἔργα σου εἶναι ἀξιέπαινα, οἱ δὲ λόγοι σου, δὲν ἡξεύρω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. ὦ Ζεῦ! Τί νὰ κάμω; καὶ ἂν σιωπήσω, καὶ ἂν ὁμιλήσω, θέλω φανῇ κακός.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (δλίγον τι χαμηλά). Μ' ἐπρόδωκεν, ἂν δὲν λανθάνομαι, καὶ θέλει νὰ μὲ ἀφήσῃ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅχι δὲν σὲ ἀφίνω φοβοῦμαι μάλιστα μήπως σὲ φέρω χωρὶς νὰ θέλῃς, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ λύπη μου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί λέγεις, ὦ τέκνον; Δὲν ἐμπορῶ νὰ σὲ καταλάβω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Κἀγὼ δὲν ἐμπορῶ πλέον νὰ σὲ κρύψω τίποτε. Μάθε λοιπὸν ὅτι πρέπει νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν Τρωάδα, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀτρειδῶν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἷμοι! τί εἶπες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ στενάζῃς, πρὶν ἀκούσης.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί ν' ἀκούσω; Τί ἔχεις σκοπὸν νὰ μὲ κάμῃς;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πρῶτον μὲν νὰ σ' ἐλευθερώσω ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν. Ἐπειτα δὲ νὰ πορθήσω μαζὴ σου τὰ τείχη τῆς Τρωάδος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ ἔχεις ἀληθινὰ τοιοῦτον σκοπὸν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μεγάλῃ ἀνάγκῃ εἶναι: μὴ θυμώνῃς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐχάθηκα ὁ δυστυχής· ἐπροδόθηκα. Τί μ' ἔκαμες, ὦ ξέने; Ἀπόδοσέ με γλήγορα τὰ τόξα μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι δυνατόν. Καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον μὲ ἀναγκάζουν νὰ ὑπακούσω εἰς τοὺς ἀρχηγούς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ παγκάκιστε, καὶ πανουργότατε, μὲ ἀπάτησες! μὲ ἀφάνισες! Καὶ δὲν ἐντρέπεσαι, ἄθλιε, νὰ μὲ κυττάζῃς ἀκόμῃ τὸν ἱκέτην σου; Μ' ἐπῆρες τὴν ζωὴν μου, λαβὼν τὰ τόξα μου. Ἀπόδωσε, παρακαλῶ, ἀπόδωσέ τα, τέκνον. Δι' ὄνομα τῶν θεῶν, μὴ με στερεῇς τὴν ζωὴν μου. ὦ δυστυχής ἐγώ! δὲν μ' ἀποκρίνεται παντελῶς, ἀλλὰ μὲ κυττάζει πάλιν, ὥς μὴ ἔχων σκοπὸν νὰ μὲ τὰ δώσῃ ποτέ!... ὦ λιμένες, ὦ ἀκροτήρια, ὦ σύντροφέ μου ὀρεινὰ θηρία, ὦ βράχοι ἀπότομοι! εἰς ἐσᾶς προσκλαίομαι, ἄλλον δὲν ἔχω νὰ μὲ ἀκούσῃ. Ἰδέτε, ἰδέτε τί μ' ἔκαμεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀφ' οὗ ὥμοσε νὰ μὲ φέρῃ εἰς τὴν πατρίδα μου, μὲ σύρει εἰς τὴν Τρωάδα καὶ ἀφοῦ μ' ἔδωκεν τὴν δεξιάν του εἰς σημεῖον φιλίας, μ' ἐπῆρε τὰ τόξα τοῦ Ἡρακλέους, καὶ θέλει νὰ τὰ δείξῃ εἰς τὸ στράτευμα τῶν Ἑλλήνων. Μὲ φέρει μὲ βίαν ὥς νὰ εἶχῃ νικήσει ἰσχυρόν ἄνθρωπον, καὶ δὲν ἡξεύρει ὅτι σηκώνει νεκρόν, καπνοῦ σκιάν, ἀπλῶς φάντασμα. Διότι δὲν ἤθελε μὲ νικήσει, ἂν εἶχα τὰς δυνάμεις μου· ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν, ἂν δὲν μεταχειρίζετο δόλον. Ἀπατή-

θηκα ὁ δυστυχής, ἀπατήθηκα, Τί νὰ κάμω;... Ἀπόδοσέ τα· ἔλθῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου. Τί λέγεις;... σιωπᾶς!... Ἐχάθηκα ὁ ταλαίπωρος· δὲν εἶμαι πλέον τίποτε... Ὡ σπήλαιον δίπνλον, εἰς σὲ πάλιν ἐμβαίνω γυμνός, μὴ ἔχων τροφήν· θέλω ἀποθάνει μόνος, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ θανατώσω μήτε πτηνόν, μήτε θηρίον, ἀφ' οὗ ἔχασα τὰ τόξα μου. Θέλω γείνη μετὰ θάνατον τροφή ἐκείνων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐτρεφόμην. Καὶ θέλω κνηγοῦμαι ἀπ' ἐκεῖνα, τὰ ὅποια πρότερον ἐκνηγοῦσα. Τοιαῦτα θέλω πάθει ἀπ' ἐκεῖνον, ὅστις ἐφαίνετο ἀπλούστατος καὶ ἄκακος. Ἄμποτε οἱ θεοὶ νὰ σέ... ὅχι ἂν μεταβάλλῃς γνώμην· εἰ δὲ μὴ, κακὸν κακῶς νὰ σ' ἐξολοθρεύσουν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὡ πόσον τὸν λυποῦμαι! Τὸν οἰκτιρῶ τώρα καθὼς καὶ πρότερον.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐλέησόν μέ, ὦ τέκνον, ἐλέησον πρὸς θεῶν! Στοχάσου τί ὄνειδος θέλει σὲ ἀκολουθήσει, ἂν μὲ ἀπατήσης.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Οἴμοι! Τί πρέπει νὰ κάμω; Ἄμποτε νὰ μὴν εἶχα ἀφήσει ποτὲ τὴν Σκύρον!...

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν εἶσαι κακός, ἀλλὰ κακοὶ ἄνδρες σ' ἐδίδαξαν τοιαῦτα αἰσχρά, καὶ σ' ἔστειλαν ἐδῶ. Τώρα δὲ ἄκουσον τὸν ὀρθὸν λόγον· δὲς με τὰ τόξα μου καὶ ἀναχώρησε.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί νὰ κάμωμεν, ὦ ἄνδρες;

ΣΚΗΝΗ Β'

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ, ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ (ἐρχόμενος μὲ βίαν). Τί κάμνεις, ὦ κάκιστε; Δὲν μὲ παραδίδεις τὰ ὅπλα ταῦτα, καὶ νὰ ἀναχωρήσης;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἴμοι! ποῖος εἶναι; ἄράγε τὸν Ὀδυσσεά ἀκούω;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Τὸν Ὀδυσσεά, ναί, τοῦτον, τὸν ὁποῖον βλέπεις.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀλλοίμονον! ἐπροδόθηκα, ἐχάθηκα! Αὐτὸς ἦτον λοιπόν, ὅστις με ἡπάτησε καὶ μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὰ ὅπλα μου.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἐγώ, βεβαίωτατα, ὅχι ἄλλος· τὸ ὁμολογῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (πρὸς τὸν Νεοπτόλεμον). Ἀπόδος, τέκνον, ἀφῆσέ με τὰ τόξα μου.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Καὶ ἂν θελήσῃ, δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ, ἀλλὰ πρέπει καὶ σὺ νὰ ἔλθῃς μαζί μου· εἰ δὲ μὴ, θέλουν σὲ σηκώσει μὲ βίαν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ κακῶν κάκιστε καὶ τολμηρότατε, τοῦτοι θὰ μὲ σηκώσουν μὲ βίαν;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἄν δὲν ἔλθῃς ἐκουσίως.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ γῆ Αἰωνία! ὦ λαμπρὸν καὶ παγκρατὲς πῦρ τοῦ Ἥφαιστου! Ὑποφέρεις νὰ μὲ σύρῳσιν οὔτοι δυναστικῶς ἀπὸ τὴν νῆσόν σου;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ὁ Ζεὺς εἶναι, πρέπει νὰ ἐξεύρῃς, Ζεὺς ὁ κύριος ταύτης τῆς γῆς, ὁ Ζεὺς προσταῖσει οὕτως· ἐγὼ δὲ ὑπηρετῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ μισητότατε, πῶς εὐρίσκεις τοιαῦτα σοφίσματα! Μὴ προβάλλῃς τοὺς θεοὺς, διότι τοὺς κάμνεις ψευδεῖς.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ὁχι, ἀλλ' ἀληθεῖς. Ἴδον ὁ δρόμος, τὸν ὅποιον πρέπει νὰ περιπατήσῃς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὁχι, ποτὲ δὲν θέλω κινηθῆ ἑντεύθεν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἀφεύκτως πρέπει νὰ ἔλθῃς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ δυστυχῆς ἐγὼ! δὲν μ' ἐγέννησε λοιπὸν ὁ πατήρ μου ἐλεύθερον, ἀλλὰ δοῦλον.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ὁχι, ἀλλ' ὅμοιον μὲ τοὺς κρατίστους, μὲ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ κυριεύσῃς καὶ νὰ κατασκάψῃς τὴν Τρωάδα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οὐδέποτε, οὐδὲ ἂν μέλλω νὰ πάθω παντοῖα κακά, οὐδέποτε θέλω ἔλθῃ, ἐν ὅσῳ ἔχω τοῦτο τὸ ἄντρον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί λοιπὸν ἐπιθυμεῖς νὰ κάμῃς;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Εὐθὺς τώρα θέλω συντρίψῃ κατὰ πετρῶν τὴν κεφαλὴν μου κρημνιζόμενος ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Πιάσετέ τον, μὴ τὸν ἀφίνετε.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ χεῖρες, τί πάσχετε ἀπὸ τοῦτον τὸν οὐτιδανόν, στερούμεναι τὰ ὄπλα σας! ὦ σαθρὲ καὶ διεστραμμένε ἄνθρωπε πῶς μὲ ἠπάτησες, μεταχειρισθεῖς ὄργανον τοῦτον τὸν ἄγνωστον εἰς ἐμὲ νέον, τὸν ἀνάξιον μὲν σοῦ, ἄξιον δ' ἐμοῦ, ὅστις δὲν ἤξευρε παρὰ νὰ ἐκτελεῖ τὰ προσταγμένα. Καὶ τώρα δεικνύει ὅτι λυπεῖται δι' ὅσα ἐπραξε καὶ δι' ὅσα ἔπαθα. Ἀλλ' ἡ κακὴ σου ψυχὴ, βλέπουσα πάντοτε διὰ μυχῶν, ἄκακον ὄντα τὸν προεδίδαξε καὶ μὴ θελοντα, νὰ ᾔναι σοφὸς εἰς τὰ κακά. Καὶ τώρα, ὦ κάκιστε, μ' ἔδεσες καὶ σκοπεῖς νὰ μὲ σηκώσῃς μὲ βίαν ἀπὸ ταύτην τὴν ὄχθην, εἰς τὴν ὁποίαν μ' ἐξέθηκες ἄφιλον, ἔρημον, ἄπολιν, ἐν ζῶσι νεκρόν; Ἀμποτε νὰ χαθῇς, καθὼς καὶ πολλάκις σὲ τὸ εὐχῆσθην! Ἀλλ' οἱ θεοὶ δὲν μὲ κάμνονν καμμίαν χάριν. Σὺ μὲν ζῆς εὐχαριστημένος, ἐγὼ δὲ λυποῦμαι δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐν ᾧ ζῶ εἰς ἄκραν ὕστυχίαν, περιγελῶμαι ὑπὸ σοῦ καὶ τῶν Ἀτρειδῶν διὰ τοὺς ὁποίους τοιαύτας ὑπηρεσίας ὑπηρετεῖς. Μ' ὅλον τοῦτο σὺ τοὺς ἐσυνόδευσες

εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀπατημένος. Ἐμὲ δὲ τὸν πανάθλιον, ὅστις συνέπλευσα ἐκουσίως ἔχων ἑπτὰ ἑδικά μου καράβια μ' ἔρριψαν ἐδῶ ἀτίμως. Καὶ σὺ μὲν κατηγορεῖς ἐκείνους, ὥς αἰτίους ταύτης τῆς ἀδικίας, ἐκεῖνοι δὲ εἰς σέ τὴν ἀποδίδουν. Τώρα λοιπὸν τί ἤλθετε; διὰ τί θέλετε νὰ μὲ ἐπάρετε; Ἐγὼ δὲν εἶμαι πλέον τίποτε, καὶ ἀπέθανα πρὸ πολλοῦ ὥς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Πῶς, ὦ θεομίσητε καὶ θεοήλατε, δὲν σοῦ εἶμαι τώρα χολὸς καὶ δυσώδης; Πῶς θέλει εἶναι συγχωρημένον νὰ κάμνετε θυσίας καὶ σπονδάς, παρόντος μου; Διότι ταύτην τὴν πρόφασιν ἐπρόβαλες διὰ νὰ μὲ ἐκβάλῃς. Εἴθε κακοὶ κακῶς νὰ χαθῇτε! Καὶ θέλετε χαθῇ διὰ τὰς κατ' ἐμοῦ ἀδικίας ἂν μέλῃ τοὺς θεοὺς διὰ τὸ δίκαιον. Εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι τοὺς μέλει. Διότι δὲν ἠθέλετε ἐπιχειρισθῇ τοῦτο τὸ ταξειδίον δι' ἐμὲ τὸν ἄθλιον, εἰάν κάμμία θεικὴ πληγὴ δὲν σᾶς ἠνάγκαζε. Ἀλλ', ὦ πατρώα γῇ καὶ θεοὶ ἔφοροι τῶν ἀνθρωπίνων. Τιμωρήσατε, τιμωρήσατε τέλος πάντων ὅλους αὐτοὺς ἂν ἔχετε καὶ δι' ἐμὲ ὀλίγον οἰκτιρισμόν. Ζῶ μὲν ἔλεεινά. Ἄν ὅμως τοὺς ἰδῶ χαμένους, θέλω νομίσει ὅτι ἔλευθέρωθην ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν μου.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Πολλὰ εἶχα ν' ἀποκριθῶ, ἂν ἦτον ἀρμόδιον. Τώρα δὲ λέγω ἓνα μόνον λόγον, ὅπου εἶναι χρεῖα μὲ τοιοῦτον τρόπον νὰ φερθῶ, τοιοῦτος εἶμαι. Ὅταν δὲ εἶναι δοκιμασία ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ δικαίων, δὲν ἤμπορεῖς νὰ εὖρης ἄλλον εὐσεβέστερόν μου. Εἶμαι συνειθισμένος παντοῦ νὰ νικῶ. Ἀλλὰ δὲν ἀξιῶ καὶ σέ νὰ νικήσω, καὶ σέ παραχωρῶ ἐκουσίως. (Πρὸς τοὺς στρατιώτας) Ἀφήσατέ τον, καὶ μὴ τὸν ἐγγίσετε πλέον ἄς μείνῃ. (Πρὸς τὸν Φιλοκτήτην) Δὲν σέ χρειάζομεθα πλέον, ἔχοντες τὰ ὅπλα σου. Εἶναι εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ Τεῦκρος, ὅστις ἐξεύρει νὰ τὰ μεταχειρίζεται. Κ' ἐγὼ νομίζω, δὲν εἶμαι παντελῶς κατώτερός σου εἰς τὴν τέχνην ταύτην. Τί λοιπὸν σέ θέλομεν; Χαῖρε κατοικῶν τὴν Λήμνον. Ἡμεῖς ἄς κινήσωμεν. Τὰ ὅπλα ταῦτα θέλουν μὲ φέρει μετ' ὀλίγον τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε σὺ ν' ἀπολαύσης.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἴμοι! Τί πρέπει νὰ κάμω ὁ δυστυχής; Σὺ θέλεις παρρησιασθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας στολισμένος μὲ τὰ ὅπλα μου;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Μὴν ἀντιλέγῃς τίποτε. Ἐγὼ ἀναχωρῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ νιὲ τοῦ Ἀχιλλέως, οὕτως ἀναχωρεῖς χωρὶς νὰ μὲ εἰπῇς οὔτε καὶ ἓνα λόγον;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ (πρὸς τὸν Νεοπτόλεμον). Προχώρει, ὥς γενναῖος, καὶ μὴ κυττάξῃς ὀπίσω, διὰ νὰ μὴ βλάβῃς τὰ πράγματα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ σεῖς, ὦ ξένοι, μ' ἀφίνετε μόνον, καὶ δὲν μ' ἐλεεῖτε;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ (πρὸς τοὺς στρατιώτας). Θέλει εἰπῇ ὁ Ὀδυσσεύς,

ὅτι εἶμαι μαλακὸς καὶ πλήρης ἀπὸ οἴκτον· Μ' ὅλον τοῦτο μείνατε σεῖς ἐδῶ, ἂν θέλῃ ὁ ξένος, ὅσον νὰ ἐτοιμάσωσιν οἱ ναῦται τὸ καράβιον, καὶ νὰ προσευχηθῶμεν εἰς τοὺς θεούς. Ἴσως ἐν τοσοῦτῳ λάβῃ καλλητέραν γνώμην ὁ Φιλοκτῆτης· ἡμεῖς ἀναχωροῦμεν. Σεῖς δὲ ὅταν σᾶς καλέσωμεν, ἔλθετε γρήγορα.

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐμελλε λοιπὸν νὰ μὴ ἀφήσω πλέον τοῦτο τὸ σπήλαιον. Αὐτὸ θέλει εἶναι τάφος μου. Ποῦ πλέον ἐλπίς; ποῦ βοήθεια; ὦ πτηνὰ! ὦ κάτοικα τῶν ὀρέων θηρία, μὴ φεύγετε πλέον τοῦτον τὸν τόπον. Μὴ φοβεῖσθε πλέον, διότι δὲν ἔχω ὁ ταλαίπωρος τὰ βέλη ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἦτον ὅλη μου ἡ δύναμις. Ἐλθετε τώρα ἐκδικηθῆτε, χορτάσετε μὲ τὰς ἀθλίας σάρκας μου. Καὶ χωρὶς ἐσᾶς ἡ πείνα μετ' ὀλίγον θέλει κόψει τὴν ζωὴν μου. . . Πῶς! Ἐγὼ νὰ ὑπάγω νὰ βοηθήσω ἐκείνους τοὺς ἀπίστους καὶ ἀχαρίστους! Οὐδέποτε, οὐδέποτε! Οὔτε ἂν μὲ κατακαύσῃ μὲ τοὺς κεραυνοὺς ὁ πυρφόρος Ζεὺς. Ἐρρέτω τὸ Ἴλιον! ἐρρέτωσαν ὅλοι οἱ πλησίον αὐτοῦ Ἕλληνες. ὦ πάτερ, πάτερ! ὦ πόλις πατρίδα! Ἀλλοίμονον δὲν θέλω σᾶς ἰδῆ πλέον· Ἀφησα τὴν ἱερὰν ἐκείνην γῆν διὰ νὰ βοηθήσω τοὺς Ἀτρεΐδας, οἱ ὅποιοι μὲ κατήντησαν εἰς τὸ οὐδέν. (Ἐμβαίνει εἰς τὸ σπήλαιόν του.)

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΜΕΡΟΥΣ

ΠΡΑΞΙΣ Γ'

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ, ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Δὲν λέγεις, ποῦ τρέχεις μὲ τόσῃν βίαν; Διὰ τί ἐπιστρέφεις ἐδῶ;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Διὰ νὰ διορθώσω καὶ νὰ ἐξαλείψω τὸ ἀμάρτημά μου.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Δεινὰ ὀμιλεῖς. Καὶ ποῖον τάχα εἶναι τὸ ἀμάρτημά σου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. "Οτι πειθόμενος εἰς τοὺς λόγους σου καὶ εἰς ὅλον τὸ στράτευμα...

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Καὶ τί ἔργον ἀπροεπὲς ἔκαμες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀπάτησα αἰσχροῶς ἄνδρα ἄξιον.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ποῖον; οἴμοι! μήπως βουλεύεσαι τί νέον;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τίποτε νέον, ἀλλὰ θέλω εἰς τὸν Φιλοκλήτην...

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Τί θέλεις νὰ κάμῃς; (τρέμω ἀπὸ τὸν φόβον μου.)

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβα τὰ τόξα ταῦτα, πάλιν νὰ τὰ...

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. ὦ Ζεῦ! Τί μέλλεις νὰ εἴπῃς; Τάχα σκοπεῖς νὰ τ' ἀποδώσῃς;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τὰ ἔλαβα αἰσχροῶς καὶ ἀδίκως.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Δι' ὄνομα τῶν θεῶν. Παίζεις, Νεοπτόλεμε;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν παίζω, ἀλλὰ λέγω τὴν ἀλήθειαν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Τί λέγεις, νιὲ τοῦ Ἀχιλλέως; Ποῖον λόγον εἶπες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Θέλεις νὰ ἐπαναλαμβάνω δις καὶ τρις τοὺς αὐτοὺς λόγους;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Δὲν ἤθελα ποτὲ οὐδὲ ἅπαξ νὰ τοὺς ἀκούσω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ ἀμφιβάλλῃς λοιπόν. Τὰ ἤκουσες ὅλα.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Εἶναι ποῖος νὰ σ' ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦτο· εἶναι.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ ποῖος θέλει μ' ἐμποδίσει;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. "Ολοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἐγώ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μ' ὅλον ὅτι εἶσαι φρόνιμος, δὲν ὀμιλεῖς φρόνιμα.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Σὺ οὔτε ὀμιλεῖς, οὔτε πράττεις φρόνιμα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀλλ' ἂν ᾔγαι δίκαια τὰ ἔργα μου, εἶναι ἀνώτερα καὶ ἀπὸ τὴν φρόνησιν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Καὶ πῶς εἶναι δίκαιον νὰ ἀφήσης πάλιν τὰ ὅπλα, τὰ ὅποια μὲ τὰς συμβουλὰς μου ἔλαβες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἡμαρτα μὲ τὰς συμβουλὰς σου, ἁμαρτίαν αἰσχροῦν, καὶ θέλω νὰ τὴν ἐκπλύνω.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Καὶ δὲν φοβεῖσαι τὸ ἐλληνικὸν στράτευμα ἂν πράξης τοιαῦτα;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὲ τὸ δίκαιον δὲν φοβοῦμαι τὸν φόβον σου. Οὔτε ἐμπορεῖς νὰ μὲ καταπείσης νὰ κάμω ὅ,τι δὲν φρονῶ.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Θέλομεν λοιπὸν πολεμήσει ἐναντίον σου, ὅχι κατὰ τῶν Τρώων.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅ,τι θέλει, ἄς γείνη.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Βλέπεις τοῦτο τὸ ξίφος;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ τὸ ἐδικόν μου εἶναι ἔτοιμον, καὶ τώρα καὶ ὕστερα.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἄς εἶναι· σὲ ἀφίνω. Θέλω διηγηθῇ τὰς πράξεις σου εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐκεῖνοι θέλουν σὲ τιμωρήσει (ἀναχωρεῖ).

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ (πρὸς τὸν Ὀδυσσεῦ ἀναχωροῦντα). Τώρα ἔκαμες φρόνιμα· καὶ ἂν εἰς τὸ ἐξῆς πράττης ὁμοίως, ἴσως ἀναχωρήσης ἀκλανστος. (Πρὸς τὸν Φιλοκτήτην) Ἐξέλθε, ὦ Φιλοκτῆτα, ἔξελθε ἀπὸ τὸ σπήλαιον.

ΣΚΗΝΗ Β'

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΕΛΛΗΝΕΣ, ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ποῖος κρότος γίνεται πάλιν ἐδῶ; τί μὲ φωνάζετε; τί μὲ θέλετε, ὦ ξένοι; Μήπως ἔρχεσθε ν' αὐξήσετε ἀκόμη τὰς δυστυχίας μου; οἴμοι!... Τοιοῦτος εἶναι βέβαια ὁ σκοπός σας.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Θάρσει. Ἀκουσον τοὺς λόγους μου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄ! φοβοῦμαι. Διότι καὶ πρῶτον ἀπὸ καλὸν λόγον ἐπαθα κακά, πιστεύσας τοὺς λόγους σου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ μετανοήσῃ τις;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τοιαῦτα μ' ἔλεγες καὶ ὅταν μ' ἔκλεψες τὰ ὅπλα μου. Ἐφαίνουσιν εἰλικρινῆς καὶ ἔκρυπτες φθοροποιὸν σκοποῦς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐκεῖνα ἀπέρασαν. Θέλω νὰ μάθω τώρα ἂν ἀπεφάσις νὰ μείνῃς εἰς τοῦτον τὸν ἄγριον τόπον, ἢ νὰ πλεύσῃς μαζί μας.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Παῦσε, μὴ λέγῃς περισσότερα. Ὅσα καὶ ἂν εἴπῃς, εἶναι μάταια.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἶσαι λοιπὸν ἀμετάτρεπτος εἰς ταύτην τὴν ἀπόφασιν;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Περισσότερον ἀπ' ὅ,τι ἐμπορῶ νὰ εἰπῶ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἦθελα νὰ πεισθῇς εἰς τοὺς λόγους μου, ἂν ὁμῶς ἦναι ἄκαιρον, σιωπῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καλὰ κάμνεις· διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ παύσῃς μὲ τοὺς λόγους σου τὸ μῖσος μου. Αἴσχιστε νιὲ ἀρίστου πατρός, μ' ἐστέρησες τὴν ζωὴν μου μὲ δόλους, καὶ ἔπειτα κάθесαι καὶ μὲ συμβουλεύεις; Ἄμποτε ν' ἀφανισθῇτε ὅλοι, πρῶτον οἱ Ἀτρεΐδαι, ἔπειτα ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ σύ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ καταρᾶσαι περισσότερον, λάβε τὰ ὅπλα σου ἀπὸ τὰς χειρὰς μου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί εἶπες; Ἄράγε θέλεις καὶ δευτέραν φορὰν νὰ μὲ ἀπατήσῃς;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅχι, μὰ τὸν ὕψιστον Δία!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὡ γλυκύτατοι λόγοι, ἂν ἦναι ἀληθεῖς!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τὰ ἔργα αὐτὰ μαρτυροῦσι. Προτείνε τὴν δεξιάν σου, καὶ λάβε τὰ ὅπλα σου (ὁ Φιλοκτῆτης ἀνεγείρεται μὲ χαράν, καὶ λαμβάνει τὰ ὅπλα του).

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ, ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΟΔΥΣΣΕΥΣ, ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ,
ΑΚΟΛΟΥΘΟΙ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΩΣ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Μάρτυρες οἱ θεοί, ἐναντιοῦμαι εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἐκ μέρους τῶν Ἀτρειδῶν καὶ ὅλου τοῦ στρατεύματος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τέκνον, τίνος φωνὴν ἀκούω; τοῦ Ὀδυσσέως ἄράγε;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Μὴν ἀμφιβάλλῃς. Ἰδέ με. Ἐγὼ θέλω σὲ φέρει μὲ βίαν εἰς τὰ πεδία τῆς Τρωάδος, καὶ ἂν θέλῃ καὶ ἂν δὲν θέλῃ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (ἐτοιμαζόμενος νὰ τοξεύσῃ). Τώρα νὰ ἰδῇς! Τοῦτο τὸ βέλος θέλει τιμωρήσῃ τὴν αὐθάδειάν σου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ (κατέχων τὸν Φιλοκτῆτην). Ἀ! Μὴ δι' ἀγάπην τῶν θεῶν! μὴν ἀφήσῃς τὸ βέλος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀφῆσε, δι' ὄνομα τῶν θεῶν! ἄφῆσε τέκνον, τὴν χεῖρά μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Οὐδαμῶς, δὲν τὸ στέργω.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Φεῦ! διατί δὲν μὲ ἄφησες νὰ θανατώσω τὸν ἄσπον-
δον ἐχθρόν μου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι πρόπον οὔτε εἰς σέ, οὔτε εἰς ἐμέ!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄλλ' ἤξευρε, ὅτι οἱ πρῶτοι τοῦ στρατοῦ, οἱ ψευδο-
αρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι θρασεῖς εἰς τοὺς λόγους, καὶ δειλοὶ εἰς τὴν
μάχην.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἔστω ἔχεις πλέον τὰ τόξα σου, καὶ δὲν σέ
μένει νὰ μὲ ὀργίσεις ἢ νὰ μὲ μέμφεις.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὅχι, τέκνον· ἔδειξες ἀληθῶς ἀπὸ ποῖον αἵμα εἶσαι.
Ὅχι γέννημα Σισύφου, ἀλλὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ὅστις καὶ ζῶν ἐπαινεῖτο,
καὶ μετὰ θάνατον δοξάζεται.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τὰ πρὸς τὸν πατέρα μου ἐγκώμιά σου, καὶ ἡ περὶ
ἐμοῦ γνώμη σου μὲ φέρουν ἀγαλλίασιν. Ἀκουσον δὲ ποῖαν χάριν σέ
ζητῶ. Ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ὑποφέρωσιν οἱ ἄνθρωποι τὰς θεόθεν δοθείσας
συμφοράς. Ὅσοι δὲ προσκολλῶνται εἰς ἐκουσίους βλάβας, καθὼς ἐσύ,
δὲν εἶναι οὔτε συγγνώμης, οὔτε ἐλέους ἄξιοι. Ἡγριώθης πλέον, δὲν
δέχεσαι σύμβουλον, καὶ ἂν τις φίλος καὶ εὖνους, θελήσῃ νὰ σέ νοητέσῃ,
τὸν μισεῖς, καὶ τὸν νομίζεις μέγαν ἐχθρόν. Μ' ὅλον τοῦτο θέλω πάλιν
σέ ὁμιλήσει καὶ καλῶ τὸν ὄρκιον Δία μάρτυρα τῶν λόγων μου. Σὺ δὲ
γράφει τοὺς καλὰ εἰς τὸν νοῦν σου· καὶ μάθε πρῶτον ὅτι ἡ ἀρρωστία σου
εἶναι ἐκ θείας τύχης, διότι ἐπλησίασες εἰς τὸν ὄφιν, ὅστις φυλάττει κρυμ-
μένος τὸν ἐν Χρυσῇ ἀσκήπαστον ναόν. Ἡξευρε ἀκόμη ὅτι δὲν θέλει
παύσῃ ποτὲ ἡ βαρεῖα ἀρρωστία σου, ἐν ὅσῳ ὁ ἥλιος ἀνατέλλῃ καὶ δύνη,
ἂν δὲν ἔλθῃς ἐκουσίως εἰς τὰ πεδία τῆς Τρωάδος, διὰ νὰ ἰατρευθῇς
ἀπὸ τοὺς Ἀσκληπιάδας καὶ νὰ κυριεύσῃς μὲ τὰ τόξα σου, καὶ μαζὶ μου
τὰ Πέργαμα. Πόθεν δὲ ἤξεύρω ὅτι ταῦτα εἶναι ἀληθῆ, ἀκουσον. Ἐχομεν
αἰχμάλωτον εἰς τὸ στρατόπεδον τὸν Τρωαδίτην Ἐλενον, τὸν ἀριστον
μάντιν, ὅστις λέγει φανερὰ ὅτι ταῦτα πρέπει ἀφεύκτως νὰ γίνων, καὶ
προσέτι, ὅτι τὸ παρὸν θέρος ἡ Τρωὰς ὅλη, θέλει πέσει εἰς τὴν ἐξουσίαν
μας. "Θανατώσετέ με, εἶπεν, ἂν δὲν ἀληθεύσωσιν αἱ προφητεῖαι μου"
Συγκατάνευσε λοιπόν, ὦ Φιλοκτῆτα. Μεγίστη ἀπόλαυσις εἶναι, ἀφοῦ
ἐκρίθῃς ἀριστος τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ ἰατρευθῇς ἐν ταῦτῳ, καὶ νὰ ἀπο-
κτιθῇς ὑπερτάτην δόξαν, κυριεύων τὴν πολύστονον Τρωάδα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ Τύχη μισητή! Διατί μὲ κρατεῖς ἀκόμη εἰς τὴν
γῆν, καὶ δὲν μ' ἄφησες νὰ κατέβω εἰς τὸν Ἀδην; Οἶμοι! Τί νὰ κάμω;
Πῶς ν' ἀπιστήσω εἰς τοὺς λόγους τούτου τοῦ ἀνδρός, ὅστις μ' ἐσυμ-
βούλευσεν, ὥς φίλος; Νὰ ὑπακούσω; Ἀλλὰ πῶς νὰ φανῶ ἔπειτα εἰς τὸ

φῶς; Πῶς νὰ ὀμιλήσω τοὺς ἀνθρώπους; ὦ ἀστέρες, οἵτινες ἴδατε ὅλα τὰ πάθη μου, πῶς θέλετε ὑποφέρει νὰ συναναστρέφωμαι μὲ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀτρέως, τοὺς αἰτίους τῶν δυστυχιῶν μου; Πῶς μὲ τὸν πανώλεθρον υἱὸν τοῦ Λαέρτου, διότι δὲν μὲ λυποῦν τόσον τὰ παρελθόντα ὅσον μὲ φοβίζον τὰ μέλλοντα κακά, τὰ ὁποῖα προβλέπω ὅτι θέλω πάθει ἀπὸ αὐτούς. Διότι ἡ κακὴ φύσις πάντοτε διδάσκει κακά. Σὲ θαυμάζω δέ, ὦ Νεοπτόλεμε, οὔτε σὺ ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Τροίαν, οὔτε ἐμὲ νὰ παρακινήσῃς, ἀλλὰ μάλιστα νὰ μ' ἀποτρέπῃς. Σὲ ὕβρισαν, ἔκλεψαν τὴν πατρικὴν σου κληρονομίαν, καὶ ἔπειτα ὑπάγεις νὰ τοὺς βοηθήσῃς, καὶ ἀναγκάζεις καὶ ἐμέ; Μὴ, τέκνον, μὴ. Ἀλλὰ φέρε με εἰς τὴν πατρίδα μου, καθὼς ὑπεσχέθης μὲ ὄρκον. Μείνε καὶ σὺ εἰς τὴν Σκύρον, καὶ ἄφησε ἐκείνους νὰ χαθοῦν κακοὶ κακῶς. Οὔτω θέλεις κάμει διπλὴν χάριν καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τὸν πατέρα σου. Καὶ δὲν θέλεις φανῇ κακὸς ὠφελῶν τοὺς κακοὺς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δίκαια λέγεις, ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ πιστεύσῃς εἰς τοὺς θεοὺς καὶ εἰς τοὺς φιλικούς μου λόγους καὶ νὰ ἐκπλεύσῃς μετ' ἐμοῦ ἀπὸ ταύτην τὴν γῆν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ποῦ; Εἰς τὰ πεδία τῆς Τρωάδος καὶ πρὸς τὸν ἔχθιστον υἱὸν τοῦ Ἀτρέως μὲ τὸν δυστυχῆ τοῦτον πόδα;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πρὸς τοὺς μέλλοντας νὰ σὲ ἰατρεύσωσι καὶ νὰ σὲ σώσωσι.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀ! Τί λέγεις; πῶς ἐκφωνεῖς τοιοῦτους λόγους;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Λέγω ὅσα νομίζω καλὰ καὶ ἔνδοξα εἰς σὲ καὶ εἰς ἐμέ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ δὲν ἐντρέπεσαι τοὺς θεοὺς;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ πῶς νὰ ἐντραπῇ τις, ὠφελούμενος;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐγὼ ὠφελοῦμαι, ἢ οἱ Ἀτρεΐδαι;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Φίλος σου εἶμαι, καὶ ὀμιλῶ διὰ τὸ ὄφελός σου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Πῶς; ἐν ᾧ θέλεις νὰ μὲ παραδώσῃς εἰς τοὺς ἐχθρούς μου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Συνείθισε, φίλε, νὰ μὴ θρασύνεσαι εἰς τὴν δυστυχίαν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Θὰ μὲ χάσεις, ἐξεύρω, μὲ τούτους τοὺς λόγους.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀπαγε! δὲν μὲ καταλαμβάνεις.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἱ Ἀτρεΐδαι μὲ ἀπέρριψαν. Τοῦτο ἐξεύρω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ στοχάζεσαι τοῦτο, ἀλλὰ κύτταξε, ὅτι θέλουν νὰ σὲ σώσουν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ποτέ, ποτέ δὲν θέλω εἶδεῖ τὴν Τρωάδα ἐκουσίως.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί πρόπει λοιπόν νὰ κάμω, ἂν μὲ κἀνένα λόγον δὲν ἔμπορῶ νὰ σὲ καταπείσω. Εὐκολώτατον εἶναι ἐγὼ μὲν νὰ σιωπήσω, σὺ δὲ νὰ ζῆς, καθὼς ἔζησας μέχρι τοῦδε, χωρὶς ἐλπίδα σωτηρίας.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄφρσέ με νὰ πάσχω, ὅσα πρόπει νὰ πάθω. Κάμε μόνον, ὦ τέκνον, ὅσα μὲ ὑπεσχέθης, ὅταν μ' ἔδωκες τὴν χεῖρα σου. Μὴν ἀργοπορῆς καὶ μὴ με ἀναφέρῃς πλέον τὴν Τρωάδα. Διότι ἀρκετοὺς θρήνους μὲ προξένεσεν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐπειδὴ οὕτω θέλεις, ἄς ἀναχωρήσωμεν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ γενναῖος λόγος!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Βαστάσου τώρα καλά.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀλλὰ πῶς θέλω ἀποφύγει τὴν κατηγορίαν καὶ ἀγανάκτησιν τῶν Ἑλλήνων;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μὴ σε μέλη.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀλλ' ἂν ἔλθουν νὰ πολεμήσουν τὴν πατρίδα μου;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐγὼ μὲ τὰ βέλη τοῦ Ἡρακλέους θέλω τοὺς ἔμποδίζει νὰ πλησιάσουν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. ὦ φίλε, ἂν μέλλῃς νὰ κάμῃς, ὅσα λέγεις, ἀποχαιρέτησε τὴν γῆν ταύτην, καὶ ἀκολούθε με.

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ, ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΟΔΥΣΣΕΥΣ, ΗΡΑΚΛΗΣ,
ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΗΡΑΚΛΗΣ. Μὴ ἀναχωρήσης, νιὲ τοῦ Ποίαντος, πρὶν ἀκούσης τοὺς λόγους μου. Τοῦ Ἡρακλέους τὴν φωνὴν ἀκούεις, καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ βλέπεις. Διὰ σὲ ἄφησα τὰς οὐρανίους κατοικίας, καὶ καταβαίνω διὰ νὰ σὲ φανερώσω τὰ βουλευμάτα τοῦ Διός, καὶ νὰ σὲ δείξω ἄλλον δρόμον. Ἀκουσε λοιπόν. Ἡξέυρεις πόσους κόπους ἀπέρασα διὰ νὰ γείνω καθὼς βλέπεις ἀθάνατος. Ἡξευρε ὅτι καὶ σὺ μέλλεις νὰ δοκιμάσης τὴν αὐτὴν τύχην. Καὶ μὲ παρομοίους κόπους νὰ δοξάσης τὸν βίον σου. Πρόπει νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Τρωάδα μὲ τὸν νιὸν τοῦ Ἀχιλλέως. Καὶ πρῶτον μὲν θέλεις ἰατρευθῆ ἀπὸ τὴν λυπηρὰν σου ἀρρωστίαν. Ἐπειτα δὲ κριθεὶς πρῶτος τοῦ στρατεύματος κατὰ τὴν ἀνδρείαν, θέλεις θανατώσει μὲ τὰ τόξα μου τὸν Πάριν τὸν αἴτιον τούτων τῶν δυστυχιῶν. Θέλεις κατεδαφίσει τὴν Τρωάδα, θέλεις στείλῃ εἰς τὸν Ποίαντα τὸν πατέρα σου λάφυρα

πολλά, βραβεῖα τῆς ἀνδρείας σου. "Οσα δὲ δωρήσῃ τὸ στράτευμα, φέρε
τα εἰς τὴν πυράν μου, ὡς μνημεῖον τῶν τόξων μου. Τὰ αὐτὰ συμβουλεύω
καὶ σὲ ὡς υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως, διότι οὔτε σὺ δύνασαι νὰ κυριεύῃς τὸ
Ἴλιον χωρὶς τοῦτον, οὔτε οὗτος χωρὶς σοῦ. Βοηθεῖσθε ἀμοιβαίως, ὡς
δύο λέοντες σύντροφοι. Ἐγὼ δὲ θέλω στείλῃ τὸν Ἀσκληπιὸν εἰς τὸ Ἴλιον
διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν πληγὴν τοῦ Φιλοκτήτου. "Όταν ὁμοῦς καταπορθήτε
τὴν Τρωάδα, ἐνθυμεῖσθε νὰ εὐσεβήτε εἰς τοὺς θεοὺς ἐπειδὴ ὅλα τὰ λοιπὰ
τὰ νομίζει δεύτερα ὁ πατήρ τῶν θεῶν Ζεὺς. Μόνη ἡ ἀρετὴ δὲν συναπο-
θνήσκει μὲ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε χάνεται ποτὲ καὶ ἂν ζῶσι, καὶ ἂν
ἀποθάνωσι οἱ ἔχοντες αὐτήν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ ποθητὴ φωνή! ὦ τέκνον τοῦ Διός, τὸν ὁποῖον
ἀξιόνομαι νὰ ἴδω μετὰ τόσον καιρόν, δὲν θέλω παρακούσει τοὺς λόγους σου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Κ' ἐγὼ εἶμαι τῆς αὐτῆς γνώμης.

ΗΡΑΚΛΗΣ. Μὴ ἀργοπορεῖτε πλέον, διότι ὁ ἄνεμος εἶναι προνμή-
σιος καὶ μὴ ἀναβάλετε (ἀναβαίνει πάλιν εἰς τὸν οὐρανόν).

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀς ἀποχαιρέτήσω μόνον ταύτην τὴν γῆν. Χαῖρε, ὦ
σπῆλαιον, τὸ ὁποῖον μ' ἐφύλαξες! Χαίρετε νύμφαι ἔνδοροι καὶ λειμω-
νιάδες! Χαίρετε κτύποι ἰσχυροὶ τῶν κυμάτων! Χαῖρε ἀκρωτήριον, ὅπου
πολλάκις ἐδοκίμασα τὴν ὑγρασίαν καὶ ὁρμὴν τοῦ νότου! Χαῖρε, ὄρος
Ἑρμαῖον, τὸ ὁποῖον παρέπεμπες ἀντιτύπους τοὺς στεναγμούς καὶ τὰς
κρηνὰς μου. ὦ γλυκεῖαι βούσεις, σᾶς ἀφίνω, σᾶς ἀφίνω ἤδη, μ' ὅλον
ὅτι ποτὲ δὲν τὸ ἤλπιζα. Χαῖρε γῆ περιέροντε τῆς Λήμνου, καὶ ἀπόπεμψόν
με αἰσίως, ὅπου ἡ μεγάλη μοῖρα μὲ φέρει, ἡ γνώμη τῶν φίλων, καὶ ὁ
πανδαμάτωρ θεός, ὅστις οὕτως ἐνέκρινεν.

ΤΕΛΟΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

295-10 Μαλία: χφ. Μιλίεα. 301-5 παραπονεῖσαι: χφ. παραπανήσεις. 303-5
δημηγόρος: χφ. δημογόρος. 303-26 Ἐπαρέ με μόνον: καὶ δὲν ζητῶ τίποτε περισ-
σότερον: χφ. Βάλε με εἰς ὅ,τι μέρος τοῦ πλοίου θελήσης. Ἡ διόρθωσις εἶναι τοῦ
Πικκολου, σύμφωνα μὲ τὸ σημείωμα ποὺ βρίσκεται ἐπικολλημένο στὸ παράφυλλο
τῆς ἀρχῆς. 303.36 θέλω: χφ. λέγω. 304-35 [σου] στὸ χφ. ὑπάρχει κενό. 304-37
παραιτοῦμαι: χφ. παρεθοῦμαι. 305-5 [τιμὴν]: τὸ κενό στὸ χφ. σημειώνεται μὲ
σταυρὸ στὸ περιθώριο. 306.26 λήμνιον: χφ. λήμνον. 308-4 ὦ φῶς, τὸ ὁποῖον
βλέπω πάλιν!: στὸ περιθώριο τοῦ χφ. σημειώνεται ἡ μεταφραστικὴ παραλλαγή «ὦ
φῶς διάδοχον τοῦ ὕπνου!». 314.13 βουλεύεσαι: χφ. βουλεύε.